

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД  
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ  
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»  
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ  
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ  
НАУКОВА ЛАБОРАТОРІЯ «ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ  
ПІДГОТОВКИ ВИХОВАТЕЛІВ»  
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ, ДОКТОРАНТІВ І  
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

**«ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ:  
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ»**

збірник наукових статей  
за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної  
конференції молодих учених

Одеса 2025

**УДК: 37.014.5:005.941(4+477)**  
**З-13**

Рекомендовано до друку Вченою Радою  
Державного закладу «Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»  
(протокол № 5 від 30.10.2025 року)

Наукові статті друкуються в авторському варіанті

**З-13**

**Забезпечення сталого розвитку освіти: європейський та  
національний виміри:** збірн. наук. статей. Одеса : Видавець Букаєв Вадим  
Вікторович, 2025. 144 с.

**УДК: 37.014.5:005.941(4+477)**

©ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД  
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ  
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

*Oleksii Lystopad,  
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,  
Head of the Department of Preschool Education,  
State institution "South Ukrainian National Pedagogical University  
named after K. D. Ushynsky",  
26 Staroportofrankivska St., Odesa*

## **GAMIFICATION, ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND BIG DATA IN THE FORMATION OF RESEARCH COMPETENCE OF STUDENTS**

Modern higher education is undergoing rapid digitalisation, which requires updated approaches to the training of students, in particular in the area of research competence. In the context of the transition to the knowledge economy and information society, the ability of students to independently generate new knowledge, think critically, analyse large amounts of information and apply innovative technologies in the process of scientific research is becoming a priority. In this context, gamification, artificial intelligence and Big Data technologies are gaining particular importance as effective tools for enhancing cognitive activity and developing research skills.

Gamification of the educational process allows to increase students' motivation for scientific activities, engage them in solving real problems in the format of educational games, simulations, case studies, etc. Artificial intelligence opens up opportunities for personalised learning, adaptation of tasks to the individual level of development of the student, analysis of behaviour and progress in learning. The use of Big Data provides access to large amounts of scientific information, allows you to work with real data, develop analytical thinking skills, and conduct predictive research.

The relevance of the topic is due to the need to rethink traditional teaching methods in the context of the digital educational environment and the transition to interdisciplinary, technology-oriented models of research competence development. The use of digital tools and technologies not only expands educational opportunities, but also contributes to the training of specialists capable of working effectively in conditions of uncertainty, high information loads and dynamic changes.

In the context of the modernisation of higher education and the introduction of a competence-based approach, the issue of developing the research competence of higher education students is of particular relevance. The modern digital environment opens up new opportunities for organising students' research activities, providing access to information resources, analysis tools, data visualisation and collaboration.

Research competence is seen as an integrative ability of an individual to independently conduct scientific research, formulate problems, substantiate

hypotheses, apply research methods, interpret results and present them in various forms. Its main components include: motivational (interest in scientific activity, awareness of its value); cognitive (knowledge of research methodology); procedural and activity (mastery of methods of data collection, processing and analysis); reflective and evaluative (ability to think critically and self-assess performance).

Digital tools significantly expand the possibilities for organising students' research activities. These include: cloud services (Google Drive, OneDrive) for collaborative work on projects; online survey platforms (Google Forms, SurveyMonkey) for collecting empirical data; statistical data processing software (SPSS, Excel, Jamovi); digital libraries and databases (Google Scholar, Scopus, Web of Science); research visualisation tools (Canva, Power BI, Tableau). The formation of research competence of higher education students is an important condition for the development of their independence, critical thinking, and ability to innovate. The digital educational environment is an effective means of organising students' research activity. With pedagogical support, proper information and technological support, it is possible to achieve a high level of research competence.

Modern educational processes in the context of digital transformation require new approaches to learning that can increase the motivation of students and effectively develop key competencies, including research. One of these innovative technologies is gamification - the use of game mechanics in non-game contexts to engage, stimulate active participation and achieve educational outcomes.

Gamification is the use of game elements (points, levels, missions, competitions, rewards) to increase engagement and motivation in non-game processes, including education. The principles of gamification include: motivation (external and internal incentives), competition (elements of competition), defined goals and rules, real-time feedback, continuity and leveled complexity of tasks. The use of gamification in the context of research skills development allows: activating cognitive activity; ensuring gradual mastery of research methods; developing independent work skills; stimulating creative thinking.

Gamification is an effective means of developing research competence in higher education students. The combination of learning with game mechanics allows creating a motivationally rich environment that promotes active research, creativity and a responsible attitude to scientific research. Further research should be aimed at evaluating the effectiveness of individual game models in the formation of various components of competence.

Modern higher education is being transformed by digital innovations. Artificial intelligence and Big Data analytics technologies open up new opportunities to support students' research activities and develop research

competence. Given the rapid growth of information, it is important to teach students how to work effectively with data sets, identify patterns, build hypotheses and substantiate them with the use of intelligent digital tools.

Artificial intelligence technologies help to automate the collection, sorting and analysis of scientific information; formulate analytical reports based on Big Data; generate hypotheses and build predictive models; create visualisations of results; and personalise learning and feedback. Application in higher education: ChatGPT, Gemini, Claude – assistance in searching, analysing, and formulating scientific ideas; Scite.ai, Semantic Scholar – intelligent search for scientific sources; Zotero+ AI – building bibliographies with content recognition; Grammarly, Quillbot AI – improving scientific texts; Miro+ AI / Notion AI – creating mind maps and conceptual models.

Big Data gives students the opportunity to work with real arrays of social, economic, educational, biomedical data. This ensures: the development of information and statistical literacy; understanding of patterns in large samples; modelling system behaviour and forecasting results; preparation for modern labour market requirements. Educational resources on Big Data: Google Cloud BigQuery, Kaggle, Open Data Ukraine – sources of open data; Jupyter Notebook, Python (pandas, matplotlib, seaborn) – analytical environment for students of technical and humanitarian specialties; Tableau, Power BI – tools for visualising research results.

The use of artificial intelligence and Big Data in the educational process significantly expands the possibilities for developing the research competence of higher education students. These technologies contribute to the development of analytical thinking, a deeper understanding of research methods and increased academic autonomy of students. However, the effective implementation of such approaches requires methodological training of teachers, ethical regulation, and the development of a critical attitude towards artificial intelligence tools.

Thus, the combination of digital technologies and innovative teaching methods is a strategic direction of higher education development and ensuring the quality training of future researchers. In the modern educational environment, the formation of research competence of higher education students requires the introduction of innovative technologies that activate students' thinking, motivation and independent activity.

The analysis of the experience of introducing gamification, artificial intelligence and Big Data technologies into the educational process allows us to draw a number of important conclusions: gamification is a powerful motivational tool that stimulates students' active participation in research processes, promotes interest in scientific research, development of teamwork skills, strategic thinking and reflection; artificial intelligence provides ample opportunities for personalised support of students' research activities, in particular, in the search for scientific information, data analysis, formulation of hypotheses and construction

of research models. The use of artificial intelligence improves learning efficiency and promotes the development of critical thinking; Big Data opens up new horizons for the development of analytical thinking and skills in processing large amounts of information. Working with real data develops a practical understanding of the structure of scientific research, teaches you to apply statistical and interpretive methods at the modern level.

Integration of gamification, artificial intelligence and Big Data technologies into the higher education system requires training of teachers, creation of an appropriate digital environment, adherence to the principles of academic integrity and ethical use of intellectual technologies. The integrated use of gamification, artificial intelligence and Big Data creates conditions for a new model of research-based learning, which is focused on individualising the educational process, developing the creative potential of the student, and integrating interdisciplinary knowledge and skills of the 21st century.

## REFERENCES

1. Amit R. *Advances in Digital Manufacturing Systems: Technologies, Business Models, and Adoption*. New York, 2023. 274 p.
2. Lystopad O., Mardarova I., Kniazheva I., Kudriavtseva O. Formation of the Operational Skills of Using Information and Communication Technologies in the Professional Activity of a Future Pedagogue *Arab World English Journal (AWEJ)* Special Issue on CALL Number 9. July 2023. P.320–339. DOI: <https://dx.doi.org/10.24093/awej/call9.22>
3. Lystopad O. Professionally oriented potential of the educational environment of a pedagogical university *Сучасні освітні технології у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти: зб. наукових праць за матеріалами І Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 25 жовтня 2024 р. / за ред. Л. Березовської. Івано-Франківськ : НАІР, 2024. С. 32–37.*
4. Lystopad O. A., Mardarova I. K., Tomash Kuk Forming Students' Motivation For Creativity By Means of Edward De Bono's "Six Thinking Hats" Technique *Наука і освіта : науково-практичний журнал*. 2017. № 8. С. 93–96.
5. Lystopad O., Lystopad N. Development of creative potential of preschool children by means of non-traditional drawing techniques *Eurointegration in Art, Science and Education: Experience, Development Perspectives*. 2nd International scientific-practical conference (Klaipėda, 07 March 2025). Klaipėda: Klaipėda University, 2025. С. 232–234.
6. Raku I. I., Lystopad O. A., Mardarova I. K. The Formation of Future Preschool Teachers' Competence Required for Using Computer Technology *Наука і освіта : науково-практичний журнал*. 2017. № 5. С. 23–26. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-5-5>

*Олена Юрійвна Булгакова,  
доктор психологічних наук, професор,  
декан факультету дошкільної педагогіки та психології,  
Єлизавета Євгенівна Гурко,  
студентка факультету дошкільної педагогіки та психології,  
Державний заклад «Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,  
вул. Старопортофранківська, 26. м. Одеса*

## **РОЗВИТОК ПАМ'ЯТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНИХ ІГОР**

У сучасній психології та педагогіці питання розвитку пам'яті у дітей дошкільного віку займає особливе місце. Пам'ять виступає базовою когнітивною функцією, що забезпечує накопичення індивідуального досвіду, є основою мовленнєвого, інтелектуального та емоційного розвитку, а також передумовою успішної соціалізації дитини. Саме дошкільний період, зокрема вік 4–5 років, вважається сенситивним для розвитку пам'яті [10, 11]. У цей час активно формуються механізми довільного запам'ятовування, зростає обсяг та точність відтворення, діти починають усвідомлювати власні мнемічні дії. Водночас розвиток пам'яті вимагає цілеспрямованої педагогічної підтримки.

Одним із найефективніших засобів стимуляції пам'яті є гра, яка розглядається не лише як провідна діяльність дошкільника, а й як природний механізм розвитку психічних функцій. Серед різних її видів особливе місце займають театралізовані ігри, що поєднують у собі когнітивний, емоційний та соціальний компоненти, забезпечуючи комплексний вплив на розвиток дитини [3, 7].

Пам'ять у психології визначається як здатність людини фіксувати, зберігати та відтворювати інформацію. Класичні та сучасні дослідження [1, 2] розглядають пам'ять як багатокомпонентну систему, що включає сенсорну, короткотривалу та довготривалу пам'ять. У дошкільному віці переважає мимовільна пам'ять, проте у 4–5 років відбувається поступове формування довільних механізмів запам'ятовування, що пов'язано з розвитком мовлення та мислення. Спираючись на пам'ять у ранньому віці свій розвиток починають мовлення, мислення, та інші психічні процеси, які спираються на пам'ять дитини, отже, всі психічні явища один без одного повноцінно не розвиваються. Адже пам'ять представляє такі психічні процеси, які виконують функцію відтворення та запам'ятовування інформації.

Українські вчені [9, 10] наголошували, що у цьому віці дитина починає користуватися елементарними мнемотехнічними прийомами:

повторенням, групуванням матеріалу, асоціаціями. Поступово розвивається смислове запам'ятовування. Важливо, що матеріал, який має емоційне забарвлення, запам'ятовується швидше і зберігається довше. Це підтверджують і дослідження західних психологів [5, 8]. Особливої уваги заслуговує розвиток різних видів пам'яті: слухової, зорової, рухової, емоційної. Слухова пам'ять проявляється у здатності дитини запам'ятовувати й відтворювати слова, ритми, мелодії. Зорова пам'ять формується завдяки роботі з картинками, іграшками, наочним матеріалом. Рухова пам'ять розвивається у процесі засвоєння рухових дій, жестів, танців. Емоційна пам'ять пов'язана з переживанням яскравих подій, що мають особистісну значущість [4, 11]. Театралізована гра поєднує риси сюжетно-рольової гри та мистецької діяльності. Дитина у грі виконує роль, відтворює діалоги, інтонації, жести, дії персонажа, що забезпечує одночасне тренування слухової, зорової, рухової та емоційної пам'яті. Цей процес сприяє переходу від мимовільного до довільного запам'ятовування, адже дитина має свідомо утримувати у пам'яті зміст ролі та послідовність дій [6, 7].

Важливим чинником є колективний характер театралізованої гри. Дитина вчиться слухати партнера, запам'ятовувати репліки та реагувати на дії інших, що стимулює розвиток асоціативної пам'яті та комунікативних умінь. Крім того, театралізовані ігри сприяють формуванню моральних цінностей і соціального досвіду. Різновиди театралізованих ігор – пальчиковий театр, ляльковий театр, театр картинок – мають свою специфіку впливу. Так, пальчиковий театр стимулює розвиток дрібної моторики й мовлення; ляльковий театр забезпечує глибше емоційне занурення у сюжет; театр картинок тренує зорову пам'ять та уяву [4, 9].

Дослідження проводилося на базі ЗДО м.Одеса за участю 40 дітей віком 4–5 років. Було сформовано контрольну та експериментальну групи по 20 осіб. На констатувальному етапі діти виконували завдання на запам'ятовування слів, картинок, рухів, емоційних ситуацій. Використовувалися модифіковані методики А. Лурії, Р. Немова, а також адаптовані завдання для дошкільників [5]. Формувальний етап передбачав систематичне впровадження комплексу театралізованих ігор протягом навчального року. Діти брали участь у постановках за казками, іграх з використанням ляльок, картинок, пальчикового театру. Педагог цілеспрямовано стимулював дітей до відтворення ролей, повторення діалогів, виконання рухів. На контрольному етапі було проведено повторне діагностування рівня розвитку пам'яті, результати якого порівнювалися з початковими показниками та даними контрольної групи. Результати контрольного етапу показали суттєву позитивну динаміку у дітей експериментальної групи. Кількість дітей з високим рівнем слухової пам'яті зросла на 30 %, зорової – на 25 %, емоційної – на 20 %. Значно покращилися

показники асоціативної пам'яті: діти легше встановлювали зв'язки між образами, запам'ятовували послідовність подій. У контрольній групі подібних змін майже не спостерігалось. Отримані результати підтверджують ефективність театралізованих ігор як засобу розвитку пам'яті. Їх вплив пояснюється комплексною природою: залученням емоційної сфери, активізацією мовлення, розвитком комунікативних умінь та співпраці. Таким чином, театралізована гра сприяє гармонійному розвитку особистості та готує дитину до навчальної діяльності у школі.

Проведене дослідження дозволило підтвердити гіпотезу про ефективність театралізованих ігор у розвитку пам'яті у дітей 4–5 років. Театралізована діяльність забезпечує розвиток усіх видів пам'яті – слухової, зорової, рухової, емоційної, асоціативної – та створює умови для переходу від мимовільного до довільного запам'ятовування. Теоретична значущість дослідження полягає у розкритті механізмів впливу театралізованих ігор на мнемічні процеси, а практична – у можливості впровадження розробленої програми у практику дошкільних закладів та сімейне виховання. Таким чином, театралізовані ігри можна розглядати як один із провідних засобів розвитку пам'яті дітей дошкільного віку, що відповідає завданням сучасної дошкільної освіти України.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Atkinson, R. C., & Shiffrin, R. M. (1968). Human memory: A proposed system and its control processes. In K. W. Spence & J. T. Spence (Eds.), *The psychology of learning and motivation* (Vol. 2, pp. 47–89). Academic Press.
2. Baddeley, A. (1992). Working memory. *Science*, 255(5044), 556–559.
3. Bruner, J. (1974). *Toward a theory of instruction*. Harvard University Press.
4. Gardner, H. (1993). *Multiple intelligences: The theory in practice*. Basic Books.
5. Neisser, U. (1982). *Memory observed: Remembering in natural contexts*. W.H. Freeman.
6. Piaget, J. (1962). *Play, dreams and imitation in childhood*. Norton.
7. Rogoff, B. (2003). *The cultural nature of human development*. Oxford University Press.
8. Tulving, E. (2000). *Memory, consciousness, and the brain*. Psychology Press.
9. Запорожець, О. В. (1986). *Психологія гри*. Київ: Вища школа.
10. Костюк, Г. С. (1972). *Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості*. Київ: Радянська школа.
11. Максименко, С. Д. (2008). *Загальна психологія*. Київ: Центр учбової літератури.

*Наталія Миколаївна Гуданич,  
викладач кафедри дошкільної педагогіки,  
Державний заклад «Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,  
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса*

## **РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ ІНІЦІАТИВНОСТІ У СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Сучасні тенденції розвитку освіти вимагають підготовки фахівців, здатних до творчої професійної діяльності, самостійного прийняття рішень і прояву ініціативності в різноманітних педагогічних ситуаціях. Педагогічна ініціативність є інтегральною професійною якістю майбутнього вихователя, що проявляється у здатності до творчого проектування освітнього процесу, впровадження інноваційних підходів та самостійного прийняття педагогічних рішень. У контексті підготовки фахівців дошкільної освіти особливе значення набуває педагогічна практика, яка створює умови для апробації власних педагогічних концепцій, експериментування з сучасними методиками та рефлексивного аналізу результатів діяльності.

Доведено, що педагогічна ініціативність – це важлива складова професійної компетентності майбутнього вихователя, що виявляється у здатності генерувати нові ідеї, використовувати сучасні методики, адаптувати освітній процес до індивідуальних потреб дітей, виявляти активність у взаємодії з колективом, батьками та вихованцями. Саме під час педагогічної практики створюються умови для практичного застосування теоретичних знань, розвитку професійно значущих якостей, серед яких ініціативність є однією з ключових.

Водночас аналіз практики показує, що студенти часто демонструють пасивність, обмежену активність та невпевненість у прийнятті педагогічних рішень, що вказує на потребу в цілеспрямованій організації педагогічної практики, яка б сприяла створенню умов для активного включення студентів у педагогічну діяльність, розвитку їхнього творчого потенціалу, формування готовності до самостійної та відповідальної роботи в дошкільному освітньому середовищі. Отже, проблема розвитку педагогічної ініціативності у студентів у процесі педагогічної практики в закладах дошкільної освіти є надзвичайно актуальною та потребує наукового осмислення й пошуку ефективних педагогічних умов і засобів для її розв'язання.

Результати дослідження підтверджують справедливості твердження, що педагогічна практика є інтегральною складовою професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільної освіти, що

сприяє розвитку педагогічної компетентності, розвитку ініціативності та творчого потенціалу студентів. Вона виконує функцію зв'язку між теоретичною підготовкою та реальною педагогічною діяльністю, забезпечуючи умови для апробації набутих знань, умінь і навичок у практичній площині. У процесі проходження практики студенти стикаються з реальними педагогічними ситуаціями, які вимагають: застосування теоретичних знань (методик навчання, вікових особливостей дітей); розвитку креативного мислення (підбір ігор, методів мотивації, індивідуального підходу); розвиток комунікативних навичок (взаємодія з дітьми, батьками, колегами); прийняття самостійних рішень у нестандартних ситуаціях.

Можна з упевненістю сказати, що педагогічна практика дозволяє майбутнім педагогам не лише закріпити теоретичну базу, а й розвинути рефлексивність, педагогічну інтуїцію та відповідальність за результати своєї діяльності. Педагогічна практика є ключовою ланкою у підготовці фахівців дошкільної освіти, оскільки саме в реальних умовах студенти формують професійну ідентичність, набувають досвіду та впевненості у власних силах. Систематичне виконання практичних завдань сприяє розвитку педагогічного мистецтва, що є необхідною умовою успішної кар'єри вихователя. У процесі підготовки та проведення занять у закладах дошкільної освіти студенти отримують можливість: розробляти авторські методики навчання, адаптовані до індивідуальних потреб дітей; застосовувати нестандартні форми роботи (квест-ігри, STEM-проекти, театралізовані дії); експериментувати з інтерактивними технологіями (елементи гейміфікації, цифрові освітні ресурси); створювати власні дидактичні матеріали (розвиваючі ігри, вправи, візуальні посібники), що сприяє не лише активізації творчого потенціалу, а й формуванню здатності до інноваційної педагогічної діяльності.

Педагогічна ініціативність формується через систему практично орієнтованих завдань, які: стимулюють творче мислення; розвивають здатність до педагогічного проектування; формують навички рефлексії. Наведемо приклади завдань, спрямованих на розвиток педагогічної ініціативності які виконували майбутні вихователі закладів дошкільної освіти:

1. Тематичний проєкт «Екологічні дослідники». Розробка серії із 3 інтегрованих занять: Заняття 1: «Чарівне сортування» (дидактична гра з екопомплектом); Заняття 2: «Лабіринт сміттєвих монстрів» (квест-подорож); Заняття 3: «Еко-театр» (інсценізація казки про охорону природи), особливість: використання авторського комплексу «Еко-чемоданчик» (сенсорні мішки, лупи для дослідження, еко-пазли).

2. Інноваційний формат «Перевернутий дитячий садок». Реалізація моделі: діти отримують домашнє завдання-дослідження

(наприклад, «Знайди 5 різних листочків»), на занятті – презентація знахідок через створення «Живої енциклопедії». Використання технології доповненої реальності (QR-коди на природних об'єктах).

3. Адаптивна гра «Мультисенсорна подорож». Для дітей з особливими освітніми потребами: візуальний канал: «Магічні окуляри» (кольорові фільтри), тактильний канал: «Чарівний мішок» (розпізнавання предметів), аудіальний канал: «Звукові пазли» (складання мелодій). Інструмент оцінювання: «Карта подорожі» з індивідуальними маркерами прогресу.

Після проведення практики студенти здійснювали рефлексивний аналіз власної педагогічної діяльності: «Які інноваційні елементи ви використали?»; «Як діти реагували на незвичні форми роботи?»; «Які труднощі виникли та як їх можна подолати?»; «Обговоріть результати з керівником практики, сформулюйте плани вдосконалення» тощо. Методами аналізу ефективності виступали: відеоспостереження з подальшим кейс-аналізом; діагностичні ігрові ситуації («Що буде, якщо...»); рефлексивні щоденники студентів із: описом непередбачених ситуацій; власними рішеннями; альтернативними сценаріями.

Є очевидним, що керівники практики, методисти та педагоги-наставники відіграють ключову роль у стимулюванні ініціативності студентів через: конструктивний зворотній зв'язок (акцент на сильних сторонах та рекомендації щодо розвитку); мотивацію до експериментування (схвалення сміливих педагогічних рішень); рефлексивні обговорення (аналіз успіхів та невдач з точки зору педагогічної ефективності). Педагогічна практика є ключовим етапом у формуванні ініціативного, творчого фахівця, оскільки: надає свободу для педагогічного експерименту; розвиває здатність до інноваційного мислення; формує рефлексивну культуру майбутнього вихователя.

Педагогічна практика є важливим етапом професійної підготовки майбутніх фахівців, оскільки саме в цей період студенти отримують можливість апробувати теоретичні знання у реальних педагогічних умовах. Керівники практики, методисти та педагоги-наставники відіграють вирішальну роль у забезпеченні ефективності цього процесу, сприяючи розвитку ініціативності, креативності та рефлексивних навичок студентів. Після проведення заняття наставник і студент разом обговорюють: «Які методи спрацювали найкраще? (наприклад, використання візуалізації для пояснення складної теми)»; «Що можна покращити? (наприклад, більш чітко формулювання інструкцій)». Практика надає студентам можливість тестувати нестандартні підходи (наприклад, використання цифрових інструментів (Kahoot!, Mentimeter) для оцінювання). Отже, ефективна взаємодія студентів із керівниками практики та наставниками є ключовим чинником у розвитку ініціативності та професійної ідентичності майбутніх

педагогів. Використання конструктивного зворотнього зв'язку, заохочення до експериментування та рефлексивного аналізу створює основу для формування інноваційно орієнтованого фахівця.

У цьому аспекті варто взяти до уваги, що перебування в колективі педагогів формує у студентів почуття причетності до професійної спільноти, спонукає до прояву ініціативи в командній взаємодії, участі в заходах ЗДО, обміну досвідом. Виконання обов'язків вихователя навіть у формі навчальної діяльності дозволяє студенту спробувати себе у ролі організатора, координатора, модератора дитячої групи, що розвиває лідерські якості та ініціативну позицію. Отже, педагогічна практика в закладах дошкільної освіти – це не лише етап перевірки набутих знань, а й ефективний засіб розвитку педагогічної ініціативності. За умови належного методичного супроводу, підтримки наставників та мотивації студентів практика перетворюється на потужний інструмент професійного становлення особистості майбутнього педагога.

Проведене дослідження дало можливість сформулювати такі висновки:

- педагогічна ініціативність є однією з ключових професійно-особистісних якостей майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти, яка виявляється у здатності самостійно приймати педагогічні рішення, творчо підходити до організації освітнього процесу та адаптуватися до змін у професійному середовищі;

- педагогічна практика створює сприятливі умови для розвитку ініціативності студентів, оскільки забезпечує реальне включення в професійну діяльність, дає змогу випробувати різноманітні педагогічні стратегії, формує навички взаємодії з дітьми, батьками та педагогічним колективом;

- найефективнішими умовами розвитку педагогічної ініціативності є: цілеспрямована підготовка студентів до практики; підтримка та конструктивний зворотний зв'язок від наставників; створення ситуацій для творчої діяльності та педагогічного пошуку; заохочення до самостійного розроблення дидактичних матеріалів та участі в освітніх проєктах.

Результати спостережень і аналізу педагогічної практики підтверджують, що ініціативність студентів зростає за умови, якщо вони відчувають довіру, мають свободу дій у межах професійної етики та усвідомлюють власну відповідальність за результати взаємодії з дітьми. Отже, розвиток педагогічної ініціативності під час педагогічної практики є важливим чинником професійного становлення майбутнього вихователя, що потребує цілеспрямованої педагогічної підтримки, мотивації та належного методичного супроводу.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев А. М., Андреева О. А. Розвиток ініціативності та підприємливості здобувачів освіти у процесі роботи над STEM-проектом у Новій українській школі. *Науковий журнал Хортицької національної академії. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота)*. 2024. № 2(11). С. 9–24. DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2024-11-2>.
2. Листопад О. А., Гуданич Н. М. Цифрова компетентність у структурі професійної майстерності майбутнього педагога. *Педагогічна майстерність майбутнього вчителя: поступ, становлення, удосконалення і зростання* : матеріали Міжнар. наук.-практ. форуму (м. Полтава, 5 червня 2025 р.) / за ред. проф. М. В. Гриньової. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2025. С. 771–775.
3. Листопад О., Мардарова І., Листопад Н. Педагогічна підтримка сталого професійно-творчого саморозвитку майбутніх педагогів. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. Серія: Філософія. Педагогіка*, 2025. № 1 (8), С. 105–111. DOI: <https://doi.org/10.54891/2786-7013-2025-1-12>
4. Листопад О. А., Гуданич Н. М. Студентський науковий гурток як інструмент розвитку пізнавальної ініціативності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. 2025. Вип. 1 (57). С. 30–38. DOI: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2025-1-57-30-38>
5. Листопад О. А., Мардарова І. К., Гуданич Н. М. Інформаційно-комунікаційні технології в дошкільній освіті: навчальний посібник для студентів зі спеціальності А2 Дошкільна освіта (0112 Training for preschool teachers). Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. 304 с.

*Роксоляна Василівна Зозуляк-Случик,  
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти  
спеціальності «Дошкільна освіта»  
Державний заклад «Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»  
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса*

*Н. к.: Людмила Іванівна Березовська,  
доктор педагогічних наук, професор,  
завідувач кафедри теорії та методики дошкільної освіти*

## **ОБДАРОВАНИСТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО**

Одним із ключових аспектів успішної діяльності закладів вищої освіти в сучасному суспільстві є підготовка висококваліфікованих, компетентних і конкурентоспроможних фахівців у сфері дошкільної освіти. Високий рівень їхньої професійно-етичної компетентності, педагогічної майстерності та готовності нести особисту відповідальність за результати своєї діяльності зумовлює необхідність перегляду пріоритетів у професійній підготовці сучасного педагога-дошкільника.

Як зазначає В. Андрущенко, «новий педагог» – це особистість, яка відповідає викликам часу та здатна реалізовувати завдання, які ставить перед нею епоха. Водночас концепція «нового педагога» не заперечує традиційні, фундаментальні риси цієї професії. Любов до дітей і людей, патріотизм, громадянська свідомість, моральна й соціальна зрілість, гуманістичні цінності, професійний авторитет і досвід – це ті якості, які завжди визначали справжнього педагога в усі часи та в різних культурах [2].

Дослідники у сферах педагогіки, психології, філософії, соціології та культурології акцентують увагу на підготовці фахівців за кількома ключовими напрямками. По-перше, вони повинні мати високий рівень професійної компетентності. По-друге, усвідомлювати особисту відповідальність за свою педагогічну діяльність, поведінку та вчинки. Окрім цього, науковці наголошують на важливості духовного оновлення сучасного людського потенціалу.

Цілком підтримуємо думку Л. Хомич, яка підкреслює, що центральною цінністю сучасного педагогічного процесу є Людина, а зміст освіти має бути спрямований на формування ціннісного світогляду особистості у ставленні до соціального та природного середовища, а також до себе самої. Таке ціннісне ставлення передбачає гармонійне поєднання інтересів викладача і студента, що сприяє вільному саморозвитку,

збереженню індивідуальності та вихованню фахівця, громадянина-патріота. Саме такі спеціалісти здатні зробити внесок у розвиток національної культури, підвищити престиж держави та забезпечити її гідне місце у світовій спільноті [1].

Морально-етичний аспект фахової підготовки відіграє ключову роль у формуванні професійної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Важливо зазначити, що саме етика є системоутворювальним елементом і метахарактеристикою педагогічної діяльності вихователя.

З огляду на пріоритетність моральних вимірів у професійній підготовці, особливу увагу слід приділити питанням особистісної відповідальності та сумлінності майбутніх педагогів.

Варто підкреслити, що моральність виступає ціннісно-смысловим центром у процесі формування професійно-етичної компетентності вихователів. Сучасні наукові дослідження розглядають цю компетентність у трьох основних аспектах: по-перше, це знання та навички, пов'язані з етикою; по-друге, здатність усвідомлювати та реалізовувати особисті й професійні цінності у педагогічній практиці; по-третє, дотримання моральних норм і професійного етичного кодексу у фаховій діяльності [3].

У контексті розв'язання досліджуваної проблеми, дане поняття розуміємо як динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, досвіду й системи ціннісних орієнтацій та переконань, яка визначає здатність особистості цілеспрямовано професійно-етично формувати внутрішній світ дитини, утверджуючи ідеали добра, честі й справедливості.

Тісно пов'язана з професійно-етичною компетентністю майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти їхня обдарованість. Високий рівень педагогічної майстерності неможливий без природної здібності до взаємодії з дітьми, творчого підходу та емоційної чуйності. Водночас етичні якості – відповідальність, толерантність, доброзичливість, справедливість – формують моральну основу професійної діяльності вихователя, сприяючи створенню сприятливого середовища для розвитку дитини.

Водночас, аналіз широкого кола джерел і наукових праць з цієї проблеми свідчить, що вихователі закладів дошкільної освіти відіграють ключову роль у виявленні та розвитку обдарованості дітей. У ранньому віці дитина проявляє різні здібності – логічне мислення, творчий потенціал, музичний слух, лідерські якості або спортивні таланти. Завдання вихователя – уважно спостерігати за вихованцями, створювати сприятливе середовище для розвитку їхніх задатків і підтримувати ініціативу дітей у пізнанні світу [4].

Для ефективного розвитку обдарованих дітей важливо застосовувати індивідуальний підхід, використовувати інтерактивні методи навчання та заохочувати дослідницьку діяльність. Вихователь повинен

сприяти розвитку креативності, критичного мислення та самостійності, надаючи дітям можливість експериментувати та виражати власні ідеї. Саме завдяки професіоналізму й чуйності педагогів обдаровані діти можуть повністю розкрити свій потенціал ще в дошкільному віці.

Тому майбутні вихователі закладів дошкільної освіти повинні володіти не лише професійно-етичними знаннями, а й певною обдарованістю, що дозволить їм ефективно працювати з дітьми. Адже вихователь – це не просто педагог, а творча особистість, яка вміє знаходити підхід до кожної дитини, мотивувати її до пізнання та розвитку. До важливих якостей обдарованого вихователя належать комунікативність, емоційний інтелект, креативність, педагогічна інтуїція та здатність до саморозвитку.

Розвиток обдарованості майбутніх вихователів залежить від якісної педагогічної освіти, практичного досвіду та особистісної мотивації. Важливо, щоб у процесі навчання майбутні вихователі мали можливість розвивати свої творчі здібності, вміння працювати в команді та шукати нестандартні рішення у виховному процесі. Тільки обдарований, натхненний своєю справою вихователь зможе стати справжнім наставником для дітей, допомагаючи їм розкривати свій потенціал.

Обдарованість майбутніх педагогів проявляється у здатності генерувати нові ідеї, адаптувати освітній процес до індивідуальних потреб вихованців, а також підтримувати їхню природну допитливість. Водночас професійно-етична компетентність допомагає вихователю правильно використовувати свої здібності, діяти відповідально та враховувати етичні норми педагогічної діяльності. Гармонійне поєднання цих двох складових забезпечує ефективне навчання та виховання дітей, формуючи у них позитивні цінності та мотивуючи до саморозвитку.

Отже, обдарованість є важливим чинником формування професійно-етичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Вона сприяє розвитку творчого підходу, комунікативних навичок та емоційної чутливості, що є ключовими аспектами ефективної педагогічної діяльності. Водночас професійно-етична компетентність допомагає вихователю усвідомлено й відповідально застосовувати свої здібності в роботі з дітьми. Таким чином, гармонійне поєднання обдарованості та етичних принципів сприяє формуванню майбутніх вихователів, здатних якісно впливати на розвиток особистості дошкільнят.

## **ЛІТЕРАТУРА**

1. Аксіологічний підхід – основа формування цілісності особистості майбутнього педагога : [монографія] ; за заг. ред. Л. О. Хомич. Київ–Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2015. 143 с.

2. Андрущенко В. Роздуми про вчителя. *Вища освіта України*. 2019. № 2. С. 6–12.

3. Жадленко І. О. Компетентнісний підхід – домінанта професійно-етичної підготовки майбутніх фахівців дошкільної педагогіки «Сучасна наука: теорія і практика» : матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна наука: теорія і практика» (м. Київ, 24-25 червня 2016 р.). Київ : ГО «ІОМП», 2016. С. 7-9.

4. Родіонова Олена. Проблеми пошуку обдарованої молоді в системі вищої освіти. Формування компетентностей обдарованої особистості в системі позашкільної та вищої освіти: зб. наук. праць матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 11 березня 2021 р., м. Київ, Національний авіаційний університет / наук. ред. В. А. Бут Київ : НАУ, 2021. С. 108-110.

*Оксана Іванівна Колесник,  
студентка факультету дошкільної педагогіки та психології,  
Державний заклад "Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського  
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса*

*Н. к.: Олексій Анатолійович Листопад,  
доктор педагогічних наук, професор,  
завідувач кафедри дошкільної педагогіки*

## **ОСОБЛИВОСТІ СЕНСОРНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА**

Діти дошкільного віку завдяки діяльності сенсорних систем не тільки сприймають зовнішній світ та пристосовуються до навколишнього середовища, а й активно пізнають оточуючий світ. Діти таким чином, через відчуття та сприйняття, накопичують певний запас сенсорних знань. Отже, одна з головних систем в організмі дитини, направлена на сприйняття і уявлення про предмети, об'єкти і явища навколишнього світу, називається сенсорною (від лат. *sensus* – *відчуття*).

Далі дитина вчиться застосовувати ці знання в реальному житті та оперувати ними, класифікувати, співвідносити, тобто закладається основа для розвитку пам'яті, мислення, мови. Цей процес називається сенсорним розвитком, за участі дорослих цей процес стає спеціально організованим та цілеспрямованим. Вченими доведено, що естетичне виховання, розумовий та фізичний розвиток дитини залежить від рівня її сенсорного розвитку. Робота з його розвитку, у тому числі в закладах дошкільного освіти, носить виховний характер.

Сенсорне виховання – це система педагогічних впливів, спрямованих на формування способів чуттєвого пізнання та вдосконалення відчуттів та сприйняття [1, с.10].

До головних завдань сенсорного виховання належать:

- формування у дітей системи перцептивних (обстежувальних) дій;
- формування системи сенсорних еталонів;
- розвиток уміння самостійно використовувати сенсорні еталони у власній діяльності. [2, с.51].

Мета статті: розкрити особливості сенсорного виховання у розвитку дітей середнього дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва.

Питання сенсорного виховання розглядали у своїх роботах такі видатні вчені, як І. Г. Пестолоцці, М. Монтесорі, Ф. В. Фребель, Ж. О. Декролі, Я. А. Коменський, С. Ф. Русова та інші.

У педагогіці дошкільного віку особливої уваги потребують теоретичні та практичні аспекти сенсорного виховання та його особливості. Слід зазначити, що саме середній дошкільний вік найбільш сприятливий для вдосконалення діяльності органів відчуття та накопичення уявлень про оточуючий світ.

Сенсорний розвиток складає фундамент загального розумового розвитку дитини та має самостійне значення, оскільки самостійне сприймання необхідно, як для успішного навчання дитини в закладі дошкільної освіти, так і для інших видів діяльності. Під сенсорним розвитком особистості будемо розуміти процес закономірних змін її чуттєвої сфери, які виявляються в кількісних і якісних, структурних і функціональних перетвореннях відчуттів, сприймань і уявлень; відбуваються під впливом біологічних і соціальних, керованих і некерованих, зовнішніх і внутрішніх чинників; призводять до побудови адекватних образів об'єктів дійсності [3, с.34]. Роль сенсорного виховання у розвитку дітей дошкільного віку дуже важлива.

Сучасна система сенсорного виховання дітей дошкільного віку будується на психологічній теорії сприйняття і, в першу чергу, на працях Олександра Запорожця, який ввів сенсорні еталони.

На думку Р. В. Павелківа та О. П. Цигипало зміст сенсорного виховання у дошкільному закладі полягає в ознайомленні дітей із сенсорними еталонами і навчанні їх способів обстеження предметів. Сенсорні еталони – вироблені людством уявлення про основні властивості і відношення предметів і явищ навколишньої дійсності [4, с.427].

Саме дітей середнього дошкільного віку починають систематично ознайомлювати із сенсорними еталонами та способами їх використання. Вони активно сприймають предмети, об'єкти, події, вони спостережливі та допитливі. Гарно орієнтуються в сенсорних еталонах, знають 6 кольорів та продовжують засвоювати нові кольори та їх відтінки.

Зазначимо, що уперше у 2012 році окремо виділили освітню лінію «Сенсорно – пізнавальний розвиток дитини дошкільного віку» у Базовому компоненті дошкільної освіти. Виходячи з Базового компоненту дошкільної освіти, до завдань сенсорного виховання та навчання дітей середнього дошкільного віку слід віднести:

- формування вміння виділяти, порівнювати, об'єднувати предмети в групи за різними ознаками;
- ознайомлення дітей з сенсорними еталонами (форми, кольору, величини), з різними звуками, фактурами, смаками, температурами тощо;

- поєднання сенсорного досвіду дитини зі словом, яке позначає власне те, що сприймається, допомагає закріпити в уявленні образи предметів, якостей, властивостей, відношень, що робить їх більш чіткими, систематизованими та узагальненими.

Діти 4–5 років, залюбки експериментують з новим матеріалом. Їм подобаються нові завдання, що потребують розумових зусиль, радіють своїм відкриттям. Виявляють інтерес до творчості, особливо до образотворчого мистецтва.

Державні вимоги до рівня сформованості мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку зазначені у нормативному документі – Базовий компонент дошкільної освіти (освітній напрям «Дитина у світі мистецтва»). Одним із напрямків державної політики в області дошкільної освіти є розгляд всіх видів виховально–образотворчої діяльності.

Сучасному вихователю закладу дошкільної освіти необхідно застосовувати сучасні навчальні технології зображувальної діяльності, реалізовувати інновації та застосовувати передовий педагогічний досвід. Невід’ємною складовою образотворчої діяльності є розвинуте сприймання дитини.

Слід зазначити, що розвиток сприймання дітей відбувається у певній послідовності:

- 1) відбувається розрізнення предметів, їх властивостей та відношення до сприймання їх на основі образу;

- 2) відбувається фіксація словом – поява образу уявлення про предмет, властивість, відношення.

Залучення дітей середнього дошкільного віку до доступних їм видів діяльності сприяє у них прискореному розвитку сприймання, але ця активність має бути організована цілеспрямовано. Якщо вона не цілеспрямована педагогами, то цей процес буде формуватися стихійно і до кінця дошкільного періоду може бути не організований у систему, тому у дитини можуть бути прогалини в уявленні про деякі ознаки предметів.

Теоретики та практики сходяться на думці, що одним з найбільш ефективним інструментом розвитку сенсорного сприйняття дошкільника є засоби образотворчого мистецтва. Основними засобами виразності графіки є лінії, темні та світлі плями, штрихи; живопису – колір та його відтінки; скульптури – об’ємно-пластична форма і фактура матеріалу; декоративно-ужиткового мистецтва – матеріал, стилізація та оздоблення візерунками, знаками, символами; архітектури – об’ємно-просторова структура будівлі й матеріал. Основою художньої мови будь-якого виду та жанру образотворчого мистецтва є композиція, колір, форма, простір та художня техніка [5, с.8].

Спостереження під час проходження виробничої педагогічної практики в Одеському закладі дошкільної освіти «Ясла-садок» №274

комбінованого типу Одеської міської ради в групі середнього віку, дало можливість зазначити:

1) вихователі активно залучають дітей до використання різноманітних засобів образотворчої діяльності;

2) на заняттях з малювання дітей все більше хвилюють власні вміння та навички;

3) на заняттях з образотворчого мистецтва дітям подобається: малювання фарбами, використовуючи техніки: малювання пензлем, малювання пальцями, малювання паличками (пуантилізм) тощо; малювання різнокольоровими олівцями; малювання різнокольоровими мілками; ліплення, використовуючи пластилін, солоне тісто; аплікація; конструювання з паперу – оригамі тощо.

На основі викладеного вище дійшли висновку, що до особливостей сенсорного виховання дітей середнього дошкільного віку засобами образотворчої діяльності слід віднести:

1. Розвиток дрібної моторики рук, плавності, координації, ритмічності рухів, зорового контролю за зображувальними діями як умова становлення зображень у дітей середнього дошкільного віку та підготовка руки дитини до письма.

2. Розвиток сприймання, пам'яті, мислення, уяви як основа формування образотворчих здібностей у дітей.

3. Активний процес становлення образотворчої діяльності дітей у сукупності її складових елементів: мотиви, дії, результат.

4. Систематичний розвиток образотворчих здібностей у дітей середнього дошкільного віку.

5. Розвиток творчості в образотворчій діяльності дітей середнього дошкільного віку.

## **ЛІТЕРАТУРА**

1. Кошель В. М. Сенсорне виховання дітей раннього віку : навч.-метод. посіб. Чернігів : ФОП Баликіна О.В., 2019. 160 с.

2. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія : навч.посіб. Київ : Академвидав, 2008. 432 с.

3. Барбанова І. А. Загальна характеристика сенсорного розвитку особистості в молодшому шкільному віці. *Педагогічний дискурс*. 2011. Вип. 10. С.33-39.

4. Грама Н. Г. Сенсорний розвиток дітей раннього віку : теорія і практика : монографія. Одеса : Державний заклад "Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського", 2018. 239 с.

5. Резніченко М. І., Трач С. К. Образотворче мистецтво : підручник для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл. Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2015. 144 с.

*Лариса Миколаївна Корзун,  
кандидат педагогічних наук, доцент,  
доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки та психології,  
Олександр Олександрович Бритвин,  
студент факультету дошкільної педагогіки та психології,  
Державний заклад «Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,  
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса*

## **КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

У сучасних освітніх системах розвиток комунікативної культури вважається фундаментальним аспектом особистісного розвитку, особливо в ранньому дитинстві. Цей етап розвитку дитини є надзвичайно важливим для формування основних мовленнєвих та соціальних навичок, які визначають її майбутні соціальні взаємодії. Вербальна комунікація в ранньому дитинстві виконує як інформаційну, так і соціалізаційну функцію, стаючи основним механізмом інтеграції дитини в суспільне життя [1].

Тема комунікативного розвитку порушується в контексті важливих державних та освітніх програм, тому вона є такою важливою як у наукових, так і в практичних дискусіях. Комунікація вимагає розвитку вербальних навичок та звичних практик, які становлять основу для ефективної міжособистісної взаємодії.

Кілька нормативних документів, зокрема Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про захист дітей» та Концепція «Нова українська школа», підтверджують важливість обраної теми, наголошуючи на необхідності вдосконалення комунікативних навичок дошкільнят. Програми «Впевнений старт», «Дитина», «Український дошкільний заклад» та інші зосереджуються на допомозі дітям у навчанні позитивному спілкуванню з іншими, як вербальному, так і невербальному [1].

Питання комунікативної культури дітей досліджується в наукових працях таких вчених, як О. Канарова, О. Корніяка, Л. Мороз-Рекотова та інших. Їхні дослідження спрямовані на з'ясування поняття «комунікативна культура», особливостей її формування, значення мовного середовища та впливу педагогічних умов на мовленнєвий розвиток дітей.

Розуміння фундаментальної природи комунікативної культури у дітей старшого дошкільного віку ґрунтується на міждисциплінарному дослідженні понять «комунікація», «мовленнєва культура», «соціалізація» та «мовленнєвий розвиток». У своїх працях Л. Мороз-Рекотова роз'яснює суть комунікативної діяльності як механізму формування особистості, здатної до конструктивної взаємодії з іншими [6, с. 4]. Вона зазначає, що

мова дитини є не тільки засобом передачі інформації, а й важливим психологічним і педагогічним інструментом розвитку емоційного та соціального досвіду.

О. Канарова підкреслює, що мовленнєва соціалізація є основним чинником адаптації дитини до соціального середовища. Вона вважає, що формування культури спілкування є необхідною умовою для засвоєння дитиною ціннісно-нормативних засад, що регулюють суспільну поведінку [3].

О. Корніяк у своєму дослідженні культурних аспектів дошкільної освіти стверджує, що комунікативна культура є складовою загальної культури особистості, яка формується з раннього дитинства під впливом мовного оточення, освіти та дорослих, які є для дитини взірцем для наслідування [4, с. 138].

Комунікативна культура є цілісним конструктом, який поєднує мовну компетентність, емоційну обізнаність, емпатію, толерантність та взаємну повагу в міжособистісній комунікації [5, с. 78]. Такий підхід дозволяє розглядати комунікативну культуру як соціально обумовлений процес, що відбувається в контексті конкретних педагогічних взаємодій.

О. Білан підкреслює, що саме розуміння дитиною правил мовленнєвої поведінки дає їй можливість налагоджувати партнерські стосунки в комунікації. Важливо, щоб комунікативні зусилля дошкільника не тільки відповідали встановленим мовленнєвим нормам, а й містили суттєвий етичний зміст, враховуючи особисту точку зору співрозмовника [2, с. 127].

Люди вважають комунікативну культуру сукупністю правил, цінностей і способів поведінки, що регулюють те, як люди спілкуються між собою в суспільстві. Вона включає в себе аспекти загальної культури та особливості комунікативної взаємодії. У дошкільному віці ці риси проявляються в тому, наскільки добре дитина може підтримувати розмову, розпочинати її, дотримуватися мовних правил та використовувати вербальні й невербальні сигнали, що відповідають ситуації.

Комунікативна культура реалізується через три взаємопов'язані компоненти: комунікативні знання, уміння і навички. Знання формуються на основі суспільного досвіду, уміння – через практику взаємодії, а навички – як автоматизовані дії, що дозволяють оперативно реагувати на комунікативні ситуації.

Дошкільний вік виступає фундаментальним етапом для становлення навичок культури спілкування. Відповідно до положень Базового компоненту дошкільної освіти, на цьому етапі формується здатність дитини продукувати власні мовленнєві висловлювання, виявляти ініціативу у спілкуванні, орієнтуватися в комунікативних ситуаціях, дотримуватись мовленнєвого етикету та конструктивно реагувати на дії

співрозмовника [1].

Зміст поняття «комунікативна культура» охоплює різні види мовленнєвих висловлювань (запитання, згода, порада, спонукання тощо), а також уміння використовувати їх залежно від соціального контексту. Це вимагає цілеспрямованої педагогічної підтримки з боку вихователя, а також формування мовленнєвого середовища, багатого на комунікативні стимули.

У межах дослідження було визначено сукупність педагогічних умов, реалізація яких сприяє успішному формуванню комунікативної культури в дітей старшого дошкільного віку:

1. Розвиток мовної і мовленнєвої компетентності як основи комунікативної спроможності. Ця умова включає опанування дитиною елементів комунікативної поведінки: вміння продукувати звернення, розуміти і передавати емоції, підтримувати діалог, погоджувати власні бажання з інтересами інших [5, с. 56].

2. Збагачення мовлення формулами мовленнєвого етикету. Соціально-комунікативний розвиток реалізується через розширення активного словника, оволодіння діалогічним і монологічним мовленням, розвиток мовної творчості, інтонаційної виразності, знайомство з культурою книжкового мовлення [4, с. 78]. Формули етикету виступають основою ввічливої, толерантної та змістовної взаємодії.

3. Організація мовленнєво збагаченого середовища. Умови, що сприяють комунікативному вибору, передбачають створення ситуацій, у яких дитина змушена самостійно обирати форму і засоби спілкування. Такі ситуації формують здатність до ініціативи, імпровізації та емоційної чутливості.

Експериментальна програма включала: анкетування педагогів і батьків; педагогічне спостереження; бесіди з дітьми; моделювання комунікативних ситуацій; проведення тематичних ігор і вправ.

Ключовими критеріями оцінювання рівня комунікативної культури стали: активність мовленнєвої ініціативи, правильність формулювання висловлювань, відповідність мовного стилю соціальній ситуації, використання етикетних формул, емоційна чуйність.

Результати дослідження засвідчили, що цілеспрямоване впровадження педагогічних умов сприяє підвищенню рівня комунікативної компетентності дошкільників. У дітей, які працювали за модифікованою програмою, відзначено зростання мовленнєвої активності, збільшення кількості та різноманітності комунікативних форм, адекватність мовленнєвої реакції у складних соціальних ситуаціях.

Комунікативна культура дітей старшого дошкільного віку є важливою складовою загального розвитку особистості, яка забезпечує ефективну соціалізацію, формує основи гуманістичної взаємодії та сприяє подоланню бар'єрів у спілкуванні. Впровадження педагогічних умов,

орієнтованих на розвиток мовної компетенції, збагачення етикетного мовлення та стимулювання комунікативної активності в умовах дошкільного закладу, є доцільним і результативним.

Роль педагога при цьому полягає не лише у навчанні мовним нормам, але й у створенні мовного середовища, де кожна дитина має можливість реалізувати свій комунікативний потенціал. Успішна реалізація цього підходу можлива лише за умови тісної співпраці з батьками, яка дозволяє формувати єдине виховне поле.

Таким чином, педагогічні умови, що активізують мовленнєву діяльність, виступають ключовим чинником формування комунікативної культури в дітей старшого дошкільного віку, що, у свою чергу, є запорукою їх гармонійного розвитку та подальшої освітньої успішності.

### **ЛІТЕРАТУРА**

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: [https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro\\_novu\\_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf) (дата звернення 20.09.2025)
2. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Тернопіль : «Мандрівець», 2017. 256 с.
3. Канарова О. В. Умови формування комунікативних умінь та навичок у дітей старшого дошкільного віку. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/3744/1/14.pdf> (дата звернення 28.08.2025)
4. Корніяка О. М. Психологія комунікативної культури школяра. Київ : Міленіум, 2006. 336 с.
5. Мовленсвий компонент дошкільної освіти. Харків : Ранок, 2011. 176 с.
6. Мороз-Рекотова Л. В. Формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Бердян. держ. пед. ун-т. Бердянськ, 2020. 20 с.

*Олена Альбертівна Кудрявцева,  
кандидат педагогічних наук, доцент,  
доцент кафедри дошкільної педагогіки,  
Валерія Євгенівна Білоус,  
студентка факультету дошкільної педагогіки та психології,  
Державний заклад «Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,  
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса*

## **ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ПРО УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ТРАДИЦІЇ**

У Базовому компоненті дошкільної освіти вказано, що цінністю дошкільної освіти є збереження традицій національного досвіду сімейного та суспільного виховання для збагачення культурного потенціалу взаємодії між поколіннями [2].

Мета статті: теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити вплив занять з народознавства на формування уявлень старших дошкільників про українські народні традиції.

Дослідниками національно-патріотичного виховання дошкільників є: О. Вашак, І. Газіна, Л. Євтушина, М. Єпіхіна, В. Козлова, Н. Курило, Л. Мартиросян, Т. Поніманська, Ю. Смолянко та інші.

Н. Мозгальова, І. Барановська зазначають, що народні традиції – самобутнє культурно-історичне явище, яке забезпечує засвоєння найвищих національних, культурних і матеріальних, нагромаджених віками цінностей, норм, правил, ідеалів, відображає наступність соціального досвіду [4].

Л. Агамер'янц зауважує, що народні традиції – звичаї, досвід, погляди, смаки, норми поведінки, що склалися історично і передаються з покоління в покоління [1, с. 9].

О. Шрамченко вважає доцільним використовувати народні ігри, складені на основі українських традицій, у освітньому процесі дошкільників, бо вони допомагають засвоювати знання, отримані на заняттях, містять багато гумору, сприяють розвитку уваги [6].

Т. Поніманська стверджує, що народознавство – вивчення культури, побуту, звичаїв рідного народу [5].

В. Мірошніченко, Г. Добровольська розглядають головну мету занять з народознавства: виховання національних, духовно-моральних якостей, повагу до культурних традицій, доброзичливості, взаємоповаги, чемності, скромності, товариськості [3].

Дослідження з формування уявлення про українські народні традиції проходило у Богунівському ліцеї (дошкільному відділі) Коноплянської сільської ради, в дослідженні приймали участь 40 дітей

старшого дошкільного віку.

Показники сформованості уявлень старших дошкільників про українські народні традиції: 1. Обсяг знань про історію рідного краю, життя та побут українців. 2. Обсяг знань про національні символи (Прапор, Герб, Гімн). 3. Обсяг знань про українські свята (Святого Миколая, різдвяні, великодні тощо) та традиції пов'язані з ними. 4. Обсяг знань про українські народні страви (борщ з пампушками, вареники, галушки, узвар, деруни, млинці, капуста, кутя, паска, крашанки, писанки). 5. Уявлення про український фольклор. 6. Уміння відтворювати український фольклор (віншування, колядки, гаївки, щедрівки, українські народні ігри). 7. Уміння розрізняти та називати українські державні символи. 8. Уміння розрізняти та називати українські страви. 9. Уміння відтворювати традиційні українські обряди. 10. Дотримання елементів традиційної української культури в повсякденному житті. 11. Бажання брати участь у відтворенні українських народних традицій. 12. Прояв цікавості, інтересу, шанобливого ставлення до традицій українського народу. 13. Прояв любові до рідної країни – України.

Було розроблено шкалу оцінювання показників сформованості уявлень старших дошкільників про українські народні традиції від 0 до 3 балів. 0 балів – показник зовсім не проявляється. 1 бал – недостатньо сформований даний показник. 2 бали – прояв показника майже в повному обсязі. 3 бали – прояв показника в повному обсязі. Було розроблено систему оцінювання показників: високий рівень (39 – 27 балів), середній рівень (26 – 14 балів), низький рівень (13 – 1 балів).

До високого рівня сформованості уявлень старших дошкільників про українські народні традиції відносимо дітей старшого дошкільного віку, у яких є повний обсяг знань про: історію рідного краю, життя та побут українців; про національні символи (Прапор, Герб, Гімн), про українські свята (Святого Миколая, різдвяні, великодні, зелені тощо) та традиції пов'язані з ними; про українські народні страви (борщ з пампушками, вареники, галушки, узвар, деруни, млинці, капуста, кутя, паска, крашанки, писанки). Наявне повне уявлення про український фольклор.

Діти добре та самостійно вміють: відтворювати український фольклор (віншування, колядки, гаївки, щедрівки, українські народні ігри), розрізняти та називати українські державні символи, розрізняти та називати українські страви, відтворювати традиційні українські обряди, дотримуватися елементів традиційної української культури в повсякденному житті. Діти бажають брати активну участь у відтворенні українських народних традицій; проявляють велику цікавість, стійкий інтерес, шанобливе ставлення до традицій українського народу, проявляють любов до рідної країни – України.

До середнього рівня сформованості уявлень старших дошкільників

про українські народні традиції відносимо дітей старшого дошкільного віку, у яких є достатній обсяг знань про: історію рідного краю, життя та побут українців, дошкільники іноді потребують нагадування чи роз'яснення стосовно певних подій; про національні символи (Прапор, Герб, Гімн), про українські свята (Святого Миколая, різдвяні, великодні, зелені тощо) та традиції пов'язані з ними, але іноді потребують підказки вихователя; про більшість українських народних страв (борщ з пампушками, вареники, узвар, млинці, кутя, паска, крашанки, писанки). Наявне часткове уявлення про український фольклор.

Діти вміють: відтворювати український фольклор (віншування, колядки, гаївки, щедрівки, українські народні ігри), але іноді потребують підказки; розрізняти та називати українські державні символи, розрізняти та називати українські страви, але іноді потребують допомоги дорослого; відтворювати традиційні українські обряди з незначною підказкою дорослого; дотримуватися елементів традиційної української культури в повсякденному житті, але іноді потребують роз'яснення педагога. Діти бажають брати участь у відтворенні більшості українських народних традицій; проявляють цікавість, інтерес, шанобливе ставлення до традицій українського народу, проявляють любов до рідної країни – України.

До низького рівня сформованості уявлень старших дошкільників про українські народні традиції відносимо дітей старшого дошкільного віку, у яких є поверховий обсяг знань про: історію рідного краю, життя та побут українців, дошкільники часто потребують нагадування чи роз'яснення стосовно певних подій; національні символи (Прапор, Герб, Гімн), українські свята (Святого Миколая, різдвяні, великодні, зелені тощо) та традиції пов'язані з ними, часто потребують підказки вихователя; елементарні українські народні страви (борщ з пампушками, вареники, млинці, паска, писанки). Поверхове уявлення про український фольклор.

Діти майже не вміють: відтворювати український фольклор (віншування, колядки, гаївки, щедрівки, українські народні ігри), часто плутаються та потребують підказки; розрізняти та називати українські державні символи, розрізняти та називати українські страви, постійно потребують допомоги та нагадування дорослого; відтворювати традиційні українські обряди, необхідна значна підказка дорослого; дотримуватися елементів традиційної української культури в повсякденному житті, потребують роз'яснення педагога. Діти іноді бажають брати участь у відтворенні вибіркового українських народних традицій; іноді проявляють цікавість, їх інтерес нестійкий, проявляють шанобливе ставлення до деяких традицій українського народу, проявляють любов до рідної країни – України.

Для визначення ступеня прояву показників сформованості уявлень старших дошкільників про українські народні традиції й діагностики рівнів

були використані такі методи діагностики: бесіда «Українські народні традиції», спостереження, діагностувальні завдання («Заспівай та пограй», «Українська культура та традиції») та дидактичні ігри («Відшукай символ», «Маленькі кухарі»).

На констатувальному етапі педагогічного експерименту отримано наступні результати: у групі № 2 з високим рівнем сформованості уявлень старших дошкільників про українські народні традиції – 7 дітей (35%), з середнім рівнем – 7 (35%), з низьким рівнем – 6 дітей (30%). У групі 1: 8 дітей (40%) з високим рівнем, 8 дітей (40%) з середнім рівнем, 4 дітей (20%) з низьким рівнем.

Проаналізувавши результати констатувального етапу дослідження, можна зробити висновок, що в групі № 2 відсоток дітей старшого дошкільного віку з високим та середнім рівнями сформованості уявлень про українські народні традиції менший, а з низьким рівнем сформованості уявлень старших дошкільників про українські народні традиції більший, то цю групу відносимо до експериментальної, а група № 1 буде контрольною, тому що в ній відсоток дітей з високим та середнім рівнями сформованості уявлень про українські народні традиції більший, а відсоток (кількість дітей) з низьким рівнем сформованості уявлень про українські народні традиції – менший.

На формувальному етапі педагогічного дослідження було розроблено наступну систему занять з народознавства для формування уявлень старших дошкільників про українські народні традиції: «Українські національні символи», «Українські народні страви», «Українські свята», «Український народний фольклор», «Життя та побут українців».

На контрольному етапі педагогічного дослідження було отримано наступні результати: у групі № 2 з високим рівнем сформованості уявлень старших дошкільників про українські народні традиції – 13 дітей (65%), з середнім рівнем – 5 (25%), з низьким рівнем – 2 дітей (10%). У групі 1: 8 дітей (40%) з високим рівнем, 8 дітей (40%) з середнім рівнем, 4 дітей (20%) з низьким рівнем. Найкращі результати зафіксовано в експериментальній групі № 2, результати контрольної групи № 1 залишилися без змін та динаміки.

За результатами контрольного етапу педагогічного дослідження можна стверджувати, що розроблена методика з формування уявлень старших дошкільників про українські народні традиції засобами занять з народознавства принесла бажаний результат, виявилась ефективною. Перспективою подальших досліджень вважаємо національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами віртуальних екскурсій.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Агамер'янц Л. М. До проблеми національно-патріотичного виховання дошкільників. *Національно-патріотична складова дошкільної освіти в умовах позашкілля: посібник* / Уклад. І. В. Ратинська. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2020. С. 7–14.
2. Базовий Компонент дошкільної освіти / наук. кер. Т. О. Піроженко. Київ, 2021. 37 с.
3. Мірошніченко В. І., Добровольська Г. Народознавство як невичерпне джерело розвитку особистості. *Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України*. 2020. № 4 (23). С. 251–263.
4. Мозгальова Н. Г., Барановська І. Г. Українські народні традиції як засіб виховання дітей дошкільного віку. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. 2017. Вип. 152. С. 20–24.
5. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник. Київ: ВЦ Академія, 2018. 408 с.
6. Шрамченко О. П. Виховання дітей дошкільного віку засобами народознавства. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 8 (32). С. 82–94.

*Олена Альбертівна Кудрявцева,  
кандидат педагогічних наук, доцент,  
доцент кафедри дошкільної педагогіки,  
Марія Костянтинівна Катрюк,  
студентка факультету дошкільної педагогіки та психології,  
Державний заклад «Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,  
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса*

## **РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ З МАЛЮВАННЯ**

Всебічний розвиток дітей дошкільного віку є найважливішим елементом у розумінні та пізнанні дитиною навколишнього світу та самих себе. Цьому сприяє один з основних чинників пізнання – творчі здібності, які допомагають дітям молодшого дошкільного віку не лише пізнавати світ, а і реалізувати та презентувати себе в суспільстві.

У дошкільному віці діти активно використовують власний енергетичний потенціал у різноманітних видах діяльності для того, щоб самоствердитися та показати себе іншим, а також розуміти власні сили та активно розвиватися. Одним із рушійних компонентів ефективного всебічного розвитку дитини у дошкільному віці є достатньо розвинені у неї творчі здібності, які можуть реалізувати прагнення дитини виділитися серед однолітків, показати себе та власні можливості, а також побудувати взаємини з тими дітьми, які не лише поділяють її погляди та інтереси, а й доповнюють їх.

Мета статті: теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити розвиток творчих здібностей дітей молодшого дошкільного віку під час занять з малювання.

Дослідниками розвитку творчих здібностей дошкільників є: І. Біла, Ю. Демченко, Т. Коломоєць, Н. Комарівська, А. Липська, О. Листопад, О. Нікітіна, О. Стельмашук, Г. Шкляєва, Т. Яценко та інші.

С. Дерев'янка зауважує, що творчістю є діяльність людини, що спрямована на створення якісно нових і невідомих раніше цінностей (матеріальних чи духовних) [2, с. 53].

І. Біла вказує, що дитяча творчість – це створення суб'єктивно нового (значимого для дитини дошкільного віку) продукту (малюнка, конструкції, гри, оповідання); створення невідомих раніше деталей, що по-новому характеризують створюваний образ, різних варіантів зображень, ситуацій, рухів, характеристик героїв, нових дій та ін.; застосування засвоєних раніше способів зображення або засобів виразності в новій

ситуації; прояв ініціативи в усьому [1].

В. Кліш, Н. Семенова розглядають творчі здібності як динамічний процес формування особистості, спрямований на розширення спектру здібностей та особистісних якостей, які проявляються і збагачуються у практиці різних видів конструктивної діяльності, результати її характеризуються новизною та оригінальністю [3, с. 130–131].

Т. Коломоець стверджує, що розвиток творчих здібностей дитини – це відносно самостійна та динамічна система окремих особистісних якостей, що у поєднанні між собою утворюють інтегровану якість, що формується та проявляється у творчій діяльності і забезпечує розвивальну взаємодію особистості з навколишнім середовищем у процесі проблемно-пошукової діяльності [4].

Г. Шкляєва, Т. Яценко пропонують розвивати творчі здібності дошкільників засобами музичних занять. Вчені зазначають, що творче музикування сприяє формування світогляду та духовної культури дошкільників, розвитку естетичного смаку, покращує самопочуття [5].

Підтримуємо думку Л. Шульги стосовно необхідності розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання. Дослідниця пропонує орієнтовну тематику занять з малювання для дітей четвертого року життя: «Суніці для ведмедика», «Метелики», «Казкове дерево», «Розпис новорічних іграшок», «Квітуча поляна», «Я – сонечко», «Літечко», «Рушничок», «На подушці чорний кіт», «Квіти для матусі», «Зустріч з олівцями», «Новорічна ялинка» та інші [6].

Дослідження з розвитку творчих здібностей проходило у приватному ЗДО «Busy Bee» Одеська область, смт. Великодолинське, в експерименті приймали участь 30 дітей молодшого дошкільного віку.

Показники розвитку творчих здібностей у дітей молодшого дошкільного віку: 1. Обсяг знань у дітей про різноманітність кольорів (червоний, оранжевий, жовтий, зелений, синій, фіолетовий, чорний, білий). 2. Обсяг знань у дітей про техніки малювання (штампування, малювання пальчиками, малювання долоньками, малювання водою). 3. Обсяг знань дітей про композицію (образи навколишньої дійсності, цілісність малюнка). 4. Уміння дітей розрізняти кольори. 5. Уміння дітей малювати в різних техніках. 6. Уміння дітей створювати творчу композицію. 7. Інтерес дітей до пізнання творчості. 8. Бажання дітей займатися творчістю. 9. Прояв любові дітей до мистецтва. 10. Бажання дітей створити щось оригінальне. 11. Уміння користуватися різними матеріалами та інструментами для художньо-творчої роботи (олівці, гуаш, крейда, вугілля, фломастери, фарби, пензлі тощо).

Для визначення показників було розроблено шкалу оцінювання: 0 балів – показник не проявляється; 1 бал – показник розвинено недостатньо; 2 бали – показник проявляється майже в повному обсязі;

3 бали – показник проявляється в повному обсязі.

Було схарактеризовано наступні рівні розвитку творчих здібностей відносяться діти молодшого дошкільного віку (високий, середній, низький).

До високого рівня (33 – 23 бали) розвитку творчих здібностей відносяться діти молодшого дошкільного віку, у яких повний обсяг знань про: різноманітність кольорів (червоний, оранжевий, жовтий, зелений, синій, фіолетовий, чорний, білий), про техніки малювання (штампування, малювання пальчиками, малювання долоньками, малювання водою), про композицію (образи навколишньої дійсності, цілісність малюнка). Діти вміють самостійно та правильно: розрізняти кольори, малювати в різних техніках, створювати творчу композицію, користуватися різними матеріалами та інструментами для художньо-творчої роботи (олівці, гуаш, крейда, вугілля, фломастери, фарби, пензлі тощо). Діти проявляють стійкий інтерес до пізнання творчості, мають бажання займатися творчістю, створити щось оригінальне. А також діти проявляють велику любов до мистецтва.

До середнього рівня (22 – 12 бали) розвитку творчих здібностей відносяться діти молодшого дошкільного віку, у яких достатній обсяг знань про: різноманітність кольорів (червоний, оранжевий, жовтий, зелений, синій, фіолетовий, чорний, білий), про техніки малювання (штампування, малювання пальчиками, малювання долоньками, малювання водою), про композицію (образи навколишньої дійсності, цілісність малюнка). Діти вміють з незначною допомогою дорослих: розрізняти кольори, малювати в різних техніках, створювати творчу композицію, користуватися різними матеріалами та інструментами для художньо-творчої роботи (олівці, гуаш, крейда, вугілля, фломастери, фарби, пензлі тощо). Вони час від часу проявляють інтерес до пізнання творчості, мають часткове бажання займатися творчістю, створити щось оригінальне. А також діти проявляють любов до мистецтва.

До низького рівня (11 – 1 балів) розвитку творчих здібностей відносяться діти молодшого дошкільного віку, у яких присутній невеликий обсяг знань про: різноманітність кольорів (червоний, оранжевий, жовтий, зелений, синій, фіолетовий, чорний, білий), про техніки малювання (штампування, малювання пальчиками, малювання долоньками, малювання водою), про композицію (образи навколишньої дійсності, цілісність малюнка). Діти майже не вміють: розрізняти кольори, малювати в різних техніках, створювати творчу композицію, користуватися різними матеріалами та інструментами для художньо-творчої роботи (олівці, гуаш, крейда, вугілля, фломастери, фарби, пензлі тощо). Вони дуже слабо проявляють інтерес до пізнання творчості, майже відсутнє бажання займатися творчістю, створити щось оригінальне. А також діти майже не проявляють любов до мистецтва.

Для визначення ступеню прояву показників й діагностики рівня розвитку творчих здібностей у дітей молодшого дошкільного віку були впроваджені діагностувальні вправи: «Впізнай і домалюй», «Чарівні квіти», «Склади натюрморт», «Творимо незвичне».

На констатувальному етапі педагогічного експерименту отримано наступні результати: У групі № 1 з високим рівнем розвитку творчих здібностей – 6 дітей (40%); з середнім рівнем – 4 дитини (27%); з низьким рівнем – 5 дітей (33%). У групі № 2 з високим рівнем розвитку творчих здібностей – 8 дітей (53%); з середнім рівнем – 3 дитини (20%); з низьким рівнем – 4 дитини (27%).

Аналізуючи результати констатувального експерименту педагогічного дослідження можна дійти висновку, що у групі № 1 відсоток дітей молодшого дошкільного віку з високим рівнем розвитку творчих здібностей менший, а з низьким рівнем розвитку творчих здібностей у дітей молодшого дошкільного віку більший, то ця група буде експериментальною, а група № 2 буде контрольною, адже в цій групі відсоток дітей з високим рівнем розвитку творчих здібностей більший, а відсоток з низьким рівнем розвитку творчих здібностей – менший.

На формувальному експерименті було розроблено наступну систему занять з малювання для розвитку творчих здібностей у дітей молодшого дошкільного віку: «Осінній парк», «Грона калини», «Веселка», «Хмаринка і дощик», «Грибочки».

Контрольний експеримент показав наступні результати: у групі № 1 з високим рівнем розвитку творчих здібностей – 9 дітей (60%); з середнім рівнем – 6 дітей (40%); з низьким рівнем – 0 дітей (0%). У групі № 2 з високим рівнем розвитку творчих здібностей – 8 дітей (53%); з середнім рівнем – 3 дитини (20%); з низьким рівнем – 4 дитини (27%). Найкращі результати отримано в експериментальній групі № 1, в контрольній групі не відбулося змін, оскільки вони займалися за стандартною програмою. За отриманими результатами контрольного експерименту педагогічного дослідження можна зробити висновок, що заняття з малювання є сприятливими для процесу розвитку творчих здібностей у дітей молодшого дошкільного віку.

Таким чином, можна зазначити, що формувальна робота з розвитку творчих здібностей дітей молодшого дошкільного віку є доцільною та результативною. Перспективою подальших досліджень вважаємо розвиток креативності дітей старшого дошкільного віку засобами друдлів.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Біла І. М. Феномен дитячої творчості. *Дошкільне виховання*. 2011. Вип. № 1. С. 7–11.
2. Дерев'янка С. П. Психологія дитячої творчості: Навчально-

методичні рекомендації. Чернігів: НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2020. 76 с.

3. Кліш В., Семенова Н. Розвиток творчих здібностей вихованців дошкільного навчального закладу в образотворчій діяльності. *Освітній простір України*. 2016. Вип. 7. С. 126–131.

4. Коломосць Т. Г. Розвиток творчості дітей дошкільного віку на заняттях з художньої праці. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. 2017. Вип. 149. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/154284175.pdf> (дата звернення: 14.09.24).

5. Шкляєва Г. О., Яценко Т. В. Розвиток творчої особистості дошкільника: теоретико-методичний підхід. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. 2023. № 3. С. 140–146.

6. Шульга Л. М. Барвіста радість (Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання). Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2017. 336 с.

*Олена Альбертівна Кудрявцева,  
кандидат педагогічних наук, доцент,  
доцент кафедри дошкільної педагогіки,  
Катерина Валентинівна Книшова,  
студентка факультету дошкільної педагогіки та психології,  
Державний заклад «Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,  
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса*

## **РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ РЕЖИСЕРСЬКИХ ІГОР**

Одним із ефективних засобів розвитку мовлення є режисерські ігри, які стимулюють творчу активність, мовленнєву діяльність та комунікативні здібності дітей.

Мета статті: теоретичне обґрунтування і експериментальна перевірка ефективності застосування режисерських ігор як засобу розвитку мовлення у дітей молодшого дошкільного віку.

Дослідниками розвитку мовлення є: А. Богуш, І. Волошина, І. Гречишкіна, І. Кардаш, Н. Маліновська, О. Мисик, К. Полигалова, О. Табака, Н. Трофаїла, М. Федорова та інші.

І. Гречишкіна мовлення дошкільників розглядає як процес створення зв'язного висловлювання. За допомогою розвинутого зв'язного мовлення дитина легко встановлює контакт з оточенням, ініціює власні ідеї, бере участь у різних видах дитячої творчості [4].

А. Богуш, Н. Гавриш вважають, що розвиток мовлення – цілеспрямоване формування у дітей певних мовленнєвих навичок і вмінь (правильної звуковимови, доречного добору або сполучення слів чи інших мовних і позамовних засобів, використання слів у відповідній граматичній формі тощо), які забезпечують функціонування процесу мовлення відповідно до мовних норм [2].

Г. Ватаманюк пропонує використовувати ігрову систему «Школа ейдетики», складові якої ґрунтуються на різних видах асоціацій – вільних, предметних, смакових, тактильних, нюхових, фонетичних, звукових у розвитку мовлення дошкільників [3].

К. Колеснік, Н. Комарівська, І. Карук, Н. Пахальчук пропонують розвивати зв'язне мовлення засобами театралізованої діяльності (стендовий, настільний, театр тантамаресок, театр на руці та ін.) [5].

Т. Поніманська зазначає, що режисерською грою є гра дошкільника як з іграшками, так і з предметами-замінниками, яка створюється за придуманим дитиною сюжетом [6].

О. Анісімова зауважує, що особливостями режисерської гри є: носії

ролей – іграшки; малює регулює відносини дійових осіб як режисер; «озвучуючи» героїв і коментуючи сюжет, використовує різні засоби вербальної виразності; виконує функції сценариста, режисера, акторів [1]. Погоджуємося зі вченою та вважаємо режисерські ігри (різновид творчих) доцільними під час розвитку мовлення у дітей молодшого дошкільного віку.

Дослідження проходило в приватному ЗДО «Еліт М» міста Одеси, в експерименті приймали участь 30 дітей молодшого дошкільного віку.

Показниками розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку є: I. Лексичний запас (словниковий запас): 1. Обсяг активного та пасивного словника дитини. 2. Здатність використовувати слова у відповідних контекстах. 3. Розуміння значення нових слів та виразів. II. Граматична правильність мовлення: 1. Використання граматично правильних конструкцій у реченнях. 2. Здатність правильно узгоджувати слова за родом, числом і відмінками. 3. Використання простих та складних речень у мовленні. III. Фонетичний розвиток: 1. Чіткість вимови звуків та звукосполучень. 2. Здатність дотримуватись інтонаційних особливостей мовлення. 3. Відсутність можливих мовленнєвих дефектів (наприклад, заїкання або пропуски звуків). IV. Комунікативні навички: 1. Здатність дитини встановлювати контакт із співрозмовником. 2. Вміння підтримувати діалог і ставити запитання. 3. Вміння висловлювати свої думки логічно та послідовно. V. Розуміння мовлення: 1. Розуміння інструкцій та звернень з боку дорослих. 2. Здатність слухати і розуміти зміст почутих текстів або розповідей. 3. Розуміння складних фраз і слів за змістом.

Представлено шкалу оцінювання показників розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку: 3 бали – прояв показників повний, 2 бали – у прояві показників простежується вибірковість, 1 бал – прояв показників дуже обмежений. Також представлено систему оцінювання показників розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку: високий рівень (45–31 бал), середній рівень (30–16 балів), низький рівень (15–1 балів).

До високого рівня розвитку мовлення належать діти молодшого дошкільного віку, що: Мають збагачений обсяг активного та пасивного словника. Здатні влучно використовувати слова у відповідних контекстах. Швидко засвоюють і правильно використовують нові слова. Використовують граматично правильні конструкції у реченнях. Здатні правильно та легко узгоджувати слова за родом, числом і відмінками. Використовують прості та складні речення у мовленні. Чітко вимовляють звуки та звукосполучення. Здатні дотримуватись інтонаційних особливостей мовлення, добре контролюють інтонацію під час мовлення. Відсутні можливі мовленнєві дефекти (наприклад, заїкання або пропуски звуків). Здатні легко встановлювати контакт із співрозмовником. Вміють жваво підтримувати діалог і ставити запитання. Вміють висловлювати свої

думки логічно та послідовно. Добре розуміють інструкції та звернення з боку дорослих. Здатні слухати і розуміти зміст почутих текстів або розповідей. Добре розуміють складні фрази і слова за змістом.

До середнього рівня розвитку мовлення належать діти молодшого дошкільного віку, що: Мають достатній обсяг активного та пасивного словника. Здатні використовувати слова у відповідних контекстах, іноді можуть виникати незначні труднощі. Засвоюють і правильно використовують нові слова з підказками вихователя. Не завжди використовують граматично правильні конструкції у реченнях. Здатні узгоджувати слова за родом, числом і відмінками, але іноді плутаються у них. Використовують переважно прості та іноді складні речення у мовленні. Намагаються чітко вимовляють звуки та звукосполучення, але вимова звуків не завжди чітка, іноді є фонетичні помилки. Не завжди здатні дотримуватись інтонаційних особливостей мовлення, іноді контролюють інтонацію під час мовлення, можуть бути помилки в наголосах. Іноді можливі мовленнєві дефекти (наприклад, заїкання або пропуски звуків). Здатні встановлювати контакт із співрозмовником. Вміють підтримувати діалог і ставити запитання, але іноді відповіді можуть бути короткими та невпевненими. Не завжди вміють висловлювати свої думки логічно та послідовно. Розуміють прості інструкції та звернення з боку дорослих, але складніші завдання викликають труднощі. Здатні слухати і розуміти зміст почутих текстів або розповідей, але іноді потребують роз'яснень. Розуміють складні фрази і слова за змістом, але іноді мають із цим проблеми.

До низького рівня розвитку мовлення належать діти молодшого дошкільного віку, що: Мають обмежений обсяг активного та пасивного словника. Здатні використовувати слова у відповідних контекстах, часто можуть виникати значні труднощі. Нові слова засвоюється неповно, часто залишаються незрозумілими, є значні труднощі в використанні. Майже не використовують граматично правильні конструкції у реченнях. Здатні узгоджувати слова за родом, числом і відмінками, але часто плутаються у них та мають суттєві труднощі. Використовують переважно прості речення у мовленні. Намагаються чітко вимовляють звуки та звукосполучення, але вимова звуків майже завжди нечітка, є фонетичні помилки. Майже не здатні дотримуватись інтонаційних особливостей мовлення, практично не контролюють інтонацію під час мовлення, часто є помилки в наголосах. Часто наявні мовленнєві дефекти (наприклад, заїкання або пропуски звуків). Є труднощі у встановленні контакту із співрозмовником. Майже не вміють підтримувати діалог і ставити запитання, відповіді часто можуть бути короткими, односкладними та невпевненими. Майже не вміють висловлювати свої думки логічно та послідовно. Розуміють прості інструкції та звернення з боку дорослих, за умови детального роз'яснення вихователя. Здатні слухати і розуміти зміст почутих текстів або розповідей,

але постійно потребують роз'яснень. Майже не розуміють складні фрази і слова за змістом, дуже важко їх сприймають, часто мають із цим проблеми.

З метою виявлення ступеню прояву показників розвитку мовлення було розроблено діагностувальні методики: Спостереження за мовленнєвою активністю, Методика «Повтори за мною», Діагностувальне завдання «Складання розповіді за малюнком», Діагностувальна дидактична гра «Опиши предмет», Анкетування батьків.

На констатувальному етапі експерименту отримано такі результати: У групі № 1 з високим рівнем розвитку мовлення – 3 дітей (20%); з середнім – 5 дітей (33,33%); з низьким – 7 дітей (46,67%). У групі № 2 з високим рівнем – 3 дітей (20%); з середнім – 7 дітей (46,67%); з низьким – 5 дітей (33,33%).

Проаналізувавши результати констатувального експерименту можна дійти висновку, що в групі № 1 відсоток дітей молодшого дошкільного віку з середнім рівнем розвитку мовлення порівнювально менший, а з низьким рівнем розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку – більший, то саме ця група є експериментальною, а група № 2 є контрольною, адже в цій групі більше дітей з середнім рівнем розвитку мовлення, а з низьким рівнем менше. Кількість дітей з високим рівнем в обох групах однакова.

На формувальному експерименті було розроблено систему режисерських ігор: «Годування ляльки Катрусі», «Тарасик йде на прогулянку», «Вкладання ведмедика Михайлика спати», «Лікар лікує Мавпочку та Слоника», «День народження кошенятка Сніжка».

Контрольний експеримент показав наступні результати: У групі № 1 з високим рівнем розвитку мовлення – 8 дітей (53,34%); з середнім – 5 (33,33%); з низьким – 2 дитини (13,33%). У групі № 2 з високим рівнем розвитку мовлення – 3 дитини (20%); з середнім – 7 дітей (46,67%); з низьким – 5 дітей (33,33%). Найкращі результати отримано в експериментальній групі № 1, в контрольній групі не відбулось ніяких змін.

За результатами контрольного експерименту можна зробити висновок, що методика розвитку мовлення у дітей молодшого дошкільного віку засобами режисерських ігор дала результат, ефективно сприяла формуванню словникового запасу, граматичної правильності мовлення, комунікативних навичок. Перспективою подальших досліджень вважаємо розвиток мовлення дітей молодшого дошкільного віку засобами української народної поезії.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Анісімова О. Е. Педагогічна цінність режисерських ігор. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. 2015. Вип. 67. С. 170–175.

2. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2015. 704 с.

3. Ватаманюк Г. П. Використання ейдотехніки у розвитку мовлення дошкільників. *Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі: зб. наук. праць / за заг. ред. О. А. Гнізділової*. Полтава: Видавець Шевченко Р. В., 2017. Вип. 1. С. 45–49.

4. Гречишкіна І. А. Лінгводидактичні основи становлення мовлення у дітей молодшого дошкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2019. Вип. 67. С. 66–68.

5. Колеснік К. А., Комарівська Н. О., Карук І. В., Пахальчук Н. О. Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобами театралізації. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2022. Вип. 17 (2). С. 104–115.

6. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник. Київ: ВЦ Академія, 2018. 408 с.

*Олена Альбертівна Кудрявцева,  
кандидат педагогічних наук, доцент,  
доцент кафедри дошкільної педагогіки,  
Марія Олександрівна Мушук,  
студентка факультету дошкільної педагогіки та психології,  
Державний заклад «Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,  
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса*

## **РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ НАСТІЛЬНО-ДРУКОВАНИХ ІГОР**

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що результатом сенсорно-пізнавальної компетентності дитини дошкільного віку є наявність пізнавальної мотивації, набутих умінь і навичок (аналізу, порівняння, узагальнення, здійснення самоконтролю), базис дослідницьких та логіко-математичних знань, пізнавальний досвід [1].

Мета статті: теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка впливу настільно-друкованих ігор на розвиток пізнавальних здібностей старших дошкільників.

Особливості пізнавального розвитку дошкільників досліджували: Л. Антоненко, Н. Ваганова, О. Гаврило, В. Литвин, А. Лякішева, В. Мозоль, О. Пісоцький, Т. Поніманська, С. Тесленко, Ю. Шиш та інші.

В. Литвин розумове виховання розуміє як систематичний, цілеспрямований вплив дорослих на розумовий розвиток дитини з метою формування системи знань про навколишній світ, розвитку пізнавальної діяльності, здатності до самостійного пізнання [4].

Т. Улькіна розглядає пізнавальні здібності дітей як прояв рівня їх пізнавального розвитку; здатність до пізнавальної діяльності, до продуктивного вирішення пізнавальних завдань, які виступають умовою їх успішного виконання [7].

О. Булгакова, І. Волошенко стверджують, що у старшому дошкільному віці процес розвитку пізнавальних здібностей важливий, оскільки він включає розвиток пам'яті, сприйняття, мислення, уваги, уяви. Ці процеси взаємопов'язані і є різними формами орієнтації дитини у навколишньому світі, у собі [2].

Н. Ваганова вказує, що пізнавальні здібності включають в себе здатність дитини до довільної уваги й сприймання; до довільної пам'яті і логічного мислення, а також до творчої уяви. Так, у старшому дошкільному віці дитина вже може діяти в плані загальних уявлень і образів, її мислення перестас бути наочно-дієвим, вона може встановлювати прості причинно-наслідкові зв'язки між подіями і явищами [3].

Т. Поніманська зазначає, що настільно-друковані ігри передбачають дії з зображеннями предметів та переважно зорієнтовані на розв'язання імовірних ігрових завдань: добір картинок за схожістю, карток-картинок під час чергового ходу, складання цілого з частин тощо [5].

Р. Руденський, О. Писарчук зауважують, що настільно-друковані ігри спрямовані на формування нових знань, умінь та навичок, їх закріплення чи застосування на практиці [6]. Погоджуємося зі вченими та вважаємо настільно-друковані ігри ефективними під час розвитку пізнавальних здібностей у дітей старшого дошкільного віку.

Дослідження було проведено у місті Южний (Одеська область), а саме у закладі дошкільної освіти ясла-садок № 1 «Золота рибка». У дослідженні приймали участь 40 дітей старшого дошкільного віку з двох різних груп (по 20 у кожній).

Показниками розвитку пізнавальних здібностей старших дошкільників є: 1. Обізнаність із предметним світом (одяг, взуття, предмети побуту). 2. Уявлення про природу (рослини, тварини). 3. Уявлення стосовно класифікаційних ознак об'єктів (колір, розмір, форма, матеріал). 4. Уміння порівнювати об'єкти. 5. Уміння класифікувати об'єкти. 6. Уміння узагальнювати об'єкти. 7. Уміння робити умовисновки. 8. Пізнавальний інтерес до довкілля. 9. Бажання виконувати мисленнєві операції. 10. Бажання отримати нові знання.

Було розроблено наступну шкалу оцінювання показників розвитку пізнавальних здібностей: 3 бали – спостерігається максимально можливий прояв показника, 2 бали – спостерігається частковість у прояві показника, 1 бали – спостерігається незначність у прояві показника.

Було розроблено наступну систему оцінювання показників розвитку пізнавальних здібностей: високий рівень: від 30 до 21 балів, середній рівень: від 20 до 11 балів, низький рівень: від 10 до 1 балу.

До високого рівня розвитку пізнавальних здібностей старших дошкільників належать діти, у яких: 1. Повна та правильна обізнаність із предметним світом (одяг, взуття, предмети побуту). 2. Повне та правильне уявлення про природу (рослини, тварини). 3. Повне та правильне уявлення стосовно класифікаційних ознак об'єктів (колір, розмір, форма, матеріал). 4. Правильно та самостійно вміють порівнювати об'єкти. 5. Правильно та самостійно вміють класифікувати об'єкти. 6. Правильно та самостійно вміють узагальнювати об'єкти. 7. Правильно та самостійно вміють робити умовисновки. 8. Є стійкий пізнавальний інтерес до довкілля. 9. Є велике бажання виконувати мисленнєві операції. 10. Є велике бажання отримати нові знання.

До середнього рівня розвитку пізнавальних здібностей старших дошкільників належать діти, у яких: 1. Достатня обізнаність із предметним

світом (одяг, взуття, предмети побуту). 2. Достатнє уявлення про природу (рослини, тварини). 3. Достатнє уявлення стосовно класифікаційних ознак об'єктів (колір, розмір, форма, матеріал). 4. Вміють порівнювати об'єкти, іноді потребують незначної допомоги. 5. Вміють класифікувати об'єкти, але іноді плутаються. 6. Вміють узагальнювати об'єкти, іноді допускають помилки. 7. За допомогою вихователя або з підказками роблять умовисновки. 8. Є пізнавальний інтерес до довкілля. 9. Є бажання виконувати мисленнєві операції. 10. Є бажання отримати нові знання.

До низького рівня розвитку пізнавальних здібностей старших дошкільників належать діти, у яких: 1. Обмежена обізнаність із предметним світом (одяг, взуття, предмети побуту). 2. Поверхнєве уявлення про природу (рослини, тварини). 3. Обмежене уявлення стосовно класифікаційних ознак об'єктів (колір, розмір, форма, матеріал). 4. Майже не вміють порівнювати об'єкти. 5. Майже не вміють класифікувати об'єкти. 6. За допомогою суттєвих підказок вихователя вміють узагальнювати об'єкти. 7. За допомогою суттєвих підказок вихователя роблять умовисновки. 8. Наявний нестійкий пізнавальний інтерес до довкілля. 9. Практично нема бажання виконувати мисленнєві операції. 10. Майже нема бажання отримати нові знання.

Було розроблено діагностики показників розвитку пізнавальних здібностей дітей старшого дошкільного віку: діагностувальна бесіда «Що ти знаєш про довкілля?», діагностувальні завдання «Як я вмію робити мисленнєві операції» та спостереження.

На констатувальному етапі експерименту отримано такі результати: У групі «Ромашки» 5 дітей (25%) мають високий рівень розвитку пізнавальних здібностей, 5 дітей (25%) мають середній рівень, 10 дітей (50%) мають низький рівень. У групі «Горобчики» 4 дітей (20%) мають високий рівень розвитку пізнавальних здібностей, 5 дітей (25%) мають середній рівень, 11 дітей (55%) мають низький рівень.

За результатами констатувального експерименту можна зазначити, що у групі «Ромашки» трохи більше дітей з високим рівнем та трохи менше дітей з низьким рівнем, тому обираємо цю групу як контрольну. У групі «Горобчики» навпаки: трохи більше дітей з низьким рівнем та трохи менше дітей з високим рівнем, тому обираємо цю групу як експериментальну. Кількість дітей з середнім рівнем однакова у двох групах.

На формувальному експерименті було розроблено таку систему настільно-друкованих ігор: «Одягнемось на прогулянку», «Рослини та тварини нашої країни», «По гриби», «Обери правильну думку», «Яким буває вогонь?».

Наведемо приклад настільно-друкованої гри «По гриби».

Мета гри: розвивати пізнавальні здібності, уміння порівнювати об'єкти, уміння класифікувати об'єкти, уміння узагальнювати об'єкти. Виховувати старанність. Розширювати уявлення про довкілля.

Матеріал: ілюстровані картки зі зображенням різних грибів України, невеликі коробки для їстівних (із зеленою смужкою) та отруйних грибів (із червоною смужкою).

Правила гри: уважно слухати вказівки вихователя, з обережністю ставитись до карток, не розкидувати їх. При погодженні з названим твердженням класти їстівні гриби у ліву коробку, при запереченні – у праву.

Організація обстановки: гра відбувається у груповій кімнаті, перед дітьми на столах розкладені картки з рисунками та дві коробки з кольоровими смужками.

Хід гри: Вихователь пропонує дітям визначити, які гриби їстівні, а які отруйні. В зелену коробку розміщуються їстівні, а в червону – отруйні. Вихователь пропонує розглянути картки з грибами, розмістити у відповідну коробку та порівняти їх з іншими. Діти далі продовжують розкладати гриби по коробкам. Потім складають пазли з розрізаних картинок.

Результат гри: діти розвинули пізнавальні здібності, уміння порівнювати об'єкти, класифікувати об'єкти, узагальнювати об'єкти.

Контрольний експеримент показав наступні результати: У групі «Горобчики» з високим рівнем розвитку пізнавальних здібностей 13 дітей (65%); з середнім рівнем 5 дітей (25%); з низьким рівнем 2 дитини (10%). У групі «Ромашки» з високим рівнем розвитку пізнавальних здібностей 5 дітей (25%); з середнім рівнем 5 дітей (25%); з низьким рівнем 10 дітей (50%).

Найкращі результати отримано в експериментальній групі «Горобчики», в контрольній групі не відбулося ніякої динаміки. За отриманими результатами контрольного експерименту педагогічного дослідження можна зробити висновок, що методика розвитку пізнавальних здібностей у дітей старшого дошкільного віку засобами настільно-друкованих ігор виявилась результативною. Перспективою подальших досліджень вважаємо розвиток пізнавальних здібностей дітей старшого дошкільного віку у процесі зображувальної діяльності.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти: Державний стандарт дошкільної освіти. Нова редакція: затв. наказом М-ва освіти і науки України від 12 січн. 2021 р. № 33. / наук. кер. Піроженко Т. О. та ін. Київ, 2021. 37 с.
2. Булгакова О. Ю., Волошенко І. С. Особливості розвитку когнітивних здібностей дітей старшого дошкільного віку. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 12 (17). С. 281–290.
3. Ваганова Н. А. Специфіка розвитку пізнавально-конструктивної

діяльності та пізнавальних здібностей сучасних дошкільників. *Перцептивно-мисленнєві стратегії творчого конструювання інформаційних систем у навчальній та трудовій діяльності*: монографія. Київ: Національна академія педагогічних наук України інститут психології імені Г. С. Костюка. 2018. С. 47–49.

4. Литвин В. В. Розумове виховання дітей старшого дошкільного віку: дис. ... доктора філософії: 011 / Національна академія педагогічних наук України. Київ, 2024. 243 с.

5. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник. Київ: ВЦ Академія, 2018. 408 с.

6. Руденський Р. Є., Писарчук О. Т. Європейський контекст еволюції структури настільних ігор для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти*. 2023. Вип. 4. С. 109–118.

7. Улькіна Т. В. Розвиток пізнавальних здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами ігрових психотехнік: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: 19.00.07. Київ: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2006. 24 с.

*Олена Альбертівна Кудрявцева,  
кандидат педагогічних наук, доцент,  
доцент кафедри дошкільної педагогіки,  
Катерина Олександрівна Нємц,  
студентка факультету дошкільної педагогіки та психології,  
Державний заклад «Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,  
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса*

## **СЕНСОРНИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ІГОР З МОЗАЇКОЮ**

Сенсорний розвиток є важливим етапом формування дитини дошкільного віку. У період молодшого дошкільного віку дитина активно досліджує навколишній світ через органи чуття, отримуючи нову інформацію про предмети, їх властивості, зв'язки та відносини. Сенсорний розвиток забезпечує формування основних когнітивних процесів, таких як сприйняття, пам'ять, увага, уява та мислення.

Мета статті: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити вплив системи ігор з мозаїкою на сенсорний розвиток дітей молодшого дошкільного віку.

Сенсорний розвиток дошкільників досліджували: В. Бутенко, Н. Гордій, В. Горох, О. Кошіль, Н. Онищук, Г. Пархоменко, К. Руденко, О. Свійонтик, І. Тимошенко, Н. Шевчик та інші.

В. Горох, В. Бутенко зазначають, що сенсорне виховання – система педагогічних заходів та впливів, спрямованих на формування способів чуттєвого пізнання, удосконалення відчуттів та сприймань особистості у процесі взаємодії з предметами [1].

О. Свійонтик зауважує, що сенсорне виховання – педагогічно організоване та психологічно обґрунтоване цілеспрямоване вдосконалення, розвиток у дітей сенсорних процесів (відчуттів, сприймань, уявлень), яке здійснюється у спеціально створеному предметному середовищі і проходить під керівництвом педагога, має продовження у практичному житті дитини, в процесі ігор, праці, під час якого відбувається цілісне сприйняття дитиною різних явищ і предметів навколишнього світу [5].

Т. Козак, Д. Горяшина стверджують, що сенсорний розвиток дитини – розвиток її відчуттів і сприймань, формування уявлень про зовнішні властивості предметів: форму, колір, розмір, положення у просторі тощо [2].

Н. Онищук пропонує використовувати екскурсію-мандрівку «До зайчика в гості», свято «Казка про кольори», міні-заняття та заняття для сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку [4].

Л. Кривоніс, О. Дроботій, В. Ачкасова пропонують використовувати наступні дидактичні ігри для сенсорного розвитку дітей дошкільного віку: ігри-доручення («Прикрась ляльці плаття», «Допоможи метеликові», «Добери предмети одного кольору» і т. д.), ігри з хованням та пошуком («Що дзвенить?», «Знайди таку саму іграшку», «Добери колеса до машини» і т. д.), ігри із загадуванням та відгадуванням (пазли, «Відгадай», «Що тут?» і т. д.), ігри-змагання («Хто перший збере пірамідку?», «Хто швидше знайде предмет того кольору, який я назву?» і т. д.), сюжетно-рольові дидактичні ігри («Урятуй метеликів», «Веселі сніговички», «Виросла ялинка» і т. д.) [3].

О. Кочерга, Л. Лук'янчук, Л. Меленець зазначають, що мозаїка – важливий атрибут ігрової діяльності дошкільника, що являє собою зображення чи візерунок, який створений із використанням відокремлених шматочків різного кольору, що щільно припасовані [6]. Погоджусмося зі вченими та вважаємо ігри з мозаїкою доцільними під час сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку.

Дослідження проходило у Комунальному закладі «Сонечко» с. Білолісся, Білгород – Дністровський район, Одеська область, в експерименті приймало участь 30 дітей молодшого дошкільного віку.

Показники сенсорного розвитку молодших дошкільників: 1. Обсяг знань про кольори та їх відтінки (білий, червоний, жовтий, синій, чорний, зелений). 2. Обсяг знань про форми та їх геометричні характеристики (коло, квадрат, трикутник, прямокутник). 3. Обсяг знань про величину предметів (великий, маленький). 4. Уміння дитини маніпулювати мозаїчними елементами відповідно до заданих зразків. 5. Уміння дитини визначати різні текстури та матеріали мозаїчних елементів. 6. Уміння дитини розрізняти та класифікувати мозаїку за кольором і формою. 7. Уміння дитини створювати прості композиції з мозаїки, враховуючи кольорові та формотворчі елементи. 8. Уміння дитини працювати в групі, спільно виконуючи завдання з використанням мозаїки. 9. Інтерес дитини до роботи з мозаїкою та експериментування з її елементами. 10. Бажання дитини самостійно створювати нові візерунки та композиції з мозаїчних елементів. 11. Прагнення дитини відтворювати елементи світу за допомогою мозаїки.

Щоб оцінити визначені показники сенсорного розвитку, була створена оцінювальна шкала: 0 балів – показник зовсім не виявляється, 1 бал – показник розвинений слабо, 2 бали – показник майже повністю проявляється, 3 бали – показник повністю розвинений.

До високого рівня (33–23 балів) сенсорного розвитку відносимо дітей молодшого дошкільного віку, які мають повний обсяг знань про кольори та їх відтінки (білий, червоний, жовтий, синій, чорний, зелений), повний обсяг знань про форми та їх геометричні характеристики (коло, квадрат, трикутник, прямокутник), повний обсяг знань про величину

предметів (великий, маленький). Вміють доцільно маніпулювати мозаїчними елементами відповідно до заданих зразків. Вміють доцільно визначати різні текстури та матеріали мозаїчних елементів. Вміють доцільно розрізняти та класифікувати мозаїку за кольором і формою. Вміють доцільно створювати прості композиції з мозаїки, враховуючи кольорові та формотворчі елементи. Вміють плідно працювати в групі, спільно виконуючи завдання з використанням мозаїки. Наявний стійкий інтерес до роботи з мозаїкою та експериментування з її елементами. Завжди бажають самостійно створювати нові візерунки та композиції з мозаїчних елементів. З задоволенням прагнуть відтворювати елементи світу за допомогою мозаїки.

До середнього рівня (22–12 балів) сенсорного розвитку відносимо дітей молодшого дошкільного віку, які мають достатній обсяг знань про кольори та їх відтінки (білий, червоний, жовтий, синій, чорний, зелений), достатній обсяг знань про форми та їх геометричні характеристики (коло, квадрат, трикутник, прямокутник), достатній обсяг знань про величину предметів (великий, маленький). Вміють маніпулювати мозаїчними елементами відповідно до заданих зразків. Вміють визначати різні текстури та матеріали мозаїчних елементів. Вміють розрізняти та класифікувати мозаїку за кольором і формою. Вміють створювати прості композиції з мозаїки, враховуючи кольорові та формотворчі елементи. Вміють працювати в групі, спільно виконуючи завдання з використанням мозаїки. Наявний вибірковий інтерес до роботи з мозаїкою та експериментування з її елементами. Час від часу бажають самостійно створювати нові візерунки та композиції з мозаїчних елементів. Вибірково прагнуть відтворювати елементи світу за допомогою мозаїки.

До низького рівня (11–1 балів) сенсорного розвитку відносимо дітей молодшого дошкільного віку, у яких дуже обмежений обсяг знань про кольори та їх відтінки (білий, червоний, жовтий, синій, чорний, зелений), дуже обмежений обсяг знань про форми та їх геометричні характеристики (коло, квадрат, трикутник, прямокутник), дуже обмежений обсяг знань про величину предметів (великий, маленький). Практично не вміють маніпулювати мозаїчними елементами відповідно до заданих зразків, потрібна допомога вихователя. Практично не вміють визначати різні текстури та матеріали мозаїчних елементів. Майже не вміють розрізняти та класифікувати мозаїку за кольором і формою. Практично не вміють створювати прості композиції з мозаїки, враховуючи кольорові та формотворчі елементи. Майже не вміють працювати в групі, спільно виконуючи завдання з використанням мозаїки. Наявний не стійкий інтерес до роботи з мозаїкою та експериментування з її елементами. Майже не бажають самостійно створювати нові візерунки та композиції з мозаїчних елементів. Практично не прагнуть відтворювати елементи світу за

допомогою мозаїки.

Для визначення прояву показників та діагностики рівнів сенсорного розвитку у дітей молодшого дошкільного віку були розроблені діагностичні методики: діагностична дидактична гра «Кольори та форми», діагностична дидактична гра «Збери візерунок», діагностична вправа «Впізнай на дотик», діагностична дидактична гра «Мозаїчний пазл», діагностувальна дидактична гра «Командна мозаїка».

На констатувальному етапі експерименту отримано такі результати: У групі № 7 з високим рівнем сенсорного розвитку – 6 дітей (30 %); з середнім рівнем – 8 дітей (40 %); з низьким рівнем – 6 дітей (30 %). У групі № 8 з високим рівнем сенсорного розвитку – 8 дітей (40 %); з середнім рівнем – 8 дітей (40 %); з низьким рівнем – 4 дітей (20 %).

Аналізуючи результати констатувального етапу педагогічного дослідження, можна зробити висновок, що в групі № 7 спостерігається менший відсоток дітей молодшого дошкільного віку з високим рівнем сенсорного розвитку, тоді як відсоток дітей з низьким рівнем сенсорного розвитку є більшим, ця група буде використовуватися як експериментальна. У групі № 8 спостерігається більший відсоток дітей з високим рівнем сенсорного розвитку і менший – з низьким рівнем, тому ця група буде контрольною.

На формувальному експерименті було розроблено систему ігор з мозаїкою: «Знайди свій колір», «Склади картинку», «Зобрази світ», «Сортуємо за кольором та формою», «Повтори зразок».

Контрольний експеримент показав наступні результати: У групі № 7 з високим рівнем сенсорного розвитку – 14 дітей (70%); з середнім рівнем – 4 дітей (20%); з низьким рівнем – 2 дітей (10%). Найбільш позитивні результати були зафіксовані в експериментальній групі № 7 в той час як в контрольній групі № 8 було не виявлено змін, з високим рівнем сенсорного розвитку – 8 дітей (40 %); з середнім рівнем – 8 дітей (40 %); з низьким – 4 дітей (20 %).

Тому можна підвести підсумки, що методика сенсорного розвитку у дітей молодшого дошкільного віку засобами ігор з мозаїкою продемонструвала свою ефективність. Вона сприяла розвитку сенсорного сприйняття, стимулювала чуттєве мислення, поглиблювала знання про властивості об'єктів, формувала інтерес до дослідження та розвивала навички аналізу і порівняння. Перспективою подальших досліджень вважаємо сенсорний розвиток дітей молодшого дошкільного віку засобами пісочної терапії.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Горох В., Бутенко В. Особливості сенсорного виховання дітей молодшого дошкільного віку. *Дошкільна і початкова освіта: реалії та*

*перспективи*: збірник наукових статей. Суми: ФОП Цьома С. П., 2023. С. 82–86.

2. Козак Т. В., Горяшина Д. І. Сенсорний розвиток дітей дошкільного віку: теорія і практика. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 11 (17). С. 751–758.

3. Кривоніс Л. М., Дроботій О. Л., Ачкасова В. М. Сенсорний розвиток: з досвіду роботи. 3–4 роки. Харків: Ранок, 2012. 240 с.

4. Онищук Н. П. Роль сенсорного виховання у розумовому розвитку дітей дошкільного віку. Сквиря: Відділ освіти Сквирської районної державної адміністрації, 2012. 168 с.

5. Свійонтик О. О. Сенсорне виховання як основа розумового розвитку дітей дошкільного віку. *Молодь і ринок*. 2021. № 1 (187). С. 79–83.

6. Термомозаїка – гра зі строкатої суміші різнокольорових елементів: методичний посібник / Авт.-упорядн.: О. В. Кочерга, Л. П. Лук'янчук, Л. І. Меленець. Київ: ТОВ «ФРАНКО ПАК», 2019. 140 с.

*Олена Альбертівна Кудрявцева,  
кандидат педагогічних наук, доцент,  
доцент кафедри дошкільної педагогіки,  
Ірина Миколаївна Палій,  
студентка факультету дошкільної педагогіки та психології,  
Державний заклад «Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,  
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса*

## **РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ БУДІВЕЛЬНО-КОНСТРУКЦІЙНИХ ІГОР**

Будівельно-конструкційні ігри є ефективним засобом стимулювання креативного мислення у дітей, сприяючи розвитку уяви, навичок самостійного прийняття рішень, просторового мислення та вирішення нестандартних завдань.

Будівельно-конструкційні ігри сприяють розвитку уяви, творчого мислення та здатності до вирішення проблем у дошкільників. Вони допомагають формувати конструктивні навички, розвивати просторове мислення і дрібну моторику, що в свою чергу підвищує загальний рівень креативності дитини.

Мета статті: теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити систему будівельно-конструкційних ігор для розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку.

Розвиток креативності дошкільників досліджували: С. Гаврилюк, І. Зозуля, Н. Клименюк, Л. Клімова, С. Лозинська, Л. Малікова, С. Медведєва, Л. Тарабасова, В. Фалько, О. Хомич та інші.

С. Гаврилюк зазначає, що креативність як індивідуальна характеристика становить продуктивний аспект творчої особистості, який виражається в активній життєвій позиції дитини, постійній спрямованості на різноманітну творчу діяльність [1, с. 52].

І. Зозуля розглядає креативність як іманентну рису особистості, що формує та визначає творчий потенціал у всіх сферах її діяльності [2].

Л. Тарабасова, О. Хомич, Л. Клімова вказують, що творчі діти, з креативним мисленням, беруть участь у розв'язанні складних проблем, володіють умінням уловлювати складні ідеї, помічати тонкі розбіжності, чутливі до суперечностей і виявляють уміння оцінювати як сам процес, так і результат, передбачати наслідки, міркувати, висувати гіпотези, застосовувати ідеї на практиці, здатні до перетворень критичного мислення, їм властива велика допитливість, вони використовують альтернативні шляхи пошуку інформації [6].

С. Лозинська, В. Фалько стверджують, що креативність

характеризується такими особливостями: процесуальні – швидкість, оригінальність, гнучкість, критичність мислення, чутливість до проблем, цілісність сприйняття, уява, готовність пам'яті; особистісні – незалежність, самостійність, сміливість, рішучість, упевненість в собі, спонтанність, почуття гумору, відкритість [4].

Н. Клименюк, С. Медведєва, Л. Малікова вважають, що креативність – здатність генерувати нові незвичайні ідеї, відхиляючись від традиційних схем мислення. Вчені пропонують використовувати квести як ефективний засіб розвитку креативності дітей дошкільного віку [3].

К. Михайлова, А. Микуліна, Н. Волошин зазначають, що у будівельно-конструктивних іграх наявний величезний потенціал для повноцінного розвитку дитини. Вони пропонують орієнтовну тематику будівельно-конструкційних ігор: «Транспорт», «Центральна вулиця міста», «Залізничний вокзал», «Міська ратуша», «Замок «Паланок»», «Парк Перемоги», «Дитячий садок» [5]. Погоджуємося зі вченими та вважаємо будівельно-конструктивні ігри доцільними під час розвитку креативності у дітей дошкільного віку.

Дослідження проходило в комунальному закладі дошкільної освіти (ясла садок) «Сонечко» село Білолісся, Білгород-Дністровський район, Одеська область, в експерименті приймали участь 40 дітей старшого дошкільного віку.

Показники розвитку креативності старших дошкільників: 1. Обсяг знань про різноманітні матеріали та інструменти, які використовуються у будівельно-конструкційних іграх. 2. Обсяг знань про принципи побудови різних конструкцій та споруд. 3. Обсяг знань про загальні характеристики будівельних елементів (розмір, форма, текстура). 4. Уміння експериментувати з будівельними матеріалами та створювати нові форми й конструкції. 5. Уміння знаходити нестандартні рішення під час будівництва та конструкційної діяльності. 6. Уміння створювати власні будівельні проекти та реалізовувати їх на практиці. 7. Інтерес до конструювання та створення власних унікальних споруд. 8. Бажання розвивати свої навички у будівельно-конструкційній діяльності. 9. Інтерес до створення нових і оригінальних рішень під час гри з будівельними елементами.

Було представлено шкалу оцінювання показників розвитку креативності: 0 балів – показник не спостерігається; 1 бал – показник проявляється недостатньо; 2 бали – показник виявляється майже повністю; 3 бали – показник виявляється повністю.

До високого рівня (19-27 балів) розвитку креативності відносимо дітей старшого дошкільного віку, які мають 1. Повний обсяг знань про різноманітні матеріали та інструменти, які використовуються у будівельно-конструкційних іграх. 2. Повний обсяг знань про принципи побудови різних конструкцій та споруд. 3. Повний обсяг знань про загальні характеристики

будівельних елементів (розмір, форма, текстура). 4. Вміють вдало експериментувати з будівельними матеріалами та створювати нові форми й конструкції. 5. Вміють знаходити нестандартні рішення під час будівництва та конструкційної діяльності. 6. Вміють створювати власні будівельні проекти та реалізовувати самостійно їх на практиці. 7. Мають стійкий інтерес до конструювання та створення власних унікальних споруд. 8. Мають велике бажання розвивати свої навички у будівельно-конструкційній діяльності. 9. Мають стійкий інтерес до створення нових і оригінальних рішень під час гри з будівельними елементами.

До середнього рівня (10-18 балів) розвитку креативності відносимо дітей старшого дошкільного віку, які мають 1. Достатній обсяг знань про різноманітні матеріали та інструменти, які використовуються у будівельно-конструкційних іграх. 2. Достатній обсяг знань про принципи побудови різних конструкцій та споруд. 3. Достатній обсяг знань про загальні характеристики будівельних елементів (розмір, форма, текстура). 4. Вміють експериментувати з будівельними матеріалами та створювати нові форми й конструкції з незначною допомогою. 5. Вміють знаходити нестандартні рішення під час будівництва та конструкційної діяльності з незначною підказкою. 6. Вміють створювати власні будівельні проекти та реалізовувати їх на практиці з підказкою вихователя. 7. Мають інтерес до конструювання та створення власних унікальних споруд. 8. Мають бажання розвивати свої навички у будівельно-конструкційній діяльності. 9. Мають інтерес до створення нових і оригінальних рішень під час гри з будівельними елементами.

До низького рівня (1-9 балів) розвитку креативності відносимо дітей старшого дошкільного віку, які мають 1. Поверховий обсяг знань про різноманітні матеріали та інструменти, які використовуються у будівельно-конструкційних іграх. 2. Поверховий обсяг знань про принципи побудови різних конструкцій та споруд. 3. Поверховий обсяг знань про загальні характеристики будівельних елементів (розмір, форма, текстура). 4. Майже не вміють експериментувати з будівельними матеріалами та створювати нові форми й конструкції, потрібна суттєва допомога. 5. Майже не вміють знаходити нестандартні рішення під час будівництва та конструкційної діяльності, потрібна значна підказка. 6. Практично не вміють створювати власні будівельні проекти та реалізовувати їх на практиці, необхідна значна підтримка дорослого. 7. Мають не стійкий інтерес до конструювання та створення власних унікальних споруд. 8. Майже не мають бажання розвивати свої навички у будівельно-конструкційній діяльності. 9. Мають не стійкий інтерес до створення нових і оригінальних рішень під час гри з будівельними елементами.

Для визначення ступеню прояву показників розвитку креативності у старших дошкільників були розроблені наступні діагностичні методики:

діагностувальна будівельно-конструкційна гра «Будуємо місто», діагностувальна будівельно-конструкційна гра «Чарівні форми», діагностувальна вправа «Будівельники фантазії», діагностувальна будівельно-конструкційна гра «Майстерня конструктора», діагностувальна будівельно-конструкційна гра «Казкові будівлі».

На констатувальному етапі експерименту отримано такі результати: Група № 10 має з високим рівнем розвитку креативності – 7 дітей (35%); з середнім рівнем – 7 дітей (35%); з низьким рівнем – 6 дітей (30%). У групі № 11 з високим рівнем розвитку креативності – 6 дітей (30%); з середнім рівнем – 6 дітей (30%); з низьким рівнем – 8 дітей (40%).

У групі № 10 відсоток дітей старшого дошкільного віку з високим та середнім рівнями розвитку креативності більший, а з низьким рівнем розвитку креативності менший, то ця група буде контрольною, а група № 11 буде експериментальною, тому що ця група має відсоток дітей з високим та середнім рівнями розвитку креативності менший, а відсоток з низьким рівнем розвитку креативності – більший.

На формуальному експерименті було розроблено систему будівельно-конструкційних ігор: «Магічний міст», «Тасмична будівля», «Відкриття архітектора», «Місто з мрій», «Незвичні форми».

Контрольний експеримент показав наступні результати: У групі № 10 з високим рівнем розвитку креативності виявлено 7 дітей (35%); з середнім рівнем – 9 дитини (45%); з низьким рівнем – 4 дитини (20%). У групі № 11 з високим рівнем розвитку креативності – 14 дітей (70%); з середнім рівнем – 4 дітей (20%); з низьким рівнем – 2 дітей (10%). Тому можна підвести підсумки, що методика розвитку креативності у дітей старшого дошкільного віку засобами будівельно-конструкційних ігор продемонструвала свою ефективність. Вона сприяла розвитку креативності, творчого мислення, покращенню знань, формуванню інтересів.

Таким чином, дослідження довело ефективність застосування будівельно-конструкційних ігор у розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку. Перспективою подальших досліджень вважаємо розвиток креативності дітей старшого дошкільного віку засобами інноваційних технологій.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Гаврилюк С. М. Розвиток креативності дітей дошкільного віку як фактору активізації їх лідерських якостей. *Збірник наукових праць Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2022. Вип. 1 (7). С. 50–55.
2. Зозуля І. М. Особливості креативності дітей дошкільного віку: аналіз механізмів прояву. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Харків: КЦ ФОР Іванової М. А., 2020. С. 75–88.

3. Клименюк Н. В., Медведєва С. В., Малікова Л. Розвиток креативності дітей дошкільного віку засобами квесту. *Вересень: науково-методичний, інформаційно-освітній журнал*. 2022. № 3 (94). С. 65–77.

4. Лозинська С. В., Фалько В. В. Теоретичні основи дослідження розвитку креативності у дошкільників як особистісної здатності до творчості. *Молодий вчений*. 2018. № 8 (60). С. 162–165.

5. Михайлова К. В., Микуліна А. К., Волошин Н. П. Будівельно-конструктивні ігри як засіб педагогічного впливу на формування особистості дошкільника. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2019. Випуск 2 (10), Ч. 1. С.149–152.

6. Тарабасова Л. Г., Хомич О. Б., Клімова Л. В. Креативність дошкільника. Теоретико-методологічне дослідження. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти*. 2022. № 2 (3). С. 88–92.

*Олена Альбертівна Кудрявцева,  
кандидат педагогічних наук, доцент,  
доцент кафедри дошкільної педагогіки,*

*Марія Олегівна Прохода,  
студентка факультету дошкільної педагогіки та психології,  
Державний заклад «Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,  
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса*

## **ОЗНАЙОМЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ СУЧАСНИМИ ПРОФЕСІЯМИ ЗАСОБАМИ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВИХ ІГОР**

Поява нових професій та зміни в існуючих вимагають від дітей не лише знань, а й умінь адаптуватися до нових ситуацій. Ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з сучасними професіями є важливим етапом у їхньому розвитку. Сюжетно-рольові ігри можуть бути ефективним інструментом для досягнення цієї мети.

Мета статті: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити систему сюжетно-рольових ігор у ознайомленні старших дошкільників із сучасними професіями.

Дослідниками трудового виховання дошкільників є: О. Величко, В. Грицик, Ю. Дубовик, Н. Ковалевська, О. Лозович, Т. Поніманська, О. Самсонова, Г. Чорна, Л. Янцур, М. Янцур та інші.

Т. Поніманська зауважує, що трудове виховання – цілеспрямований процес формування у дітей трудових навичок і вмінь, поваги до праці дорослих, звички до трудової діяльності [4].

Ю. Дубовик зазначає, що формування у дітей дошкільного віку уявлень про професії полягає у цілеспрямованому, систематичному процесі формування знань та пізнавального інтересу до професій дорослих; обізнаності зі структурою трудового процесу, трудовими діями, виховання поваги до праці дорослих [1, с. 53].

Н. Приймак розглядає ознайомлення з працею дорослих і виховання поваги до неї як один із способів формування в дітей працьовитості, позитивного ставлення до праці і до трудівників [3].

Л. Янцур, М. Янцур стверджують, що для уточнення і розширення знань про професійну діяльність дорослих доцільно використовувати різні дидактичні ігри: «Відгадай, хто це?», «Назви професію від А до Я», профорієнтаційні вправи-ігри, що розширюють уявлення про різні сфери діяльності людини, поглиблюють наявні знання про працю, викликають зацікавленість у дошкільників, сприяють вихованню сумлінності, прагненню допомогти друзям [6].

Г. Чорна пропонує використовувати проектну технологію під час

формування уявлень про професії, орієнтовна тематика: «Професії моїх батьків», «Моя майбутня професія», «Вчимося праці дорослих», «Я та світ професій», «Всі професії потрібні, всі професії важливі» [5].

Н. Ковалевська вважає ефективним формувати уявлення про професії дітей дошкільного віку під час ігрової діяльності. Особлива увага приділяється сюжетно-рольовим, дидактичним, конструктивно-будівельним іграм [2]. Погоджуємося зі вченою та вважаємо сюжетно-рольові ігри доцільними під час формування уявлення про професії у дітей старшого дошкільного віку.

Дослідження проходило у ЗДО «Дельфінятко» м. Ізмаїл, в експерименті приймали участь 40 дітей старшого дошкільного віку.

Показники ознайомленості із сучасними професіями дітей старшого дошкільного віку: 1. Обсяг знань про професії. 2. Знання про роль професій у суспільстві. 3. Знання інструментів і робочих умов професій. 4. Здатність класифікувати професії за видами діяльності. 5. Здатність пояснювати обов'язки представників різних професій. 6. Здатність порівнювати професії за умовами праці. 7. Навичка застосовувати знання про професії в ігровій діяльності. 8. Інтерес до різних професій. 9. Бажання узнати більше про різні професії. 10. Позитивне ставлення до різних професій.

Представлено шкалу оцінювання показників ознайомленості із сучасними професіями дітей старшого дошкільного віку: 3 бали – прояв показників повний, 2 бали – у прояві показників простежується вибірковість, 1 бал – прояв показників дуже обмежений. Також представлено систему оцінювання показників ознайомленості із сучасними професіями дітей старшого дошкільного віку: високий рівень (30–21 бал), середній рівень (20–11 балів), низький рівень (10–1 балів).

До високого рівня ознайомленості із сучасними професіями належать діти старшого дошкільного віку, що: 1. Мають повний обсяг знань про професії. 2. Мають повний обсяг знань про роль професій у суспільстві. 3. Мають повний обсяг знань про інструменти і робочі умови професій. 4. Вміють правильно та самостійно класифікувати професії за видами діяльності. 5. Вміють правильно і самостійно пояснювати обов'язки представників різних професій. 6. Вміють правильно та самостійно порівнювати професії за умовами праці. 7. Вміють доречно та правильно застосовувати знання про професії в ігровій діяльності. 8. Мають стійкий інтерес до різних професій. 9. Мають велике бажання узнати більше про різні професії. 10. Позитивно ставляться до різних професій.

До середнього рівня ознайомленості із сучасними професіями належать діти старшого дошкільного віку, що: 1. Мають достатній обсяг знань про професії. 2. Мають достатній обсяг знань про роль професій у суспільстві. 3. Мають достатній обсяг знань про інструменти і робочі умови

професій. 4. Вміють правильно класифікувати професії за видами діяльності, але іноді потрібна незначна допомога вихователя. 5. Вміють правильно пояснювати обов'язки представників різних професій з незначною підказкою дорослого. 6. Вміють правильно порівнювати професії за умовами праці, але іноді потрібна підказка. 7. Вміють застосовувати знання про професії в ігровій діяльності вибірково. 8. Мають інтерес до різних професій. 9. Мають бажання узнати більше про різні професії. 10. Вибірково позитивно ставляться до професій.

До низького рівня ознайомленості із сучасними професіями належать діти старшого дошкільного віку, що: 1. Мають обмежений обсяг знань про професії. 2. Мають поверховий обсяг знань про роль професій у суспільстві. 3. Мають обмежений обсяг знань про інструменти і робочі умови професій. 4. Вміють класифікувати професії за видами діяльності, але потрібна значна допомога вихователя. 5. Вміють пояснювати обов'язки представників деяких професій з значною підказкою дорослого. 6. Вміють порівнювати професії за умовами праці, але потребують суттєвої допомоги при цьому. 7. Вміють застосовувати знання про професії в ігровій діяльності на елементарному рівні. 8. Мають нестійкий інтерес до різних професій. 9. Майже не мають бажання узнати більше про різні професії. 10. Переважно не позитивно ставляться до професій.

З метою виявлення ступеню прояву показників ознайомленості із сучасними професіями було розроблено наступні діагностувальні методики: Спостереження за ігровою діяльністю дітей під час сюжетно-рольових ігор «Обігрування професії під час сюжетно-рольової гри», Діагностувальна дидактична гра «Кому що потрібно для роботи», Діагностувальне завдання «Складання розповіді за малюнком», Діагностувальна дидактична гра «Опиши працю», Діагностувальна дидактична гра «Маленькі розумники».

На констатувальному етапі експерименту отримано такі результати: У групі № 1 з високим рівнем ознайомленості із сучасними професіями – 2 дітей (10%); з середнім – 8 дітей (40%); з низьким – 10 дітей (50%). У групі № 2 з високим рівнем – 4 дітей (20%); з середнім – 7 дітей (35%); з низьким – 9 дітей (45%).

Проаналізувавши результати констатувального експерименту можна дійти висновку, що в групі № 1 відсоток дітей старшого дошкільного віку з високим рівнем ознайомленості із сучасними професіями порівняльовно менший, а з низьким рівнем ознайомленості із сучасними професіями дітей старшого дошкільного віку – більший, то саме ця група є експериментальною, а група № 2 є контрольною, адже в цій групі більше дітей з високим рівнем ознайомленості із сучасними професіями, а з низьким рівнем – менше.

На формуальному експерименті було розроблено систему сюжетно-рольових ігор: «Магазин», «Лікарня», «Будівельники», «Нова

пошта», «Ресторан». Наведемо нижче приклад сюжетно-рольової гри «Ресторан».

Мета гри: Ознайомлення з професією кухаря та офіціанта, розуміння організації ресторанного обслуговування. Формування умінь організувати обслуговування, готувати страви, подавати їжу. Розвиток мовленнєвої активності, етикету за столом, взаємодії між персоналом ресторану і відвідувачами. Виховувати охайність, працьовитість.

Матеріал: Іграшковий посуд, страви, меню. Різноманітні продукти для приготування їжі.

Організація обстановки: Створення ресторану з столами для відвідувачів і кухнею для приготування їжі.

Попередня робота: Ознайомлення з основами ресторанного обслуговування, ролями. Обговорення правильних манер за столом, етикету.

Хід гри: Вихователь пропонує дітям пограти в «Ресторан». Діти розподіляють ролі: директор, офіціанти, відвідувачі, шеф-кухар, бариста, кухарі, адміністратор, посудомийник, бухгалтер, клінінг-менеджер. Далі діти виконують обов'язки відповідно ролей, наприклад: шеф-кухар керує кухарями під час приготування різних страв, готує самостійно фірмові страви; відвідувачі приходять до ресторану, сідають за столики та роблять замовлення; офіціанти розносять страви за замовленнями; бариста готує різні види кави, прикрашає її; клінінг-менеджер слідкує за чистотою у приміщеннях; бухгалтер розраховує собівартість, веде облік, заповнює звітність і так далі.

Результат гри: Діти вчаться організовувати ресторанний сервіс, розвивають етикет, працюють у команді, виконуючи різні обов'язки.

Контрольний експеримент показав наступні результати: У групі № 1 з високим рівнем ознайомленості із сучасними професіями – 12 дітей (60%); з середнім рівнем – 5 (25%); з низьким рівнем 3 дитини (15%). У групі № 2 з високим рівнем – 4 дитини (20%); з середнім – 7 дітей (35%); з низьким рівнем – 9 дітей (45%). Найкращі результати отримано в експериментальній групі № 1, в контрольній групі не відбулось ніяких змін.

За результатами контрольного експерименту можна зробити висновок, що методика ознайомлення із сучасними професіями дітей старшого дошкільного віку засобами сюжетно-рольових ігор дала результат, ефективно сприяла формуванню уявлень про професії, важливості сучасних професій та поваги до праці дорослих. Перспективою подальших досліджень вважаємо трудове виховання дошкільників засобами екскурсій на підприємство.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Дубовик Ю. О. Формування уявлень про професії у дітей

дошкільного віку: дис. ... доктора філософії: 012 / Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. Полтава, 2023. 308 с.

2. Ковалевська Н. В. Формування уявлень про професії у дітей дошкільного віку у ігровій діяльності. *Витоки педагогічної майстерності*. 2021. Випуск 28. С. 87–91.

3. Ознайомлення дітей дошкільного віку з працею дорослих / Укладач: Н. М. Приймак. Подільське: Відділ освіти Віньковецької райдержадміністрації, 2011. 78 с.

4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник. Київ: ВЦ Академія, 2018. 408 с.

5. Чорна Г. В. Педагогічні засади формування уявлень про професії у дітей дошкільного віку. *Viae Educationis: Studies of Education and Didactics*. 2022. Вип. 1, № 2. С. 60–68.

6. Янцур Л. А., Янцур М. С. Формування у старших дошкільників інтересу до професійної діяльності дорослих. *Інноватика у вихованні*. 2019. № 10. С. 299–304.

*Олена Альбертівна Кудрявцева,  
кандидат педагогічних наук, доцент,  
доцент кафедри дошкільної педагогіки,  
Валерія Андріївна Сердюкова,  
студентка факультету дошкільної педагогіки та психології,  
Державний заклад «Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,  
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса*

## **ФОРМУВАННЯ ЗНАНЬ ПРО ПРЕКРАСНЕ У ЖИТТІ, ПРИРОДІ, ВЧИНКАХ ЛЮДЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

У Базовому компоненті дошкільної освіти вказано, що дитина має емоційно відгукатися на прояви краси в довкіллі, побуті, творах мистецтва, виявляти ціннісне ставлення до творчості, використовувати здатність споглядати і уявляти в довкіллі для бачення краси у побуті та мистецтві [1].

Мета статті: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність системи роботи з формування знань про прекрасне у житті, природі та вчинках людей у дітей старшого дошкільного віку.

Естетичне виховання дошкільників досліджували наступні науковці: Н. Дудник, С. Костюк, В. Кузьменко, Р. Мойсеєнко, І. Найдюк, О. Погорелова, Л. Трегуб, М. Федорова, О. Шадюк, Д. Ясковець та інші.

Н. Дудник зазначає, що естетичне виховання передбачає перетворення відчуттів на слова, дії, створює сенсорні еталони, необхідні для формування емоційних оцінок, знання про види і жанри мистецтва, особливості їх виражальних засобів, про діячів мистецтва, можливість у вербальній формі опредметнити відчуття, з'ясувати сутність естетичних оцінок [2].

С. Костюк стверджує, що естетичне виховання передбачає розвиток в дитини почуттів прекрасного, формування вмінь і навичок творити красу в навколишній дійсності, вміння відрізнити прекрасне від потворного, жити за законами духовної краси [4].

Т. Поніманська визначає прекрасне як довершене за формою і змістом; досконале – довершене, витончене, сповнене позитивних якостей; гармонію – досконале поєднання всіх елементів [6, с. 254].

І. Казмерчук, М. Федорова вважають, що природа – один з важливих чинників естетичного розвитку особистості. Складний світ суспільних явищ у їх естетичному виразі також робить істотний вплив на формування естетичних поглядів дітей [3].

Н. Охріменко розглядає екскурсії як сучасний, дієвий засіб організації навчальної та виховної роботи у закладі дошкільної освіти [5].

Погоджуємося з дослідницею та вважаємо їх доцільними під час формування знань про прекрасне у житті, природі, вчинках людей у дітей дошкільного віку.

Дослідження проводилося на базі ЗДО № 48 м. Одеса, вул. Дюківська 12. У дослідженні взяли участь 40 дітей старшого дошкільного віку.

Показниками сформованості знань про прекрасне у дітей старшого дошкільного віку є: 1. Обсяг знань про естетичні якості об'єктів навколишнього світу (форма, колір, пропорції, симетрія, гармонія елементів в архітектурі, предметах побуту, творах мистецтва). 2. Обсяг знань про види мистецтва та їх особливості (живопис, скульптура, музика, театр, танець, література; їх основні засоби виразності та характерні риси). 3. Обсяг знань про прекрасне у житті та вчинках людей (вияви доброти, співчуття, взаємодопомоги; естетика поведінки, мовлення, зовнішнього вигляду; краса людських стосунків). 4. Обсяг знань про прекрасне у природі (різноманіття форм і кольорів у рослинному і тваринному світі, краса природних явищ, гармонія природних ландшафтів). 5. Уміння дитини розпізнавати та описувати прекрасне в природі, мистецтві та повсякденному житті. 6. Здатність дитини виражати естетичні судження про об'єкти та явища. 7. Здатність дитини розуміти зв'язок між прекрасним у природі та його відображенням у мистецтві. 8. Уміння дитини порівнювати естетичні якості різних об'єктів. 9. Інтерес дитини до пізнання прекрасного в навколишньому світі. 10. Емоційна чутливість дитини до прекрасного. 11. Бажання дитини створювати прекрасне власноруч.

Запропоновано шкалу оцінювання показників сформованості знань про прекрасне у дітей старшого дошкільного віку: 3 бали – максимально можливий прояв показника; 2 бали – вибіркового прояв показника; 1 бал – мінімальний прояв показника. Запропоновано систему оцінювання показників сформованості знань про прекрасне у дітей старшого дошкільного віку: високий рівень: від 33 до 23 балів, середній рівень: від 22 до 12 балів, низький рівень: від 12 до 1 балу. Схарактеризовано рівні сформованості знань про прекрасне у старших дошкільників (високий, середній, низький).

До високого рівня сформованості знань про прекрасне у дітей старшого дошкільного віку, належать діти, що: 1. Мають повний обсяг знань про естетичні якості об'єктів навколишнього світу (форма, колір, пропорції, симетрія, гармонія елементів в архітектурі, предметах побуту, творах мистецтва). 2. Мають повний обсяг знань про види мистецтва та їх особливості (живопис, скульптура, музика, театр, танець, література; їх основні засоби виразності та характерні риси). 3. Мають повний обсяг знань про прекрасне у житті та вчинках людей (вияви доброти, співчуття, взаємодопомоги; естетика поведінки, мовлення, зовнішнього вигляду; краса

людських стосунків). 4. Мають повний обсяг знань про прекрасне у природі (різноманіття форм і кольорів у рослинному і тваринному світі, краса природних явищ, гармонія природних ландшафтів). 5. Уміють розпізнавати та описувати прекрасне в природі, мистецтві та повсякденному житті. 6. Здатні виражати естетичні судження про об'єкти та явища. 7. Здатні розуміти зв'язок між прекрасним у природі та його відображенням у мистецтві. 8. Уміють правильно та самостійно порівнювати естетичні якості різних об'єктів. 9. Мають стійкий інтерес до пізнання прекрасного в навколишньому світі. 10. Емоційно чутливі до прекрасного. 11. Мають велике бажання створювати прекрасне власноруч.

До середнього рівня сформованості знань про прекрасне у дітей старшого дошкільного віку, належать діти, що: 1. Мають достатній обсяг знань про естетичні якості об'єктів навколишнього світу (форма, колір, пропорції, симетрія, гармонія елементів в архітектурі, предметах побуту, творах мистецтва). 2. Мають достатній обсяг знань про види мистецтва та їх особливості (живопис, скульптура, музика, театр, танець, література; їх основні засоби виразності та характерні риси). 3. Мають достатній обсяг знань про прекрасне у житті та вчинках людей (вияви доброти, співчуття, взаємодопомоги; естетика поведінки, мовлення, зовнішнього вигляду; краса людських стосунків). 4. Мають достатній обсяг знань про прекрасне у природі (різноманіття форм і кольорів у рослинному і тваринному світі, краса природних явищ, гармонія природних ландшафтів). 5. Уміють розпізнавати та описувати прекрасне в природі, мистецтві та повсякденному житті, іноді потребуючи допомоги. 6. Здатні виражати естетичні судження про об'єкти та явища з незначною підтримкою дорослого. 7. Здатні розуміти зв'язок між прекрасним у природі та його відображенням у мистецтві за допомогою підказок. 9. Уміють порівнювати естетичні якості різних об'єктів, інколи потребуючи допомоги. 10. Мають інтерес до пізнання прекрасного в навколишньому світі. 11. Мають бажання створювати прекрасне власноруч.

До низького рівня сформованості знань про прекрасне у дітей старшого дошкільного віку, належать діти, що: 1. Мають обмежений обсяг знань про естетичні якості об'єктів навколишнього світу (поверхово розуміють лише форму та колір, не розрізняють пропорції, симетрію та гармонію елементів). 2. Мають поверховий обсяг знань про види мистецтва та їх особливості (знають лише окремі види мистецтва, не розуміють їх засоби виразності та характерні риси). 3. Мають обмежений обсяг знань про прекрасне у житті та вчинках людей (слабко розуміють прояви доброти та співчуття, не помічають естетику поведінки та красу людських стосунків). 4. Мають поверховий обсяг знань про прекрасне у природі (помічають лише яскраві прояви краси, не розуміють гармонію природи). 5. Майже не вміють розпізнавати та описувати прекрасне в природі, мистецтві та повсякденному

житті без суттєвої допомоги вихователя. 6. Рідко здатні виражати естетичні судження про об'єкти та явища, потребують постійної підтримки дорослого. 7. Практично не розуміють зв'язок між прекрасним у природі та його відображенням у мистецтві навіть з допомогою. 8. Мають значні труднощі у порівнянні естетичних якостей різних об'єктів навіть із суттєвою допомогою. 9. Виявляють нестійкий інтерес до пізнання прекрасного в навколишньому світі. 10. Майже не проявляють емоційну чутливість до прекрасного. 11. Практично не виявляють бажання створювати прекрасне власноруч.

З метою виявлення ступеню прояву показників сформованості знань про прекрасне у дітей старшого дошкільного віку було розроблено наступні діагностувальні методики: анкета для вихователів та батьків щодо естетичних інтересів, серія діагностувальних завдань на розпізнавання та опис прекрасного в мистецтві та природі, метод узагальнення незалежних характеристик для отримання об'єктивної оцінки естетичного розвитку кожної дитини, діагностувальне завдання «Художник-чарівник».

На констатувальному етапі експерименту отримано такі результати: У групі № 1 з високим рівнем сформованості знань про прекрасне – 2 дітей (10%); з середнім – 10 дітей (50%); з низьким – 8 дітей (40%). У групі № 2 з високим рівнем – 3 дітей (15%); з середнім – 9 дітей (45%); з низьким – 8 дітей (40%). В групі № 1 трохи менше дітей з високим рівнем, кількість дітей з низьким рівнем однакова, у групі № 2 трохи більше дітей з високим рівнем. Невелика різниця в групах і на середньому рівні. Таким чином, визначаємо групу 1 експериментальною, а групу 2 – контрольною.

На формувальному експерименті було розроблено наступну систему роботи, яка включала 5 екскурсій: «Осінні барви парку», «Тасмниці міського скверу», «Морське узбережжя – палітра природи», «У світі мистецтва», «Чарівний світ народних ремесел».

Контрольний експеримент показав наступні результати: У групі № 1 з високим рівнем сформованості знань про прекрасне – 13 дітей (65%); з середнім – 4 дитини (20%); з низьким – 3 дитини (15%). У групі № 2 з високим рівнем – 3 дітей (15%); з середнім – 9 дітей (45%); з низьким – 8 дітей (40%). В контрольній групі результати не змінились. В експериментальній групі № 1 відбулися значні позитивні зміни.

Таким чином, запропонована система роботи, яка включала серію спеціально розроблених екскурсій, ефективно сприяла формуванню знань про прекрасне у дітей старшого дошкільного віку, розвитку їх естетичного сприйняття та здатності виражати естетичні судження. Перспективою подальших досліджень вважаємо естетичний розвиток дітей старшого дошкільного віку засобами самостійної художньої діяльності.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий Компонент дошкільної освіти / наук. кер. Т. О. Піроженко. Київ, 2021. 37 с.
2. Дудник Н. З. Педагогічні новації в естетичному вихованні дітей старшого дошкільного віку. *Молодь і ринок*. 2021. № 7-8. С. 61–66.
3. Казмерчук І., Федорова М. А. Естетичне виховання дошкільників засобами природи. *Інноваційний досвід педагогів дошкільної та початкової освіти Житомирщини: збірник науково-методичних праць* / за заг. ред. В. Є. Литнєва, Н. Є. Колесник. Житомир: ФОП Левковець, 2012. С. 107–110.
4. Костюк С. Естетичне виховання дошкільника – складова гармонійного розвитку дитини. *Вісник Інституту розвитку дитини (додаток): методичні та практичні матеріали*. 2011. Вип. 2. С. 277–284.
5. Охріменко Н. П. Екскурсії як засіб використання засад художнього краєзнавства у закладі дошкільної освіти. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. 2022. № 2. С. 39–47.
6. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник. Київ: ВЦ Академія, 2018. 408 с.

*Олена Альбертівна Кудрявцева,  
кандидат педагогічних наук, доцент,  
доцент кафедри дошкільної педагогіки,  
Тетяна Романівна Симанчук,  
студентка факультету дошкільної педагогіки та психології,  
Державний заклад «Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,  
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса*

## **ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ГАРТУВАЛЬНИХ ПРОЦЕДУР**

Дошкільний вік є критично важливим періодом для формування здоров'я, і тому використання природних методів зміцнення організму, зокрема гартувальних процедур, набуває особливого значення. Гартування сприяє підвищенню опірності організму до несприятливих зовнішніх факторів, поліпшує обмінні процеси та зміцнює імунітет, що є важливим для профілактики захворювань.

Мета статті: теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити систему роботи з організації гартувальних процедур для зміцнення здоров'я дітей середнього дошкільного віку.

Дослідниками фізичного виховання дошкільників є: Е. Вільчковський, А. Вольчинський, А. Залізняк, О. Калімбет, А. Кошель, В. Кошель, Л. Красюк, А. Рябченко, М. Хаблова, О. Швардовська та інші.

Е. Вільчковський, А. Вольчинський, О. Швардовська зауважують, що фізичний розвиток – процес зміни морфологічних і функціональних ознак організму, основою якого є біологічні процеси, зумовлені спадковими генетичними факторами, умовами зовнішнього середовища і вихованням [1].

А. Огнистий, К. Огніста стверджують, що фізичне виховання – організований процес впливу на людину засобами фізичних вправ, гігієнічних засобів та природних факторів з метою формування в неї таких якостей, знань, умінь і навичок, які відповідають вимогам суспільства та інтересам особистості [5].

А. Залізняк вважає, що успішне вирішення завдань фізичного виховання дошкільників залежить від поєднання різноманітних фізичних засобів. Дослідниця виокремлює такі засоби фізичного виховання: оздоровчі сили природи, гігієнічні фактори, фізичні вправи, елементарний туризм [2].

В. Кошель, Н. Герман розглядають сучасні здоров'язбережувальні технології, що включають: кольоротерапію, арт-терапію, пісочну терапію, танцювально-рухову терапію, сміхотерапію, казкотерапію, музикотерапію,

етюди психогімнастики, валеокорекцію, імунну гімнастику, «етюди для душі», мудри, аерофітотерапію, бестінг тощо [3].

М. Федорець, В. Статнік зазначають, що загартовування – важливий крок до здоров'я, що необхідний для того, щоб підвищити опірність організму до впливу низьких і високих температур і за рахунок цього запобігти частим захворюванням [6].

О. Максимова аргументує, що процедури загартовування є включенням людини в цілющі впливи Природи. Для загартовування використовують повітря, сонце, силу землі, воду. Основні процедури: повітряні і сонячні ванни, обтирання, обливання, душ, купання, ходіння босоніж [4]. Погоджуємося з дослідницею та вважаємо їх доцільними під час зміцнення здоров'я у дітей дошкільного віку.

Дослідження проходило у ЗДО № 112 «Ясла-садок» м. Одеса, в експерименті приймали участь 30 дітей середнього дошкільного віку. Метою констатувального експерименту є визначення показників і діагностика рівнів зміцненого здоров'я у дітей середнього дошкільного віку.

Показники зміцненого здоров'я у дітей середнього дошкільного віку:

1. Обсяг знань про те, що загартовувальні процедури повинні бути регулярними.
2. Обсяг знань про те, що засобами загартовування є: повітря, вода, сонце, фізичні вправи, що пов'язані з гартувальними процедурами.
3. Обсяг знань про те, що вдягатися слід відповідно до пори року, температури повітря, погоди.
4. Уміння дитини самостійно мити руки прохолодною водою, обтиратися вологою серветкою або рушником.
5. Уміння дитини виконувати активні фізичні вправи, що поєднуються з гартувальними процедурами (біг на свіжому повітрі, стрибки, ігри з м'ячем).
6. Уміння дитини під контролем вихователя або батьків обливати ноги прохолодною водою.
7. Бажання дитини бігати босоніж по траві, піску, воді.
8. Бажання дитини купатися у водоймі та засмагати на сонечку.
9. Інтерес дитини до здорового способу життя.

Для визначення рівня зміцненого здоров'я у дітей середнього дошкільного віку була розроблена шкала оцінювання, яка передбачає такі бали: 0 балів означає, що показник не проявляється, 1 бал свідчить про недостатню сформованість показника, 2 бали означають, що показник проявляється майже в повному обсязі, а 3 бали вказують на те, що показник проявляється в повному обсязі.

Високий рівень (27-19 балів). Діти, що демонструють високий рівень зміцненого здоров'я, мають повний обсяг знань про регулярність загартовувальних процедур. Мають повний обсяг знань про те, що засобами загартовування є: повітря, вода, сонце, фізичні вправи, що пов'язані з гартувальними процедурами. Мають повний обсяг знань про те, що вдягатися слід відповідно до пори року, температури повітря, погоди. Діти вмють самостійно мити руки прохолодною водою, обтиратися вологою

серветкою або рушником. Діти вміють виконувати активні фізичні вправи, що поєднуються з гартувальними процедурами (біг на свіжому повітрі, стрибки, ігри з м'ячем). Діти уміють під контролем вихователя або батьків обливати ноги прохолодною водою. Вони із задоволенням бігають босоніж по траві, піску, воді, купаються у водоймі, засмагають на сонечку і демонструють стійкий інтерес до здорового способу життя.

Середній рівень (18-10 балів). На середньому рівні зміцненого здоров'я діти мають загальне уявлення про регулярність загартувальних процедур, але їх знання є недостатніми. Мають достатній обсяг знань про те, що засобами загартування є: повітря, вода, сонце, фізичні вправи, що пов'язані з гартувальними процедурами, потребують роз'яснення вихователя. Мають достатній обсяг знань про те, що вдягатися слід відповідно до пори року, температури повітря, погоди, але потребують нагадування дорослого. Діти вміють самостійно мити руки прохолодною водою, обтиратися вологою серветкою або рушником, але іноді потрібна незначна допомога вихователя. Діти вміють виконувати активні фізичні вправи, що поєднуються з гартувальними процедурами (біг на свіжому повітрі, стрибки, ігри з м'ячем) з незначною допомогою вихователя. Діти уміють під контролем вихователя або батьків обливати ноги прохолодною водою, але потребують незначної підтримки. Діти бажають бігати босоніж вибірково (по траві, піску, воді). Діти бажають купатися у водоймі та засмагати на сонечку, коли у них є гарний настрій. У дітей є інтерес до здорового способу життя.

Низький рівень (9-1 балів). Діти з низьким рівнем зміцненого здоров'я майже не мають знань про регулярність загартування або мають дуже поверхневі знання, що не застосовуються на практиці. Мають обмежений обсяг знань про те, що засобами загартування є: повітря, вода, сонце, фізичні вправи, що пов'язані з гартувальними процедурами, потребують детального роз'яснення вихователя. Мають поверховий обсяг знань про те, що вдягатися слід відповідно до пори року, температури повітря, погоди, часто потребують нагадування дорослого та постійного роз'яснення. Діти майже не вміють самостійно мити руки прохолодною водою, обтиратися вологою серветкою або рушником, потрібна значна допомога вихователя. Діти майже не вміють виконувати активні фізичні вправи, що поєднуються з гартувальними процедурами (біг на свіжому повітрі, стрибки, ігри з м'ячем), необхідна значна допомога вихователя. Діти не вміють навіть під контролем вихователя або батьків обливати ноги прохолодною водою. Діти бажають бігати босоніж вибірково (по траві, піску, воді). Діти майже не бажають бігати босоніж (по траві, піску, воді), їх потрібно довго умовляти. Діти практично не бажають купатися у водоймі та засмагати на сонечку. Інтерес до здорового способу життя у таких дітей майже не спостерігається.

Для діагностики рівнів зміцненого здоров'я у дітей середнього дошкільного віку були розроблені діагностичні методики, зокрема ігри та вправи. Далі наведено перелік діагностичних ігор та діагностичних вправ, кожна з яких спрямована на оцінку окремих показників зміцненого здоров'я: бесіда «Що я знаю про загартування?», дидактична гра «Що одягнути?», рухлива гра «Хто активніший?», вправа «Сам собі помічник», вправа «Чарівна водичка», сюжетно-рольова гра «Відпочинок на пляжі», вправа «Загадкова стежка».

На констатувальному етапі експерименту отримано такі результати: Група № 2 демонструє кращі результати на високому рівні: 33,34 % дітей (5 з 15) мають високий рівень зміцненого здоров'я, тоді як у групі № 1 цей рівень лише 26,67 % (4 з 15). У групі № 1 6 дітей (40 %) мають середній рівень зміцненого здоров'я, у групі 2 – 5 дітей (33,33 %). На низькому рівні значення обох груп однакові 33,33 % у групі № 2 та № 1 (по 5 дітей).

За результатами констатувального експерименту можна зазначити, що результати групи № 2 є трохи кращими, саме тому її було обрано як контрольну, а результати групи № 1 є трохи гіршими, тому її обрано як експериментальну.

На формувальному експерименті було розроблено та використано п'ять конспектів загартувальних процедур: 1. «Сонячні ванни: правила безпеки та користь для здоров'я», 2. «Обтирання: як правильно загартувувати шкіру», 3. «Загартування водою: ігрові процедури для дітей», 4. «Повітряні ванни: чому важливо провітрювати приміщення і як це впливає на здоров'я», 5. «Ходіння босоніж по спеціальних доріжках: розвиваємо здоров'я та чутливість».

Контрольний експеримент показав наступні результати: У групі № 1 з високим рівнем зміцненого здоров'я – 6 дітей (40%); з середнім – 7 дітей (46,67%); з низьким – 2 дитини (13,33%). У групі № 2 з високим рівнем – 5 дітей (33,34%); з середнім – 5 дітей (33,33%); з низьким – 5 дітей (33,33%). Значення в контрольній групі не змінились, оскільки діти продовжували займатися за стандартною програмою. Результати показують, що експериментальна група демонструє покращення порівняно з контрольною групою.

Таким чином, дослідження довело ефективність застосування систематичних гартувальних процедур у процесі фізичного виховання і зміцнення здоров'я дітей середнього дошкільного віку. Перспективою подальших досліджень вважаємо фізичний розвиток дітей старшого дошкільного віку засобами гімнастики у-шу.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Вільчковський Е. С., Вольчинський А. Я., Швардовська О. О. Фізичний розвиток та зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку: методичні

рекомендації. Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки, 2023. 56 с.

2. Залізняка А. М. Засоби фізичного виховання в педагогічному процесі закладу дошкільної освіти. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2021. Вип. 2 (6). С. 28–34.

3. Кошель В. М., Герман Н. В. Зміст і методика використання оздоровчих технологій в умовах освітнього процесу закладів дошкільної освіти: посібник. Чернігів: ФОП Баликіна О. В., 2020. 60 с.

4. Максимова О. О. Валеологічна освіта дітей дошкільного віку (теоретико-методичні засади): навчально-методичний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 213 с.

5. Огнистий А. В., Огніста К. М. Теоретико-методичні основи фізичного виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: навч. посіб. Тернопіль: «ТАЙП», 2018. 86 с.

6. Федорець М. О., Статнік В. П. Орієнтовна індивідуальна програма виховання і розвитку дитини-дошкільника 3–7 років з тьюторським супроводом. *Інформаційний збірник для директора школи та завідуючого дитячим садочком*. № 11-12 (36). Київ: РА «Освіта України», 2017. 82 с.

*Наталя Леонідівна Листопад,  
кандидат педагогічних наук, викладач дошкільних дисциплін,  
Комунальний заклад «Одеський педагогічний фаховий коледж»,  
вул. Грецька, 1, м. Одеса*

## **ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗДО**

У сучасних умовах реформування освітньої галузі в Україні особливу увагу приділяється розвитку інклюзивної освіти, яка є одним із пріоритетних напрямів державної політики у сфері дошкільного навчання. Інклюзивний підхід передбачає створення рівних можливостей для здобуття якісної освіти дітьми з особливими освітніми потребами у рамках звичайного освітнього середовища, що сприяє їх соціалізації, психолого-педагогічній реабілітації та гармонійному розвитку у суспільстві. Важливим чинником успішної реалізації інклюзивного підходу є застосування інформаційно-комунікаційних технологій, які відіграють ключову роль у адаптації навчального процесу до індивідуальних потреб дитини. Сучасні цифрові інструменти, такі як інтерактивні освітні платформи, спеціалізоване програмне забезпечення, віртуальні та доповнені реальності, дозволяють забезпечити диференційований підхід до навчання, розвиваючи пізнавальні, комунікативні та соціальні навички дітей з особливими освітніми потребами.

Отже, поєднання інклюзивної освіти з інноваційними цифровими технологіями створює передумови для підвищення ефективності педагогічного процесу, забезпечуючи рівний доступ до освіти та сприяючи формуванню толерантного суспільства. Актуальність проблеми зумовлена кількома чинниками. По-перше, інформаційно-цифрові технології відкривають нові можливості для індивідуалізації освітнього процесу, врахування особливостей розвитку кожної дитини, а також створення адаптивного освітнього простору. По-друге, інформаційно-цифрові технології допомагають подолати бар'єри комунікації, пізнавальної діяльності та соціальної взаємодії, що є особливо важливим для дітей із порушеннями мовлення, слуху, зору, аутистичного спектра тощо. По-третє, у контексті діджиталізації освіти інформаційно-цифрові технології стають необхідною умовою професійної діяльності педагогів, які працюють в інклюзивних групах. Вони потребують відповідних цифрових компетентностей для ефективного використання інтерактивних програм, спеціалізованого програмного забезпечення, онлайн-сервісів і мультимедійного контенту в освітньому процесі.

Результати дослідження підтверджують справедливість

твердження, що сучасні соціокультурні та освітні трансформації, зумовлені глобалізацією, диджиталізацією та зростанням полікультурних взаємодій, ставлять нові виклики перед системою дошкільної освіти, особливо у контексті інклюзивного навчання. Дослідження (Л. Борисенко, Н. Горішна, Ю. Запорожченко, В. Пасічник, Т. Шестакевич та ін.) свідчать, що інтеграція інформаційно-цифрових технологій у роботу з дітьми з особливими освітніми потребами у закладах дошкільної освіти є не лише перспективним інноваційним напрямом, а й об'єктивною необхідністю.

Отримані дані засвідчують обґрунтованість твердження, що використання цифрових інструментів (наприклад, адаптивних освітніх платформ, таких як «IQsha» або «Logopedia Pro») дозволяє персоналізувати освітній процес, враховуючи індивідуальні особливості дітей з порушеннями розвитку, аутизмом або вадами слуху. застосування спеціалізованих програм («Proloquo2Go» для дітей з мовленнєвими порушеннями, «Жестун» для дітей з вадами слуху) сприяє активізації мовленнєвої діяльності та соціальної взаємодії. Інтерактивні ігри («Minecraft: Education Edition»), віртуальні екскурсії та AR-додатки («QuiverVision») забезпечують емоційну залученість і підвищують ефективність засвоєння знань. автоматизовані системи моніторингу дитячого розвитку («ChildProgress») дозволяють оперативно корегувати індивідуальні освітні маршрути.

Відповідно до Концепції розвитку інклюзивної освіти в Україні (2021) та Закону України «Про освіту» (2017), інклюзивний підхід у освіті передбачає комплексний підхід до забезпечення рівних можливостей для всіх дітей, зокрема тих, що мають особливі освітні потреби, що включає не лише їхню фізичну присутність у закладах дошкільної освіти, а й створення спеціальних умов для повноцінного навчання, соціалізації та розвитку. Ключові аспекти інклюзивного підходу: адаптація інфраструктури (пандуси, тактильні доріжки, спеціальне обладнання); використання універсального дизайну освіти, що враховує різноманітність потреб дітей; цифрові інструменти (спеціальні програми, асистивні технології, інтерактивні платформи) допомагають дитині з особливими освітніми потреби долати бар'єри в освіті. Інформаційно-цифрові технології дозволяють адаптувати матеріал під індивідуальні темпи сприйняття (наприклад, програми з текстом у голос, візуалізація для дітей з аутизмом). Розвиток когнітивних, соціальних та емоційних компетентностей через ігрові та інтерактивні методи. Інклюзивна освіта в Україні спрямована на створення рівних можливостей через поєднання фізичної доступності, педагогічної підтримки та інноваційних технологій.

Результати дослідження свідчать на користь думки, що у контексті інклюзивної освіти інформаційно-цифрові технології відіграють важливу роль як засіб підтримки розвитку, навчання і соціалізації дітей з особливими

освітніми потребами. Фактичні результати підтверджують правильність припущення, що робота з такими дітьми в закладах дошкільної освіти потребує диференційованого, індивідуального підходу, а інформаційно-цифрові технології дають змогу забезпечити ефективне пристосування освітнього процесу до можливостей і потреб кожної дитини.

Зібрані дані підтверджують доцільність твердження, що інформаційно-цифрові технології дозволяють адаптувати зміст завдань, темп і форму подання навчального матеріалу відповідно до когнітивного, емоційного та фізичного стану дитини. Наприклад, використання мультимедійних презентацій, інтерактивних ігор чи адаптивного програмного забезпечення допомагає дітям з різними порушеннями краще сприймати інформацію. Дітям із порушеннями зору, слуху, мовлення або опорно-рухового апарату необхідні спеціальні технічні засоби: екранні диктори, збільшувальні програми, озвучені книги, альтернативні засоби вводу (сенсорні екрани, кнопкові панелі тощо), означені засоби сприяють повноцінній участі дітей з особливими освітніми потребами у спільному освітньому процесі.

Результати дослідження узгоджуються з твердженням, що інформаційно-цифрові технології можуть бути ефективними у розвитку мовлення, невербальної комунікації, емоційного реагування, зокрема через використання програм для розвитку мовлення, жестової мови, а також віртуальних соціальних історій, що моделюють поведінкові ситуації. Інтерактивні ресурси мають ігровий, візуально привабливий характер, що значно підвищує мотивацію дітей з особливими освітніми потребами до участі в навчальних заняттях. Через гейміфікацію освітнього процесу зростає зацікавленість і залученість навіть у дітей з порушеннями уваги чи поведінки.

Емпіричні дані підтверджують правдивість висловленої думки, що цифрові платформи та сервіси забезпечують педагогів доступом до методичних матеріалів, шаблонів адаптацій, електронних ресурсів для корекційної роботи. Також інформаційно-цифрові технології сприяють кращій комунікації з батьками, які можуть отримувати зворотний зв'язок і рекомендації щодо розвитку дитини. У використанні інформаційно-цифрових технологій необхідно враховувати час взаємодії дитини з гаджетами, уникати перевантаження сенсорної системи, дотримуватися норм гігієни цифрового середовища, що особливо важливо для дітей з підвищеною чутливістю або аутизмом. Отже, інформаційно-цифрові технології в інклюзивному ЗДО не є лише технічним інструментом, а виступають важливою умовою ефективної педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами, сприяючи їх всебічному розвитку, соціалізації та реалізації права на якісну дошкільну освіту.

У результаті проведеного теоретичного аналізу можна зробити такі

висновки: інформаційно-цифрові технології виступають важливим інструментом забезпечення доступності, ефективності та індивідуалізації освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного закладу дошкільної освіти; інформаційно-цифрові технології сприяють розвитку мовлення, когнітивних функцій, емоційно-вольової сфери, комунікативних навичок, підвищують мотивацію до навчання, допомагають долати бар'єри у сприйнятті та засвоєнні інформації; ефективне використання цифрових ресурсів можливе за умови належної підготовки педагогів, забезпечення доступу до сучасного обладнання та програмного забезпечення, а також тісної співпраці з фахівцями (логопедами, дефектологами, психологами) і батьками; важливо дотримуватися принципів педагогічної доцільності, гігієни цифрового середовища та безпеки під час впровадження інформаційно-цифрових технологій у роботу з дітьми, з урахуванням їхніх індивідуальних можливостей і потреб.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Запорожченко Ю. Г. Використання засобів ІКТ для підвищення якості інклюзивної освіти. *Інформаційні технології в освіті*. 2013. Т. 15. С. 138–145.
2. Листопад О. А., Мардарова І. К. Теоретико-методичні засади формування готовності майбутніх вихователів до використання інформаційно-комунікаційних технологій в організації пізнавальної діяльності дошкільників: моногр. Одеса : Видавець Букасв Вадим Вікторович, 2021. 206 с.
3. Листопад О. А., Мардарова І. К. Модульний курс «Комп'ютерні технології в роботі з дітьми»: навчальний посібник для студентів зі спеціальності 012 «Дошкільна освіта». Одеса : Видавець Букасв Вадим Вікторович, 2019. 192 с.
4. Листопад О., Мардарова І. Цифрова трансформація вищої освіти: теоретичний та практичний аспекти *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету: збірник наукових праць. Педагогічні науки*. Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2024. Вип. 66. С. 143–152. DOI: [https://doi.org/10.31909/26168812.2024-\(66\)-19](https://doi.org/10.31909/26168812.2024-(66)-19)
5. Листопад О. А., Мардарова І. К., Гуданич Н. М. Інформаційно-комунікаційні технології в дошкільній освіті: навчальний посібник для студентів зі спеціальності А2 Дошкільна освіта (0112 Training for preschool teachers). Одеса : Видавець Букасв Вадим Вікторович, 2025. 304 с.
6. Листопад О., Листопад Н. Можливості інформаційно-цифрових технологій в організації педагогічного супроводу дітей, які постраждали від насильства в сім'ї. *Забезпечення принципу гідності дитини*

: протидія насильницьким методам виховання : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 24-25 квітня 2025 р.). Одеса : ОДУВС, 2025. С. С. 159–162.

7. Чупахіна С. Інформаційно-технологічна підтримка інклюзивного навчання: формування готовності майбутніх педагогів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*, 2020. № 61, С. 173-182. DOI: <https://doi.org/10.31652/2415-7872-2020-61-173-182>

*Олексій Анатолійович Листопад,  
доктор педагогічних наук, професор,  
завідувач кафедри дошкільної педагогіки,  
Лілія Олександрівна Болек,  
здобувачка освітнього ступеня магістра,  
Державний заклад «Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,  
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса*

## **ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ В ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ УЯВЛЕНЬ ПРО МИНУЛЕ ПРЕДМЕТНОГО СВІТУ**

Світ, що оточує дитину дошкільного віку, надзвичайно різноманітний і наповнений безліччю предметів, кожен з яких має не лише утилітарне, функціональне призначення, а й власну символіку та унікальну історію. Усвідомлення цього багатошарового змісту предметного світу є важливою умовою формування у дитини первинних уявлень про історичний розвиток людства, його культурні традиції та спадщину. Залучення дітей дошкільного віку до пізнання минулого через ознайомлення з предметами побуту, елементами народного мистецтва чи старовинними іграшками сприяє формуванню основ історичного мислення, розвитку пізнавального інтересу, а також вихованню емоційно-ціннісного ставлення до культурних надбань попередніх поколінь.

Особливості пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку зумовлені специфікою їхнього мислення, яке має наочно-образний та наочно-діяльнісний характер [1]. У цьому віці абстрактні поняття часу, історії, історичної дистанції («давності») залишаються складними для осмислення. Дитина ще не володіє достатніми когнітивними ресурсами для самостійного уявлення того, як жили люди сто чи двісті років тому. Проте вона здатна сприймати історичне минуле через предмети-«свідки» епохи, які збереглися до сьогодні і з якими можна здійснювати безпосередню взаємодію, що може бути старовинний посуд, вишиваний рушник, дерев'яна іграшка, ліхтар або будь-які інші артефакти матеріальної культури, які мають пізнавальне й виховне значення.

Важливим педагогічним інструментом у цьому контексті виступають творчі завдання, які надають змогу не лише повідомляти дитині нові знання, а й занурювати її у процес активного осмислення інформації, інтегруючи її з власним досвідом і емоційними враженнями [3]. Саме через творчу діяльність відбувається глибше занурення у зміст предмета, формується емоційно забарвлене ставлення до нього та розвивається здатність бачити за окремим артефактом ширший культурно-історичний

контекст [2] Таким чином, організація творчих завдань, спрямованих на осягнення історії предметного світу, є ефективним засобом розвитку в дітей дошкільного віку когнітивної активності, образного мислення, історичної уяви та емоційно-ціннісного ставлення до культурної спадщини [5].

Творча діяльність для дітей дошкільного віку виступає природним і водночас універсальним способом пізнання навколишнього світу [4]. Саме через художньо-продуктивні види діяльності (малювання, ліплення, аплікацію, конструювання, ігри-драматизації) дитина отримує можливість активно інтегрувати нові знання з особистим досвідом, опановуючи не лише інформаційний, а й емоційно-ціннісний її вимір. Так, ознайомившись із певними відомостями про предмети культурної спадщини (наприклад, старовинний глечик), дитина може відтворити його у власному художньому продукті – виліпити з глини чи відобразити у малюнку. У цьому процесі вона застосовує здобуті знання на практиці, що сприяє їх осмисленню та закріпленню. Водночас розвивається уява та образне мислення: створюючи власний «старовинний» предмет, дитина дошкільного віку здійснює уявну мандрівку в минуле, реконструюючи образи людей, які могли користуватися цим предметом, та способи його застосування у побуті.

Важливим результатом творчої діяльності є формування емоційно-позитивного ставлення до отриманої інформації. Власноруч виготовлений виріб набуває для дитини особистісної цінності, викликає емоційний відгук, що підсилює мотивацію до подальшого пізнання й забезпечує глибше засвоєння матеріалу. Крім того, робота з різними матеріалами сприяє розвитку дрібної моторики, що, у свою чергу, має прямий зв'язок із формуванням мовленнєвих навичок. Обговорення процесу та результату творчої діяльності стимулює мовленнєву активність дитини, формує здатність до елементарної рефлексії та розвитку комунікативних умінь. Отже, творча діяльність у дошкільному віці виконує комплексну функцію: вона є не лише засобом пізнання та закріплення знань, а й потужним чинником розвитку уяви, мислення, мовлення та емоційно-ціннісної сфери дитини, забезпечуючи гармонійний розвиток її особистості.

Види творчих завдань для формування уявлень про минуле предметного світу: продуктивна діяльність; конструювання та моделювання; гра-драматизація та сюжетно-рольова гра.

Продуктивна діяльність дітей дошкільного віку (малювання, ліплення, аплікація) є важливим засобом залучення їх до пізнання культурної спадщини та формування початкових історико-культурних уявлень. Такі види діяльності спрямовані не лише на розвиток художніх умінь і навичок, а й на поглиблення знань про предметний світ минулого, закріплення вражень від ознайомлення з автентичними речами чи їх зображеннями, а також на формування емоційно-ціннісного ставлення до традицій і культури власного народу. Наприклад, завдання «Намалюй, як

виглядала стара скриня» сприяє розвитку здатності дитини відтворювати побачене у графічній формі, формує навички спостережливості, уваги до деталей, а також допомагає закріпити знання про побутові речі минулого. Завдання «Зліпи старовинну посудину» (з глини або пластиліну, імітуючи форми глечиків, макітр чи кухлів) забезпечує перенесення отриманих знань у практичну діяльність, формує просторово-образне мислення та знайомить дитину з естетичними особливостями народної кераміки.

Створення орнаменту у завданні «Створи візерунок, як на бабусиному рушнику» актуалізує знання дітей про декоративно-прикладне мистецтво, знайомить з елементами традиційної вишивки, виховує інтерес і повагу до народних ремесел. Завдання з аплікації «Іграшки наших прадідів» передбачає відтворення образів традиційних дитячих іграшок (пташок, коней, ляльок), що дозволяє розкрити дітям символічний зміст народних виробів, їхню культурну та виховну роль у житті попередніх поколінь. Отже, продуктивні види діяльності, засновані на ознайомленні з предметами матеріальної культури минулого, сприяють розвитку творчих здібностей дітей, формуванню у них уявлень про історичну спадкоємність поколінь, активізують пізнавальну та емоційно-ціннісну сферу. Вони виступають ефективним засобом інтеграції знань з історії, етнографії та мистецтва у практичну діяльність дошкільників.

Конструювання та моделювання в освітньому процесі закладу дошкільної освіти є важливими засобами розвитку пізнавальної активності, просторово-образного мислення та креативності дітей. Залучення дітей дошкільного віку до створення моделей предметів та явищ минулого дає змогу не лише розширити їхні знання про історичну спадщину, а й сформувати цілісне уявлення про побут, культуру й технічні досягнення попередніх поколінь. Так, побудова моделі старого помешкання (з конструктора, картонних коробок, гілочок та інших матеріалів) сприяє розвитку вміння співвідносити реальні архітектурні форми з їх відтворенням у мініатюрі. Обговорення з дітьми відмінностей такого житла від сучасного формує початкові уявлення про еволюцію архітектури, умови життя людей у різні історичні періоди та залежність побуту від природних і соціальних чинників.

Створення «музею» старовинних речей має особливу педагогічну цінність, адже поєднує практичну діяльність дітей з елементами дослідницької та ігрової активності. У ньому можуть бути представлені як дитячі моделі, виготовлені власноруч (наприклад, з картону, глини чи пластиліну), так і справжні, безпечні предмети побуту, принесені з дому: праскова качалка, дерев'яна ложка, глечик тощо. Така форма діяльності активізує пізнавальний інтерес, сприяє усвідомленню значущості предметів як носіїв культурної пам'яті, а також розвиває комунікативні навички під час обговорення експонатів.

Конструювання моделей старовинного транспорту (наприклад, човна з вологих гілочок чи воза з коробок) створює умови для ознайомлення дітей з історією технічного прогресу та народними способами пересування. Виконуючи такі завдання, діти дошкільного віку вчаться планувати власну діяльність, добирати матеріали відповідно до конструктивних особливостей моделі, застосовувати творчий підхід у процесі вирішення практичних завдань. Отже, конструювання та моделювання у дошкільному віці виступають не лише засобом розвитку технічної та художньо-творчої компетентності, але й ефективним інструментом інтеграції знань з історії, етнографії та природознавства. Вони формують у дітей уміння бачити взаємозв'язок між минулим і сучасністю, виховують інтерес до культурної спадщини та сприяють розвитку дослідницької і комунікативної активності.

Гра-драматизація та сюжетно-рольова гра у дошкільному віці є потужними засобами соціалізації, розвитку комунікативних навичок і формування уявлень про навколишній світ. У контексті ознайомлення дітей із культурною спадщиною вони набувають особливої педагогічної цінності, оскільки забезпечують емоційно насичене та практично орієнтоване занурення у світ минулого. Сюжетно-рольова гра «Як жили люди давним-давно» створює умови для відтворення дітьми елементів побуту предків через рольові дії та використання символічних атрибутів. Діти, переодягнені в елементи народного костюму (як справжні, так і виготовлені з паперу чи тканини), застосовують створені власноруч «старовинні» предмети, що надає грі більшої реалістичності та сприяє формуванню ціннісного ставлення до матеріальної культури. У грі діти можуть імітувати «приготування їжі» в макітрі чи «прання» на прасковальному валику, відтворюючи звичні для минулого трудові дії. Такі ігрові ситуації дозволяють дошкільникам осмислити відмінності між минулим і сучасним, усвідомити роль предметів побуту у житті людей та їх символічне значення.

Особливе значення має інсценізація казок, легенд і оповідань, події яких відбуваються у минулі часи. Вона дає змогу дітям не лише розігрувати дії персонажів, але й емоційно переживати зміст твору, асоціювати себе з героями, засвоювати морально-етичні цінності, закладені в усній народній творчості. У процесі такої діяльності розвивається мовлення, пам'ять, уява, художньо-образне мислення, а також формується емоційно-ціннісне ставлення до традицій та культурних надбань свого народу. Отже, гра-драматизація та сюжетно-рольова гра, що ґрунтуються на відтворенні елементів минулого, є ефективними засобами інтеграції пізнавального, емоційного та практичного досвіду дошкільників. Вони сприяють формуванню первинних уявлень про історичне минуле, розвитку творчих здібностей, комунікативної активності та вихованню інтересу до культурної спадщини.

Творчі завдання є потужним та незамінним засобом у процесі формування у дітей дошкільного віку первинних уявлень про минуле предметного світу. Вони переводять абстрактні поняття «давнина», «історія», «минуле» у конкретну, зрозумілу для дитини площину практичної діяльності. Через творчість дитина не пасивно сприймає інформацію, а стає активним дослідником, митцем і творцем. Таке навчання пробуджує у малятах інтерес до історії рідного краю, повагу до праці та культури предків, формує основи національної самосвідомості та зв'язок поколінь.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Бєленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку : становлення фахівця в умовах навчання. Київ : Світлич, 2006. 304с.
2. Листопад О. Творчі прояви дітей раннього віку. *Вісник Інституту розвитку дитини. Серія : Філософія, педагогіка, психологія : Збірник наукових праць*. Київ, 2011. Вип. 17. С. 59 – 64.
3. Листопад О. А. Педагогічний супровід розвитку творчих здібностей старших дошкільників засобами педагогіки творчості. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практика: збірник наукових праць* / Ред. кол.: Н. В. Гузій (відп. ред.). Вип. 15 (25). Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. С. 196–200.
4. Листопад О. А. Творчі завдання як засіб розвитку творчих здібностей старших дошкільників *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота*. 2011 № 23, С. 78–81.
5. Листопад О. А. Теоретичні засади типології системи навчальних завдань у процесі формування професійно-творчого потенціалу майбутніх педагогів дошкільної освіти. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. Випуск 66. Херсон: ХДУ, 2014. С. 354–360.

*Олексій Анатолійович Листопад,  
доктор педагогічних наук, професор,  
завідувач кафедри дошкільної педагогіки,  
Наталя Дмитрівна Дімова,  
здобувачка освітнього ступеня магістра,  
Державний заклад «Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,  
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса*

## **ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Процес формування самостійності дитини в умовах суспільного дошкільного виховання давно є предметом вивчення в психолого-педагогічних дослідженнях. Виховання самостійності передбачає розвиток у дітей навичок саморегуляції, здатності приймати рішення, відповідальності за свої вчинки, а також вміння працювати самостійно та в колективі. Проблема самостійності дошкільника знайшла відображення в працях психологів і педагогів (О. Андрейчик, Л. Артемова, А. Бикова, Н. Григор'єва, З. Гуріна, О. Денисюк, Н. Дудник, О. Лісовець, Т. Нечитайло, В. Паніна, С. Пехарева, М. Савченко, С. Соломонюк, О. Удіна та ін.), але єдності у визнанні сутності самостійності та підходів до її вивчення вчені ще не досягли. Пошук шляхів формування самостійності в дітей дошкільного віку є однією з актуальних проблем вітчизняної педагогіки та психології.

Формування самостійності дитини в умовах суспільного дошкільного виховання є важливим аспектом педагогіки та психології, що включає: створення сприятливого середовища (забезпечення умов, де діти можуть проявляти ініціативу і робити вибір, сприяє розвитку самостійності, що може включати різні ігрові та навчальні ситуації, де діти можуть виявляти свою активність); підтримка і заохочення (вихователі повинні заохочувати дітей до самостійних дій, хвалити їх за успіхи і підтримувати в разі невдач, важливо, щоб дитина відчувала підтримку, але при цьому мала простір для самостійних дій); розвиток критичного мислення (стимулювання дітей до аналізу своїх дій, обмірковування можливих наслідків і вибору найкращих рішень допомагає формувати навички самостійного мислення); поступове збільшення складності завдань (поступове ускладнення завдань дозволяє дітям розвивати свої навички і здібності, зберігаючи при цьому мотивацію до досягнення успіху); соціальна взаємодія (взаємодія з однолітками в колективі також сприяє формуванню самостійності, оскільки діти вчаться домовлятися, розподіляти обов'язки і відповідати за свої вчинки перед іншими) [1].

Значення трудового виховання як одного з найважливіших виховних засобів загальнонавчання, що вищий рівень освоєння трудової діяльності, то сприятливіші умови для розвитку дитячої особистості. Проблеми трудового виховання дітей дошкільного віку активно досліджувалися і досліджуються в даний час. У дослідженнях (І. Априлєва, Г. Белєнька, О. Вільхова, Л. Гуцай, О. Кравченко, М. Машовець та ін.) було показано, що почуття відповідальності та самостійності в дітей розвивається під час оволодіння трудовими вміннями та навичками в процесі чергування. Вони вказують, якими вміннями та навичками повинні володіти діти в різних вікових групах [2].

Діяльність керівника закладу дошкільної освіти відіграє ключову роль у формуванні самостійності в дітей старшого дошкільного віку. Керівник має забезпечити умови для ефективної роботи педагогів ЗДО, створити сприятливе освітнє середовище ЗДО та впроваджувати інноваційні методики виховання (А. Большукіна, М. Галяпа, С. Жовнер, О. Загребельська, О. Зайченко, Л. Карамушка, А. Коваленко, Г. Кравченко, К. Крутій, Є. Кулькіна, В. Мережко, Н. Падун, Л. Пісоцька, Т. Пономаренко та ін.).

Основні напрями діяльності керівника ЗДО з формування самостійності в дітей старшого дошкільного віку:

- керівник разом з педагогічним колективом розробляє та впроваджує освітні програми, що сприяють розвитку самостійності, програми мають включати різноманітні ігрові та навчальні ситуації, які стимулюють ініціативу та творчість дітей; забезпечення педагогів необхідними методичними матеріалами та ресурсами для роботи з дітьми;
- створення комфортних умов у групах та на території ЗДО, де діти дошкільного віку можуть самостійно обирати види діяльності, досліджувати та експериментувати; підтримка позитивного психологічного клімату в колективі ЗДО, де діти відчувають підтримку та прийняття;
- організація семінарів, тренінгів, майстер-класів для педагогів ЗДО з метою підвищення їхньої компетентності у питаннях формування самостійності у дітей дошкільного віку; сприяння обміну досвідом між педагогами, проведення відкритих занять та обговорень;
- проведення зустрічей, консультацій та лекцій для батьків щодо важливості розвитку самостійності у дітей дошкільного віку, методів підтримки цієї якості вдома; організація заходів, де батьки разом з дітьми дошкільного віку можуть брати участь у різних заходах, що сприяють розвитку самостійності;
- регулярне проведення аналізу результатів роботи з дітьми дошкільного віку, оцінка рівня їхньої самостійності та коригування програм та методик на основі отриманих даних; збір зворотного зв'язку від педагогів, батьків та самих дітей дошкільного віку щодо ефективності

впроваджуваних підходів;

- вивчення та впровадження нових методик та технологій виховання, які сприяють розвитку самостійності; заохочення дітей дошкільного віку до участі у проєктній діяльності, де вони можуть самостійно планувати та реалізовувати свої ідеї.

Отже, діяльність керівника закладу дошкільної освіти має бути спрямована на створення всіх необхідних умов для формування самостійності у дітей старшого дошкільного віку.

Припустили, що формування самостійності у дітей старшого дошкільного віку у процесі елементарної трудової діяльності можливе, якщо: організовується робота з послідовного освоєння дитиною цілісного трудового процесу під час постійного збагачення арсеналу вмінь, способів дій і знань дітей під час бесід і спільної діяльності; діти залучаються до участі в елементарній трудовій діяльності з метою формування у них умінь контролювати результати своєї праці та оцінювати залежність одержуваного результату від умов, засобів і способів діяльності; цілеспрямовано використовуються різні форми роботи з батьками, що сприяють формуванню в дітей самостійності.

Дані констатувального експерименту дали змогу виокремити три основні групи дітей старшого дошкільного віку і умовно віднести всіх дітей до одного з рівнів сформованості самостійності в процесі трудової діяльності. До високого рівня сформованості самостійності в процесі трудової діяльності умовно віднесли 3 дитини старшого дошкільного віку, що склало 15%; до середнього рівня – 6 дітей старшого дошкільного віку, що склало 30%; до низького рівня ми умовно віднесли 11 дітей старшого дошкільного віку, що склало 55%. Таким чином, після проведення констатувальної роботи, ми зробили такі висновки: формування самостійності у дітей старшого дошкільного віку буде протікати найефективніше в процесі елементарної трудової діяльності; необхідно організувати спеціальну роботу для того, щоб цей процес протікав успішно.

Була розроблена програма діяльності керівника закладу дошкільної освіти з формування самостійності в дітей старшого дошкільного віку у процесі елементарної трудової діяльності. Мета програми: сприяти розвитку самостійності у дітей старшого дошкільного віку через залучення їх до елементарної трудової діяльності. Завдання програми: створити умови для розвитку самостійності у дітей старшого дошкільного віку; організувати систематичну роботу з дітьми з елементами трудової діяльності; формувати у дітей старшого дошкільного віку вміння планувати та оцінювати свою діяльність; підвищувати мотивацію дітей до самостійної праці через різноманітні форми та методи педагогічного впливу.

Організаційно-методичний напрям: розробка плану заходів щодо залучення дітей старшого дошкільного віку до елементарної трудової

діяльності; проведення навчально-методичних консультацій для вихователів; розробка та впровадження методичних рекомендацій щодо формування самостійності у дітей старшого дошкільного віку.

Навчально-виховний напрям: введення до освітнього процесу занять з елементами трудової діяльності; організація тематичних тижнів та днів праці; проведення рольових ігор та ситуаційних завдань, які сприяють розвитку самостійності.

Співпраця з батьками: проведення батьківських зборів та індивідуальних консультацій щодо формування самостійності у дітей старшого дошкільного віку; організація спільних заходів для дітей старшого дошкільного віку та батьків; інформування батьків про досягнення дітей у сфері трудової діяльності.

Психолого-педагогічний супровід: забезпечення індивідуального підходу до кожної дитини; моніторинг розвитку самостійності у дітей старшого дошкільного віку; надання психолого-педагогічної допомоги дітям старшого дошкільного віку, які потребують підтримки у процесі становлення самостійності.

Форми і методи роботи: ігрові методи (рольові ігри, ситуаційні завдання, творчі майстерні); практичні методи (організація праці в групах, індивідуальна трудова діяльність); методи стимулювання (похвала, заохочення, створення ситуацій успіху); методи самоконтролю та самооцінки (обговорення результатів роботи, рефлексія, складання планів на майбутнє). Очікувані результати: підвищення рівня самостійності у дітей старшого дошкільного віку; розвиток у дітей старшого дошкільного віку навичок планування, організації та оцінювання своєї діяльності; підвищення мотивації дітей до самостійної праці; покращення взаємодії між дітьми старшого дошкільного віку, вихователями та батьками.

Реалізація програми діяльності керівника закладу дошкільної освіти з формування самостійності у дітей старшого дошкільного віку у процесі елементарної трудової діяльності сприятиме всебічному розвитку дітей, старшого дошкільного віку підготовці їх до НУШ та подальшого успішного життя. Ефективність програми діяльності керівника закладу дошкільної освіти з формування самостійності в дітей старшого дошкільного віку у процесі елементарної трудової діяльності підтвердили результати проведеного нами контрольного етапу, які дали змогу виявити динаміку рівня сформованості самостійності у дітей старшого дошкільного віку: показник високого рівня збільшився на 35%, показник середнього рівня збільшився на 5%, а показник низького рівня відповідно знизився на 40%.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Григор'єва Н. А. Теоретичні засади проблеми виховання самостійності у дітей дошкільного віку. *Наукові записки Бердянського*

державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. 2021. Вип. 1. С. 109-119.

2. Листопад О., Мардарова І. Підготовка майбутніх вихователів до управлінського забезпечення професійної діяльності закладів дошкільної освіти. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Педагогічні науки. Ізмаїл: РВВ ІДГУ*, (56), 2021. С. 164–173. DOI: [https://doi.org/10.31909/26168812.2021-\(56\)-19](https://doi.org/10.31909/26168812.2021-(56)-19)

3. Листопад О. А., Мардарова І. К. Методика підготовки майбутніх вихователів до управлінського забезпечення професійної діяльності у системі дошкільної освіти *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. 2021, Вип. 3 (47) С. 10–17. DOI: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2021-3-47-10-18>

4. Листопад О., Мардарова І. Формування управлінської культури майбутніх педагогів дошкільної освіти. *Ізмаїльського державного гуманітарного університету: збірник наукових праць. Педагогічні науки*. Ізмаїл: РВВ ІДГУ. 2022, (58) С. 89–101. DOI: [https://doi.org/10.31909/26168812.2022-\(58\)-10](https://doi.org/10.31909/26168812.2022-(58)-10)

*Олексій Анатолійович Листопад,  
доктор педагогічних наук, професор,  
завідувач кафедри дошкільної педагогіки,  
Валерія Іванівна Мутаєва,  
студентка факультету дошкільної педагогіки та психології,  
Державний заклад «Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,  
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса*

## **ВИХОВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ГРИ**

Виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку є одним із ключових завдань дошкільної освіти. Саме в цьому віці закладаються основи особистості, формуються важливі якості характеру, які впливатимуть на подальший розвиток та успішність дитини в майбутньому [1].

Мета статті: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити систему роботи з виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку засобами гри.

Проблема виховання самостійності у дітей дошкільного віку була предметом дослідження багатьох науковців. Теоретичні аспекти розвитку самостійності розглядали Г. Беленька, О. Білан, О. Лісовець. Особливості виховання самостійності у дітей різного віку досліджували К. Калюжна, Л. Ковальчук, К. Касьяненко. Значення гри у вихованні дошкільників вивчали К. Крутій, Т. Піроженко, К. Кутик.

Аналізуючи наукові дослідження Г. Беленької [2], можна стверджувати, що самостійність дошкільника – це інтегративна якість особистості, яка проявляється у здатності діяти незалежно від безпосередньої допомоги та керівництва дорослого, звертатися за допомогою в разі об'єктивної необхідності, проявляти ініціативу та приймати елементарні рішення в різних видах дитячої діяльності. У старшому дошкільному віці самостійність набуває особливого значення, оскільки це період активного формування вольових якостей та здатності до саморегуляції.

Дослідження К. Калюжної [4] підкреслюють, що процес виховання самостійності у старших дошкільників має свою специфіку, яка обумовлена віковими особливостями дітей. У цьому віці діти вже здатні до елементарного планування своєї діяльності, можуть ставити перед собою нескладні цілі та докладати зусиль для їх досягнення. Важливо відзначити, що самостійність у цьому віці тісно пов'язана з розвитком пізнавальної активності та формуванням вольової сфери.

Згідно з дослідженнями Л. Ковальчук та О. Дурманенко [5], особливості виховання самостійності у старших дошкільників визначаються кількома важливими факторами. По-перше, це психологічна готовність дитини до самостійних дій, яка включає в себе достатній рівень розвитку пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери та соціальних навичок. По-друге, це наявність відповідного розвивального середовища, яке стимулює самостійну активність дитини та надає їй можливості для реалізації власних ініціатив.

О. Лісовець [6] у своїй монографії зазначає, що виховання самостійності у дітей 5-7 років має враховувати гендерні особливості. Дівчатка і хлопчики можуть проявляти самостійність по-різному, що потребує диференційованого підходу у виховному процесі. При цьому важливо забезпечити рівні можливості для розвитку самостійності незалежно від статі дитини.

О. Білан [4] звертає увагу на те, що виховання самостійності має відбуватися в різних видах діяльності. Особливо ефективним є включення елементів самостійності в ігрову діяльність, яка є провідною для дошкільного віку. Через гру діти природним шляхом освоюють нові форми самостійної поведінки, експериментують з різними ролями та способами дій.

Дослідження проходило в Приватному ЗДО «Умка» с. Нерубайське, в експерименті приймало участь 27 дітей старшого дошкільного віку.

На підставі педагогічних спостережень та аналізу активності дітей були розроблені наступні критерії та показники оцінювання виховання самостійності:

Показник: здатність керувати своїми діями, дотримуватися визначеного порядку, завершувати розпочаті справи.

Критерії оцінювання:

- Достатній рівень: дитина цілеспрямовано та творчо облаштовує простір, демонструє логіку розміщення, впевненість у виборі.
- Середній рівень: дитина виявляє часткову самостійність, потребує періодичної підтримки, невпевнена у деяких рішеннях.
- Початковий рівень: дитина відчуває значні труднощі у плануванні, очікує постійного керування, не може самостійно організувати простір.

Для визначення здатності до самостійних дій було впроваджено гру «Моя маленька справа», для оцінки автономності було впроваджено гру «Власний проєкт», для визначення рівня вольової регуляції було впроваджено гру «Світлофор».

За підсумками констатувального етапу отримано такі результати:

У контрольній групі (14 дітей) виявлено: достатній рівень – 2 особи (14,29%); середній рівень – 4 особи (28,57%); початковий рівень – 8 осіб

(57,14%).

В експериментальній групі (13 дітей) зафіксовано: достатній рівень – 2 особи (15,38%); середній рівень – 5 осіб (38,46%); початковий рівень – 6 осіб (46,15%).

Аналіз результатів констатувального експерименту виявив переважно недостатній рівень виховання самостійності у досліджуваних групах. За даними діагностики, достатній рівень продемонстрували лише 15,38% дітей експериментальної та 14,29% контрольної груп. Натомість початковий рівень виявлено у 46,15% дошкільників експериментальної та 57,14% контрольної груп.

Для формування самостійності дітей експериментальної групи було розроблено та реалізовано комплекс ігрових технологій, такі як: «Я сам буду місто», «Чарівний ресторан», «Експедиція до джунглів». Контрольна група не брала участі в цих іграх.

Під час формувального етапу експерименту діти експериментальної групи охоче долучалися до різноманітних ігор. Спостереження показало, що атмосфера на заняттях була невимушеною, емоційно-позитивною, сприяла розкриттю потенціалу кожної дитини.

Порівняльний аналіз результатів експериментальної та контрольної груп переконливо доводить ефективність розробленої системи ігор для виховання самостійності. У експериментальній групі спостерігається значно вища динаміка розвитку самостійності дітей, що проявляється у суттєвому зменшенні кількості дітей з початковим рівнем (на 23,07%) та збільшенні кількості дітей з достатнім рівнем (на 15,39%).

Позитивна динаміка спостерігалася не лише у кількісних показниках, але й у якісних характеристиках самостійності дітей. Вихованці почали проявляти більший інтерес до самостійної діяльності, стали більш впевненими у власних силах, навчилися краще організовувати свою діяльність та доводити розпочату справу до кінця. У дітей розвинулися навички самоконтролю та самооцінки, вони стали краще усвідомлювати власні можливості та обмеження.

Таким чином, результати дослідження підтверджують ефективність розробленої та впровадженої системи ігор для виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку. Позитивна динаміка спостерігається як у кількісних показниках (зменшення кількості дітей з початковим рівнем та збільшення з достатнім рівнем самостійності), так і в якісних характеристиках розвитку самостійності дошкільників. Це дозволяє стверджувати, що гра є ефективним засобом виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку за умови систематичного та цілеспрямованого її використання в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти : нова редакція та поради для організації освітнього процесу. *Практика управління закладом освіти*. 2021. № 1. URL: <https://czavdnz.mcfr.ua/book?bid=37876> (дата звернення: 07.09.2024)
2. Беленька Г. В. Дитина: освітня програма для дітей від двох до семи років. Київ : Київ. Ун-т ім. Бориса Грінченка, 2016. 304 с.
3. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / ред. О. В. Низковська. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 256 с.
4. Калюжна К. О. Виховання самостійності у дітей дошкільного віку. *Психолого– педагогічні координати розвитку особистості* : 36. Наук. Матеріалів IV Міжнар. Науково– практ. Конф., м. Полтава, 1–2 черв. 2023 р. Полтава, 2023. С. 93–97.
5. Ковальчук Л. І., Дурманенко О. Л. Проблема виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку в умовах сьогодення. *Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень* : Матеріали XIV Міжнар. Науково– практ. Конф. Аспірантів і студентів, м. Луцьк, 12 трав. 2020 р. Луцьк, 2020. С. 43–45.
6. Лісовець О. В. Виховання самостійності у дітей різної статі віком 5–7 років : монографія. Ніжин : НДУ ім. Миколи Гоголя, 2022. 223 с.

*Олексій Анатолійович Листопад,  
доктор педагогічних наук, професор,  
завідувач кафедри дошкільної педагогіки,  
Діна Володимирівна Трембовецька,  
здобувачка освітнього ступеня магістра,  
Державний заклад «Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,  
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса*

## **РОЗВИТОК ЕСТЕТИЧНИХ ПЕРЕЖИВАНЬ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ СПРИЙНЯТТЯ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

У дошкільній педагогіці читання художньої літератури відіграє надзвичайно важливу роль, оскільки саме через літературні твори дитина вперше знайомиться з багатогранним світом людських почуттів, моральних норм, соціальних стосунків і загальнолюдських цінностей. Література виступає потужним засобом передачі культурного та соціального досвіду, збагачення уявлень про навколишній світ, а також формування морально-естетичних орієнтирів. Читання сприяє не лише розвитку мислення, мовлення, уяви, а й емоційно-особистісному зростанню дитини. Завдяки художнім творам діти дошкільного віку навчаються розрізняти добро і зло, співпереживати героям, робити моральні висновки, що, своєю чергою, сприяє становленню внутрішнього світу особистості. Прищеплення любові до книги з раннього віку формує стійкий інтерес до пізнання, закладає основи майбутньої читацької культури, що є надзвичайно важливим у контексті збереження національної ідентичності, мовної спадщини та культурної самобутності.

У сучасних умовах, коли цифрові технології дедалі більше витісняють традиційні форми дозвілля, читання зберігає своє провідне значення як інструмент інтелектуального, емоційного та духовного розвитку дитини. Саме тому в освітньому процесі ЗДО художня література повинна бути не епізодичним, а систематичним і продуманим компонентом, що забезпечує гармонійне формування особистості майбутнього громадянина.

Проблема розвитку естетичних переживань у дітей дошкільного віку здавна привертала увагу науковців, педагогів і психологів, адже вона має надзвичайно важливе значення для формування повноцінної особистості. Дослідники розглядали розвиток естетичних переживань як один із ключових чинників емоційного, морального та інтелектуального зростання дитини. Естетичні переживання сприяють глибшому сприйняттю навколишнього світу, пробуджують інтерес до краси природи, мистецтва,

людських взаємин. Саме тому розвиток естетичної чутливості є невід'ємною складовою освітнього процесу в дошкільному віці, зокрема в таких напрямках, як екологічне виховання, образотворча діяльність, музичне виховання, театралізовані ігри та ознайомлення з художньою літературою. Через ці види діяльності дитина вчиться не лише бачити прекрасне, а й емоційно на нього реагувати, співпереживати, аналізувати і висловлювати власне ставлення до навколишньої дійсності (В. Афоніна, І. Біла, А. Богуш, Р. Борщ, Н. Ваганова, А. Владимірова, С. Гаврилюк, Н. Домашенко, Т. Житнік, Т. Зіневич, Л. Клопова, Л. Костюхіна, О. Кривопис, О. Листопад, В. Рогозіна, Т. Танько та ін.).

Художні твори є складною цілісною системою, у якій усі елементи тісно взаємопов'язані та відображають унікальність авторського задуму, його ставлення до зображуваних подій і явищ. Проте для дітей дошкільного віку сприйняття таких творів часто ускладнюється через абстрактність змісту, складність літературних образів і багатозначність авторських оцінок. У зв'язку з цим важливо вже в ранньому віці допомогти дитині не просто почути текст, а й відчувати його, увійти в емоційний контакт із художнім образом. Саме тому розвиток естетичних переживань є необхідною умовою повноцінного сприйняття художньої літератури в дошкільному віці та має бути органічно включений у педагогічний процес.

На початку дослідження було висунуто припущення, що розвиток естетичних переживань у дітей передшкільного віку в процесі сприйняття художньої літератури стане ефективним за умови дотримання певних педагогічних умов. Зокрема, якщо: буде розроблено комплекс тематичних занять, спрямованих на ознайомлення дітей з художніми творами, що мають яскраво виражене емоційне наповнення; визначено та впроваджено прийоми активізації естетичних переживань у процесі сприймання літературних творів; забезпечено активну участь батьків у спільній діяльності з педагогами щодо формування естетичних переживань у дітей в ході ознайомлення з художньою літературою.

Проведене дослідження включало три етапи: констатувальний, формувальний і контрольний. У межах досягнення поставленої мети було реалізовано констатувальний етап експерименту, основною метою якого було визначення рівня розвитку естетичних переживань у дітей передшкільного віку під час сприйняття художньої літератури. Для діагностичного експерименту використовували методики вчених (Г. Беленька, Л. Болотова, Л. Бордюг, Г. Ватаманюк, В. Волкова, Н. Гавриш, М. Долматова, О. Дронова, О. Іваненко, А. Івершинь, Л. Калініна, Л. Клопова, С. Ладивір, О. Лізун, І. Онищенко, О. Рейпольська, В. Рогозіна, Л. Серилко, О. Соцька, С. Темченко, О. Тіхомірова, Т. Яценко та ін.) та визначили критерії і показники рівня розвитку естетичних переживань дітей передшкільного віку і визначили низку діагностичних методик,

спрямованих на виявлення в дітей даного рівня розвитку.

Кількісний аналіз результатів дослідження в експериментальній і контрольній групах засвідчив наявність дітей з низьким рівнем розвитку естетичних переживань під час сприйняття художньої літератури. Зокрема, у групі експерименту таких дітей виявлено 3 особи (15%), у контрольній – 5 осіб (25%). Діти з цим рівнем розвитку характеризуються слабким емоційним відгуком на зміст твору: вони переважно залишаються відстороненими під час занять, часто не можуть самостійно відповісти на запитання, потребують постійної допомоги з боку педагога. Їхня увага швидко розсіюється, вони легко відволікаються від тексту, не проявляють зацікавленості, навіть за умов виразного, емоційно-образного читання, зміни тембру й ритму мовлення вихователя. Крім того, такі діти мають труднощі в розумінні міміки та емоційних станів персонажів, навіть за допомогою педагога. Вони не завжди здатні правильно ідентифікувати ситуацію, визначити емоції героїв, передбачити розвиток подій або запропонувати можливий вихід із ситуації. Часто плутають сюжетні деталі, неправильно відтворюють зміст твору, згадують героїв, яких у тексті не було, або відповідають навмання.

Середній рівень розвитку естетичних переживань у процесі сприйняття художньої літератури було виявлено у 10 дітей (50%) експериментальної групи та 9 дітей (45%) контрольної групи. Діти з таким рівнем розвитку здебільшого розуміють зміст літературного твору, впевнено орієнтуються в подіях, уточнюючи переважно дії персонажів. Вони здатні пояснити мотиви вчинків героїв, однак переважно зосереджуються на зовнішніх аспектах поведінки, не заглиблюючись у внутрішній світ персонажів або емоційні відтінки подій. На запитання відповідають правильно, проте їхні висловлювання, як правило, узагальнені та менш емоційно насичені. Під час прослуховування творів діти емоційно реагують на окремі події чи вчинки героїв, виявляючи такі емоції, як співчуття, здивування, радість, захоплення або розчарування. Водночас оцінка подій часто залишається поверхневою або неточною. Такі діти можуть висловлювати власну думку, але не завжди виявляють активність у діалозі, рідко ініціюють обговорення чи прагнуть поділитися враженнями з однолітками.

Високий рівень розвитку естетичних переживань у процесі сприйняття художньої літератури було зафіксовано у 7 дітей (35%) експериментальної групи та у 6 дітей (30%) контрольної групи. Діти цього рівня демонструють глибоке розуміння змісту літературного твору, чітко вловлюють логіку розвитку подій і причинно-наслідкові зв'язки між ними. Вони здатні розпізнавати підтекст, розуміти авторський задум, а також інтерпретувати мотиви вчинків героїв і внутрішній стан персонажів. Такі діти активно беруть участь в обговореннях, охоче діляться власними

враженнями та переживаннями з однолітками. Їхні висловлювання емоційно насичені, змістовні та структуровані. Вони можуть не лише детально переказати зміст твору, а й описати власні емоційні стани, які виникли під час його сприймання. У відповідях виявляють щире співпереживання героям, висловлюють емоції радості, смутку, здивування, захоплення. Такі діти здатні усвідомлено оцінювати вчинки персонажів, надаючи їм стичну та емоційну оцінку, а також описувати власний настрій після ознайомлення з твором.

Метою формувального етапу експерименту було забезпечити цілеспрямований розвиток естетичних переживань у дітей передшкільного віку під час сприйняття художньої літератури. Реалізація формувального експерименту відбувалася поетапно та включала такі напрями роботи: розроблення й упровадження комплексу тематичних занять, спрямованих на ознайомлення дітей з художніми творами, зміст яких викликає емоційний відгук відповідно до визначених показників естетичних переживань; організація спільної діяльності педагога й дітей із реалізації змісту занять із використанням методичних прийомів, що активізують емоційне сприйняття та естетичні реакції дітей під час роботи з художніми текстами; налагодження взаємодії з батьками, спрямованої на підтримку та розвиток естетичних переживань у дітей у домашньому середовищі через спільне читання та обговорення художньої літератури.

На формувальному етапі експерименту вдалося підвищити рівень естетичних переживань дітей передшкільного віку під час сприйняття художньої літератури. Учасники експериментальної групи навчилися глибше розуміти зміст текстів, аналізувати зв'язки між подіями, оцінювати вчинки та емоції героїв. Діти тепер активніше реагували на епічні твори, вміли розпізнавати в ліриці відтінки радості, смутку та захвату, а також емоційно співпереживати персонажам.

Мета контрольного експерименту полягала у виявленні динаміки розвитку естетичних переживань дітей передшкільного віку під час сприйняття художньої літератури після формувального впливу. Результати дослідження показали суттєві зміни в експериментальній групі: частка дітей з низьким рівнем естетичного сприйняття знизилася на 20%; кількість дітей із середнім рівнем зросла на 10%; показник високого рівня підвищився на 10%. У контрольній групі значущих змін зафіксовано не було, що підтверджує ефективність запроваджених педагогічних впливів. Виходячи з результатів, отриманих на контрольному етапі дослідження, можна зробити висновок, що організація роботи з розвитку естетичних переживань дітей передшкільного віку в процесі сприйняття художньої літератури, виявилася успішною.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних закладах. Київ : Слово, 2010. 304 с.
2. Біла І. М. Розвиток художнього сприймання у дошкільному віці *Практ. психологія та соц. робота*. 2014. № 1. С. 4-8.
3. Ваганова Н. А. Розвиток естетичного художнього сприймання в дошкільному віці *Актуальні проблеми психології*: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ: Видавництво «Фенікс», 2012. Т. XII. *Психологія творчості*. Випуск 15. Частина I. С. 68–76.
4. Листопад О. А., Завгородня К. С. Розвиток креативності у дітей передшкільного віку засобами розвиваючих занять. *Шляхи і засоби становлення професійної майстерності майбутніх педагогів* : збірн. наук. статей. Одеса Видавець Букасв Вадим Вікторович, 2020. С. 102–106.
5. Листопад О. А., Сущинська Т. В. Розвиток естетичних почуттів дітей 5-6 років у процесі сприйняття музики *Сучасний освітній процес: сутність та інноваційний потенціал*: збірн. наук. статей. Одеса : Видавець Букасв Вадим Вікторович, 2023. С. 98–102.

*Ірина Костянтинівна Мардарова,  
кандидат педагогічних наук, доцент,  
доцент кафедри дошкільної педагогіки,  
Державний заклад «Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,  
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса*

## **ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ПІДХОДУ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ: СПАДЩИНА ДЖ. ЛОККА**

У сучасному освітньому просторі питання збереження і зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку набувають особливої актуальності, оскільки перед дошкільною освітою постають завдання необхідності піклування про збереження та зміцнення здоров'я, психологічного і фізичного розвитку дітей, створення безпечного та здорового освітнього середовища. Як зазначено в Законі «Про дошкільну освіту» «кожному вихованцю у закладі дошкільної освіти гарантуються безпека, психолого-педагогічний супровід, а також у разі потреби домедична допомога, кожний заклад дошкільної освіти зобов'язаний формувати здорове освітнє середовище та систематично здійснювати заходи з охорони здоров'я вихованців» [5]. Наразі перед вихователями постає проблема формування здоров'язбережувальної та рухової компетентності дошкільників згідно державного стандарту [1], формування у дітей елементарного здоров'язбережувального досвіду, ґрунтованого на відношенні дитини до себе, як до здорової особистості, розвитку навичок здорового способу життя, використанні профілактичних заходів та технологій оздоровлення і здоров'язбереження, створення куточка здоров'я тощо.

З огляду на необхідність організації здоров'язбереження, профілактики зростання хронічних захворювань, збільшення дитячої фізичної активності та стимулювання до здорового способу життя, освітяни в галузі дошкільної освіти частіше звертаються до витоків педагогічної думки, аби знайти перевірені часом принципи та підходи до оздоровлення. Одним із найяскравіших мислителів та педагогів, чия педагогічна спадщина зберігає і примножує свою цінність і нині, є англійський педагог Дж. Локк.

Як зазначають вчені М. Левківський [2], І. Улюкаєва [6], основний педагогічний трактат Дж. Локка «Думки про виховання» присвячений імущим (забезпеченим) класам і описують родинне виховання «джентльмена», який може прокласти шлях в «заокеанські країни» і жити та працювати у тяжких і незвичайних кліматичних умовах, що на думку Дж. Локка вимагає міцного здоров'я, фізичної загартованості та моральної стійкості. Основна мета Дж. Локка «підготовка джентльмена, який уміє створювати здоровий дух у здоровому тілі та поводити себе у товаристві»

[2].

Мета статті: схарактеризувати контекст здоров'язбережувального підходу в дошкільному віці Дж. Локка.

Зазначимо, що твір «Думки про виховання» став справжнім педагогічним маніфестом, в якому Дж. Локк не лише окреслює загальні засади виховання особистості, а й приділяє пильну увагу питанням фізичного розвитку, загартування, гігієни та участі батьків у здоров'язбереженні дитини.

Для Дж. Локка турбота про здоров'я дитини не була ізольованим аспектом, а розглядалася в контексті формування моральної сили, витривалості, стриманості й розумної самодисципліни. Саме в дошкільному віці, на думку мислителя, закладаються основи фізичного і морального здоров'я, які визначають подальше життя людини. Дослідження підходу Дж. Локка дозволяє простежити витoki сучасної парадигми здоров'язбережувальної освіти, усвідомити її історичну спадкоємність та актуалізувати ті ідеї, які можуть бути ефективно адаптовані в умовах сьогодення в закладах дошкільної освіти (наприклад, корекція постави, нетрадиційні засоби загартування, особливості дитячого харчування, гігієна тощо). Розгляд історичного контексту здоров'язбережувального підходу не лише поглиблює знання про педагогічну спадщину минулого, а й відкриває нові можливості для осмислення ролі вихователя і батьків у формуванні здорової, цілісної особистості дитини. Як вказує дослідник О. Листопад [3] необхідно цілеспрямовано і систематично здійснювати підготовку дорослих (вихователів, батьків, корекційних педагогів тощо) до дитячого здоров'язбереження.

У своїй теорії Дж. Локк виходить з постулату, що «здоров'я є основою успішного життя і навчання» [4]. Він наголошує на тому, що входження дитини до світу має бути супроводжене зміцненням тіла, загартовуванням та самодисципліною. На його думку, дитяча фізична активність, просте харчування, природні умови життя та звички до помірності стають основними чинниками у системі здоров'язбереження.

Схарактеризуємо докладніше контекст здоров'язбережувального підходу в дошкільному віці Дж. Локка:

1. Організація дитячого харчування. Дж. Локк робив акцент на простоті дитячої їжі як основи здоров'я. Він зазначав, «хай їжа дітей буде простою, звичною, без розкошів і витребеньок, але поживною» [4]. Дж. Локк вважав, що дітей потрібно привчати до простого, не надто пряного й не солодкого харчування, аби не розвивати у них шкідливих звичок і надмірного апетиту. Звертав увагу на необхідність «раннього знайомства з різною їжею». «З дитинства діти мають куштувати різну їжу, щоб потім не ставати вибагливими» [4]. Оскільки, на думку Дж. Локка, поступове привчання до різної звичної їжі робить дитину більш адаптивною та менш

примхливою до запитів в їжі. Наголошував також на дотриманні режиму їжі (регулярність, помірність тощо.) «Діти мають звикнути їсти в певний час і в помірній кількості. Чим менше ми догоджаємо дітям у їжі, тим здоровішими вони будуть» [4]. На думку Дж. Локка, необхідно уникати перекусів між прийомами їжі, щоб не розбалансувати шлунок і волю дитини. Ці поради йдуть в унісон із сучасними підходами до харчових звичок в закладах дошкільної освіти.

2. Загартування як основа здоров'я. Дж. Локк стверджував, що дітей з малку необхідно привчати до холоду: «я певен, що велика частина хвороб походить від зайвого теплоутримання дітей» [4]. Дж. Локк зазначав, що перегрівання дитини це гірше, ніж холод, бо послаблює організм і робить дитиною хворою. Він радив не надягати надто теплого одягу, навіть узимку, а навпаки, поступово привчати дитину до свіжого повітря. «Свіже повітря одне з найважливіших джерел здоров'я» [4]. За переконанням Дж. Локка діти повинні якомога більше часу проводити надворі, незалежно від пори року. Він наголошував, що прогулянки на свіжому повітрі краще за будь-які ліки, звертав увагу на ходіння босоніж: «хай дитина з ранніх літ звикає ходити босоніж... це більш корисніше, ніж шкідливо» [4]. З точки зору Дж. Локка, ходіння босоніж не означає приналежність до бідного стану (класу), а спосіб змінення тіла, що тренує ноги, сприяє правильному кровообігу і робить дитину витривалою. У творі Дж. Локка знаходяться думки і про дитяче обливання водою. «Обливання ніг холодною водою щоранку дуже корисна звичка» [4]. Звертаємо увагу, що це найпряміший метод загартування, який Дж. Локк рекомендував як щоденну практику і вірив, що така проста дія підвищує імунітет та привчає тіло до несподіванок. Отже, Дж. Локк розглядав загартування як невіддільну частину фізичного виховання і здоров'язбереження.

3. Фізична активність і відпочинок. Дж. Локк наполягав, що рух є природним станом дитини, а позбавлення дитину рухів, так зване «приковування», призводить до шкоди здоров'ю і психіці. «Бігати, стрибати, гратися і їздити верхи на палиці це природно для дітей, і їм не слід у цьому заважати» [4]. Дж. Локк вбачав користь і заохочував вільні рухливі ігри дітей на свіжому повітрі, зауважував на необхідність фізичного навантаження для розвитку витримки, спритності, мужності тощо. «Фізичні вправи збуджують соки тіла, скеровують їх у потрібні канали, усувають надлишки й допомагають природі в її прихованих процесах, без яких тіло не може зберігати силу» [4]. Розглядав сон як невід'ємну частину здоров'я, і навіть більше як моральний елемент режиму: «Потрібно пильно дбати, щоб діти лягали спати рано і рано вставали. Це найкорисніше й найздоровіше для них протягом усього життя». На його думку, ранній відхід до сну та раннє пробудження формує дисципліну і силу волі, тривалість сну має відповідати віку, але без надмірностей (надто довгий сон, за його словами,

розслаблене тіло й розум). Дж. Локк також приділяв увагу і спальному місцю, яке на його думку «має бути простим і свіжим, без надмірностей: м'яких матраців чи пишних ковдр. Діти не повинні спати на м'якому і бути надто тепло укритими» [4]. Отже, за Дж. Локком фізична активність і відпочинок є механізмами, що формують сильну, вольову і стійку особистість.

4. Гігієна і охайність. Охайність Дж. Локк вважав чеснотою, яку слід виховувати з раннього віку дошкільного віку, на його думку, вона не лише зовнішня риса, а частина морального виховання: «охайність це чеснота, хоч і не надто помітна, але необхідна» [4]. Він радив привчати дитину до щоденної чистоти, але без фанатизму. На його думку, важливо, щоб дитина сама усвідомлювала цінність охайності, проте природність важливіша за надмірну стерильність: «дітям не зашкодить трохи бруду час від часу» [4]. Він застерігав від надмірної стерильності й опіки, зауважував, що занадто ретельне оберігання дитини від бруду може послабити організм і зробити його вразливим. Радив не обтяжувати дитину пишними або незручними речами, виступав за зручний, простий, функціональний одяг, який не заважає рухатись і не вимагає гіпертрофованої опіки «надмірна вишуканість і зайва охайність більше шкодять, ніж приносять користь» [4]. Дж. Локк наголошував, що дітей слід не лише мити, а й навчати відповідальності за власну чистоту це, на його розсуд, частина їхнього самовиховання: «нехай діти змалку звикають тримати руки й обличчя чистими, одяг охайним, а себе присмними на вигляд» [4].

Отже, погляди Дж. Локка щодо здоров'язбереження не втрачають актуальність на часі. Державний стандарт дошкільної освіти, сучасні програми розвитку дитини підтримують ідеї оздоровлення та формування рухової активності, упровадження принципів загартування, дотримання режиму дитячого харчування, організації здоров'язбережувального середовища, що сприяє фізичному і психічному розвитку дітей. Дж. Локк пропонував здоров'язбережувальний підхід, що випереджав час та надав багато ідей для сучасної педагогіки здоров'я. Його системні ідеї щодо загартування, самодисципліни та рухової активності передвіщали сучасні тенденції в дошкільній освіті. Тому, звернення до спадщини Дж. Локка, є важливим чинником поглиблення історично-педагогічного досвіду і його втілення під час модернізації освітнього процесу ЗДО.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти (редакція: 2021). URL: [https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro\\_novu\\_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf) (дата звернення 11.04.2025).

2. Левківський М. В. Педагогічні ідеї Д. Локка. *Історія педагогіки*: навч. метод. посібник. Вид. 4 те. Київ: Центр учбової літератури, 2011. С. 34.
3. Листопад О. А., Мардарова І. К., Гуданич Н. М. Підготовка студентів до валеолого-педагогічної діяльності в умовах ЗДО: теоретичний і практичний аспекти. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*: збірник наукових праць. Педагогічні науки. Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2023. Вип. 64. С. 121–133. DOI : 10.31909/26168812.2023-(64)-14
4. Локк Дж. Думки про виховання. *Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки* / за ред. З. Н. Борисової. Київ : Вища шк., 2004. С. 25-38.
5. Про дошкільну освіту: закон України (редакція від 01.01.2025). *Верховна рада*: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> (дата звернення: 01.08.2025).
6. Улюкаєва І. Г. Педагогічні ідеї Дж. Локка. *Історія дошкільної педагогіки* : підручник. Харків: Вид-во «Діса плюс», 2016. С. 57-66.

*Ірина Костянтинівна Мардарова,  
кандидат педагогічних наук, доцент,  
доцент кафедри дошкільної педагогіки,  
Катерина Вікторівна Корепанова,  
магістрантка факультету дошкільної педагогіки та психології,  
Державний заклад «Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»  
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса*

## **ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ РУХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ПРОСТОРУ**

На сучасному етапі гуманізації суспільства і надання державного пріоритету вихованню здорового покоління, освітянами звертається особлива увага на фізичне здоров'я дошкільників, зокрема формування їх рухової компетентності в освітньому просторі. На часі фіксується погіршення дитячого соматичного здоров'я, опірності і захисних сил організму, зниження рівня їх фізичного розвитку та фізичної готовності до навчання в НУШ. В основі дитячого здоров'я знаходиться рухові дії та рухова активність, саме вони дозволяють дітям оволодіти руховими навичками, задатками, сформувати стійкий інтерес та виробити звички до ЗСЖ. Даний процес розпочинається у дошкільному дитинстві і передбачає поетапне опанування руховою компетентністю. Наразі постає потреба організувати ефективний здоров'язбережувальний простір здатний забезпечити активність рухових дій, упровадити здоров'язбережувальні технології та надати дітям змогу оволодіти руховою компетентністю задля підтримки власного здоров'я.

Розкриттю питань дотримання здоров'я та здоров'язбереження дітей присвячені праці (Р. Бедрань, В. Бутенко, Л. Волочаєва, Т. Воронцова, О. Глебова, А. Кошель, Н. Козак, К. Левшунова, М. Машовець, Т. Овчиннікова, О. Прутова, М. Хаблава, Ж. Ципляк та інші); особливості організації рухової активності та рухової компетентності старших дошкільників розглядали (О. Богініч, Е. Вільчковський, М. Єфименко, Є. Кара, Ю. Кобернюк, Н. Левінець, Н. Маляр, І. Масляк, О. Низовська, О. Пуйо, В. Цвіток та інші). В наукових доробках розкривається необхідність здоров'язбереження дошкільників та формування їх рухової компетентності, зокрема з використанням сучасних інноваційних технологій, досліджується необхідність співпраці з батьками задля забезпечення дитячої рухової активності та дотримання рухового режиму, описується необхідний дитячий інвентар тощо. Науковці стверджують, що для старших дошкільників необхідно створити спеціальні умови в групі для

забезпечення їх рухової діяльності та розробити стратегію упровадження технологій здоров'язбереження.

Особливості організації здоров'язбережувального простору та упровадження здоров'язбережувальних технологій з метою формування рухової компетентності старших дошкільників розкриваються у працях учених (Т. Андрющенко, Т. Бойченко, О. Гаврило, О. Івахно, С. Матвієнко, А. Микуліна, І. Омері, А. Руднева, С. Юрочкина та інші). Вчені вказують на необхідність розробки технології формування рухової компетентності дошкільників, організації здоров'язбережувального середовища з метою реалізації корекційних та здоров'язбережувальних технік, використання інноваційних інструментів, цифрових ресурсів і обладнання, що дозволяють оволодіти дітям елементарним руховим досвідом тощо.

Мета статті: схарактеризувати технологію формування рухової компетентності старших дошкільників в умовах здоров'язбережувального простору.

Аналіз досліджень [1; 2; 3; 4; 5] дозволив визначити дефініцію «технологія формування рухової компетентності старших дошкільників в умовах здоров'язбережувального простору» як планомірні, автоматизовані педагогічні заходи спрямовані на оволодіння дітьми руховим досвідом задля підтримки власного здоров'я чи однолітків під систематичним супроводом дорослого.

Технологія формування рухової компетентності старших дошкільників в умовах здоров'язбережувального простору включала в себе три етапи цілеспрямованої роботи:

1. Фізкультурно-корекційна робота з формування рухової компетентності старших дошкільників (фізкультурні і валеологічні заняття, валеологічні досліді, фізичні вправи, бесіди, ігрові та цифрові технології, технології здоров'язбереження, проектування, спортивне свято тощо);

2. Профілактично-інформаційна робота з батьками щодо надання взаємодопомоги задля дитячого здоров'язбереження (участь батьків у спортивному святі, обговорення організації міні-середовища організації фізичного дозвілля вдома, правил безпеки рухових дій тощо);

3. Професійний інструктаж вихователів та інструкторів з фізкультури задля єдності поглядів на організацію здоров'язбережувального простору (відео-вебінар з реалізації нетрадиційних технологій фізкультурного оздоровлення).

Під час першого етапу (фізкультурно-корекційна робота з формування рухової компетентності старших дошкільників) реалізовували наступні види діяльності:

- фізкультурні та валеологічні заняття: «Кидай, влучай, перемагай!» (за методикою І. Дідківської), «У пошуках скрині скарбів», «Космос» (за технологією Т. Момоток), «Чарівна планета Спарт» (за

технологією С. Кравцової), «Ми здорові малюки» з використанням технік загартування (за технологією Т. Москалець), «Подорож у країну чистоти» (за технологією О. Олениці), «Сила та грація», Оленяткова школа витривалості», «Лісові тварини запрошують гратися»;

- фізичні вправи: «Підготовка до польоту», «Сонце», «Швидкий хід», «Меркурій», «Венера», «Юпітер», «Марс», «Уран» (за методикою Т. Момоток), «Хто прудкий як оленятко: перестрибування гімнастичної лавки», «Разом з лисичкою на перегони», «Як білочка на гілочці: ходьба по мотузці», «Стрибаємо як білочка», «Зірвемо малину для ведмедика», «Допоможемо ведмедику збити яблуко»;

- валеологічний дослід: «Важливе значення миття рук»;
- бесіди «Правила поведінки у фізкультурній залі», «Веселі оленята», «Наш помічник – спортивний інвентар»;

- рухово-ігрові техніки: рухливі ігри «Бджоли і ведмежата» (за методикою А. Коваль), «Парашут», «Веселі зірочки» (Т. Момоток), «Світлофор», «Рухайся замири», «Вовк і оленята»; гра-естафета: «Травичка для оленят: біг з перешкодами»; пальчикові ігри «М'ячик – Їжачок», «Хатинки для тварин», «Весна»; дидактична гра «Загартування чи ні?» (за методикою Н. Бояринцевої); народні ігри «Мости», «Горю-дуб», «Бій півнів», «Гопак» (за технологією Г. Кіт);

- здоров'язберезувальні технології: дитячі руханки «Гусі-потягусі», «Цукерка», «Разом з Івасиком», «Улюблена іграшка»; фізкультхвилинки «Знаємо ми такі планети» (за методикою Т. Момоток), «Бедрик», «Сім веселих мишенят», «Миєм ручки»; комплексів ранкової гімнастики «Ранкова зарядка для дошкільнят», «Космічна зарядка», гімнастика для очей «Гімнастика з Лемуром» (за технологією Н. Бояринцевої), комплекс ранкової гімнастики «Йога»; ігровий стретчинг «Пригоди киці Пушинки»; психорелаксації «Хмаринка», «Сонячний зайчик», «Я і море», «Оленята», «У лісі»;

- цифрові технології: відеоролики «Вправи на розвиток координації рухів», «Фізичні вправи з кролицею Джуді», «Техніка безпеки при виконанні фізичних вправ вдома» (за технологією Н. Бояринцевої), «Рухливі забави вдома», «Чому треба мити руки?», «Гігієна для дітей: як уберегтися від злих мікробів?», «Правила гігієни. Чистота запорука здоров'я», «Правила особистої гігієни зі свинкою Пеппою», «Йога з групою Калинка», «Прогулянка кошеняти. Йога для дітей», «Пригоди Лева: йога-казка для малят», «Стілець-молодець: вправи з йоги», «Йога для дітей – вправи в малюнках», «Основні фізичні вправи для дошкільнят»; аудіоказки і аудіовірші «Мишеня Мишко і брудні лапки»; «Про здоров'я», «Чисті руки – здоровий животик», «У Мурчика болить зубчик», «Не всі мікроби вороги», «Уроки чистоти від їжачка Пухнастика», «Поросятко захворіло», «Здоровим будь!»; мультиплікація «Крихітка Кро. Навіщо чистити зуби»; онлайн ігри

«У стоматолога», «Врятуй зубки», «Кішка Анжела хворіє», «Кішка Анжела купає малюка», «Брудна Кішка Анжела»;

- проєктування: «Що потрібно щоб бути здоровим?» із застосуванням здоров'язбережувальних технологій;
- фізкультурне свято розвага «Діти – наші квіти» (та технологією О. Сухих).

На наступному етапі профілактично-інформаційної роботи з батьками показували і обговорювали відеоролики «Організація міні-середовища під час виконання спортивних вправ вдома» (за технологією О. Дюкар), «Як навчитися дітей правил безпеки рухових дій в домашніх умовах» (за технологією І. Чернякової).

На останок проводили професійний інструктаж вихователів та інструкторів з фізкультури з переглядом відеоролика «Впровадження нетрадиційних, інноваційних технологій в систему фізкультурно-оздоровчої роботи у ЗДО».

Отже, рекомендаціями щодо формування рухової компетентності старших дошкільників в здоров'язбережувальному просторі ЗДО, є: триєдина система побудови освітнього процесу спрямована на профілактично-інформаційну роботу з батьками, професійний інструктаж вихователів та інструкторів з фізкультури, фізкультурно-корекційну роботу з дітьми; готовність вихователів та інструкторів з фізкультури до упровадження здоров'язбережувальних технологій та інноваційних технік управління рухово-ігровою дитячою діяльністю; стимулювання дошкільників до рухової активності спрямованої на фізичне вдосконалення організму, використання різних форм роботи (заняття, проєктування, гра тощо) задля формування рухового досвіду і правильної рухово-ігрової поведінки; організація здоров'язбережувального простору спрямованого на упровадження дитячої рухово-ігрової діяльності під систематичним наглядом дорослих, приклад дорослими правильних рухових дій, постійна робота з оцінювання і виправлення дитячої рухової техніки; забезпечення здоров'язбережувального простору спеціальним фізкультурно-спортивним обладнанням, наявність теки інноваційних технологій оздоровлення (конспектів ігор з елементами йоги, нетрадиційних технік загартування, пальчикової та дихальної гімнастики, ігрового стретчингу, психорелаксацій тощо).

## ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція: 2021). URL: [https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro\\_novu\\_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf) (дата звернення 11.04.2025).

2. Листопад О. А., Мардарова І. К., Гуданич Н. М. Підготовка студентів до валеолого-педагогічної діяльності в умовах ЗДО: теоретичний і практичний аспекти. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету: збірник наукових праць. Педагогічні науки*. Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2023. Вип. 64. С. 121–133. DOI : 10.31909/26168812.2023-(64)-14.
3. Левінець Н. Рухова та здоров'язберезувальна компетентність дитини. *Дошкільне виховання*. 2021. №8. С. 7–10.
4. Микуліна А. К. Здоров'язберігаючі технології в навчально-виховному процесі сучасного дошкільного навчального закладу. *Освіта Закарпаття*. 2016. № 23-24. С. 122–125.
5. Стрільник Н. І. Методичні рекомендації щодо фізкультурно-оздоровчої роботи в дошкільному навчальному закладі. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01002cxd-708c.docx.html> (дата звернення: 12.05.2025).

*Ірина Константинівна Мардарова,  
кандидат педагогічних наук, доцент,  
доцент кафедри дошкільної педагогіки,  
Ілона Сергіївна Максимова,  
магістрантка факультету дошкільної педагогіки та психології,  
Державний заклад «Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,  
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса*

## **ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ІГРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ОСВІТНЬО-ЦИФРОВОГО СЕРЕДОВИЩА**

У процесі модернізування всіх освітніх процесів в галузі дошкільної освіти особливого значення набуває перегляд умов організації ігрової діяльності, що є базою дитячого розвитку. У грі діти опановують необхідні життєві знання, практику функціонування в оточуючому середовищі, навички емпатійного спілкування та конструктивної взаємодії. Особливого значення набуває формування ігрового світогляду дітей, вони повинні навчитись із власної ініціативи виявляти спонтанну ігрову активність задля досягнення результату і вирішення певної освітньо-ігрової ситуації. У дітей відбувається розвиток уяви, що стає поштовхом для виховання творчої особистості, формування простих ігрових дій, здатності утворювати і реалізовувати ігрові задуми, приймати необхідні, адекватні рішення у нестандартних ігрових ситуаціях, що є умовою мобільності дитини в навколишньому середовищі. У цьому сенсі актуальним постає питання формування дитячої ігрової компетентності, як обов'язкової передумови сформованості ігрового досвіду. Діти приміряють на себе різні ролі, що відображають навколишню дійсність і дозволяють засвоїти моделі безпечної ігрової поведінки, а отже і підготуватися до подальшого активного життя.

Розгляд питань організації дитячої ігрової діяльності знаходимо в наукових доробках учених (М. Айзербарт, О. Грошовенко, Т. Дуткевич, І. Кругленко, Н. Кудикіна, І. Лапшина, Л. Макарова, Л. Малиниш, С. Матвієнко, В. Нестерович, С. Партала, О. Рудік та інші); наукові розвідки (Н. Захарова, К. Карасьова, Н. Коволевська, Г. Колосинська, Н. Кубата, Л. Любчак, Т. Поніманська, Н. Похальчук, М. Прищак, О. Скрипченко, Л. Сліпченко, Л. Согур, В. Третяк, М. Федорова та інші) досліджують питання сформованості дитячої ігрової компетенції та компетентності в різних видах ігор. Учені вказують на широку можливість опанування дітьми різних видів символічних дій у процесі ігрової діяльності, швидке адаптування їх до змінних умов, розвиток психічних процесів та здібностей,

усвідомлення можливості варіювання задля досягнення бажаного ігрового результату.

Огляд досліджень (О. Гончарова, В. Горленко, Н. Гуданич, В. Вайнер, Л. Забродська, Л. Карташова, О. Качура, Л. Коношевський, О. Листопад, Є. Ліпанова, Н. Лисенко, Р. Майер, Т. Сорочан, Т. Чорненька, А. Шевчук та інші) вказують на необхідність створення спеціального освітньо-цифрового середовища задля формування дітей. Дане середовище, на їх думку, створює всі умови для формування у дітей необхідних життєвих компетентностей, а діджиталізація освітнього процесу, зокрема гейміфікація, призводить до опанування дітьми ігровою компетентністю.

Мета статті: схарактеризувати технологію формування ігрової компетентності старших дошкільників засобами освітньо-цифрового середовища.

Спираючись на праці [1; 4; 5] дефініцію «ігрова компетентність старших дошкільників» розглядаємо як специфічну форму прояву усвідомлення і досвідченості дітей щодо спонтанної вольової активності (з власної або дорослої ініціативи) розгортання ігрових задумів і проходження ігрових сценаріїв, що дозволяє задовольнити потребу в ігровій діяльності та навчитися безконфліктності групових дій.

Суголосні з науковими дослідженнями [1; 2; 3; 6] і під поняттям «освітньо-цифрове середовище» розуміємо сукупність умов, що забезпечують планомірне і деталізоване застосування веб-ресурсів, інтерактивних інструментів і матеріалів мультимедія з метою формування дитячої компетентності.

Упроваджена технологія формування ігрової компетентності старших дошкільників засобами освітньо-цифрового середовища складалася з трьох взаємопов'язаних етапів планомірно-регульованої роботи.

Перший етап (освітньо-ігрова регуляція формування ігрової компетентності старших дошкільників) базувався на наступних засобах: цифрові ігри (комп'ютерні ігри : Бджілка Жу-жу. Зачаровані цифри, Петрик. Лісові пригоди (видавництво Сорока-Білобока); онлайн ігри: «Де пара?», «Зайвий об'єкт», «Ілюстрація до слова. Фрукти», «Запам'ятай мене», «Тіні фруктів», «Вивчаємо кольори», «Неповний пазл. Тварини», «Сафарі: пазл», «Три порося: пазл», «Знайди тінь для ялинки»; відеоігри: «Атрибути професій», «Пригоди на фермі», «Робимо варення», «Овочі з города»); ігрові онлайн вікторини: «Онлайн вікторина для дошкільнят на розвиток розумових дій (мисленнєвих операцій)», «Казки для дошкільнят»; відеовікторини: «Чий хвіст», «Тварини Африки», «Правда-Неправда»; відеоролики: «Абетка професії» (авт. І. Глибицька), «Українська народна гра», «Рухлива гра «Пташенята і дощик», «Пташки і кіт» (за технологією Н. Романченко); відеоруханки «Літачки» (за технологією М. Войціцької), «Стрийбалинка»; ігрові онлайн руханки: Чарівне колесо: танцювально-

ігрові рухи (для дошкільнят); ігрові імпровізації «Найкращий вчинок мого татуся», «День народження матусі», «Батькі на роботі»; відоімпровізації «Зірочки на небі» (автор С. Дерда); тематичні заняття «Давні українські забави», «Полюбіяємо рухатись»; психрелаксація «Сонячний Іжачок»; аудіокнижки: аудіоказки «Давай-но дружити», «Майленька блакитна Бабка», «Не будемо з тобою гратися», «Давай будемо дружити», «Найкращий татусь», «Сюрприз для матусі», «Колосок. Працьовитий Півник»; оцінювальні-бесіди «Моя улюблена гра», «У що полюбують грати мої друзі», «Світ найкращих іграшок»; ігрові вправи: «Чому я не бажаю грати», «Вигадаємо гру разом», «Відгадай у що я граю?»; ігрові імпровізації «Найкращий вчинок мого татуся», «День народження матусі», «Батькі на роботі»; мультиплікаційні серіали «Шоу талантів тропічного лісу», «Порятунок казкової країни»; короткометражна мультиплікація «Колосок», «Весела ферма»; творчі ігри «Родина», «Дитячий садок», «Швидка допомога», «Листоноша», «Рятувальники», «Крамниця іграшок», «Театр», «Ферма» (за ігровою технологією М. Кузіної); гру-драматизацію «Колосок: зміна сюжету»; ігри з правилами (дидактичні ігри: «Два басейни», «Широкі сходи», «В яку коробку», «Великий-маленький», «Хто швидше збере», «Яка іграшка захована», «Знайди предмет», «Допоможи фігурам вибратись з лісу» (за ігровою технологією О. Поспелової), «Розкажи про свій візерунок», «Порахуй пташок», «Де фігура», «Хто швидше знайде», «Склади дощечки», «Незакінчені картинки» (за ігровою технологією І. Студзінської); розвиваючі ігри: «Будиночки для тварин», «Погулянка по лісу», «Допоможемо герою дістатися будиночка», «Вибираємо подарунок», «Хто більше запам'ятає картинок», «Запам'ятай і назви» (за ігровою технологією О. Федоренко); Хто сховався?, «Вгадай тваринку на дотик», «Чий слід», «Вгадай кого я бачу» (за ігровою технологією І. Бородіної); народні ігри: «Гопак», «Латка», «Лисиця та курка»; відеотеатр «Півнік і мишинята: колосок»; проєктування «Ігрова вподобайка» із залученням батьків.

Під час другого етапу (менторсько-інформаційна ініціатива планомірно-регульованої роботи з родиною) організовували перегляд батьками освітнього серіалу «Безпека дітей в Інтернеті для батьків» (спікери М. Єфросініна, А. Дьякова (портал Дія. Освіта) з подальшим їх тестуванням; перегляд майстер-класу «Створення дидактичних ігор у Power Point» (спікер І. Плєскач), проводили інструктажі щодо розробки різних ігор засобами цифрових технологій (Scratch, Canva).

На третьому етапі організовували професійний гайд для вихователів із підвищення їх кваліфікації, залучали вихователів з перегляду освітніх серіалів «Якісне освітнє середовище дитячого садка» (спікери С. Бойкович, Х. Шабат), «Базові цифрові навички» (спікер О. Сумська) з подальшим отриманням сертифікатів (портал Дія. Освіта) та обговоренням

онлайн вебінару «Ігрова взаємодія для пізнавального розвитку дітей дошкільного віку» (спікер М. Замелюк).

Отже, рекомендаціями щодо реалізації технології формування ігрової компетентності старших дошкільників засобами освітньо-цифрового середовища в умовах ЗДО є: створення цифрово-ігрового куточка в групі, забезпечення його необхідною ігровою атрибутикою (планшети, гаджети, ноутбуки, цифрові ігри, ігрове відео, відео рефлексія, мультсеріали, аудіофайли тощо), деталізовано-систематичне оновлення допоміжних освітніх матеріалів (план-конспектів різних видів ігор, проєктування, ігрових технологій, іграшкової атрибутики (іграшки, конструктори, предмети-замінники, декоративні елементи та реквізити тощо), візуального контенту тощо), що формують автоматизацію дитячих ігрових дій; пізнавально-розважальне та концептуальне наповнення цифрових матеріалів задля усвідомленого і детального застосування елементів набутого цифрово-ігрового досвіду при проходженні ігрових вправ та ігровій імпровізації під час повсякденної ігрової активності (дотримання правила: віртуальні ігри – не замінюють реальні, а доповнюють дитячу ігрову діяльність); наставницький супровід і консультативна підтримка щодо виконання цифрово-ігрових завдань і моделювання уявно-ігрових (або програвання життєвих ситуацій) під час переосмислення набутих знань; активізація ігрової мотивації у процесі використання цифрових продуктів задля стандартизації ігрових прийомів і формування адекватного емоційного реагування при проходженні гри, отриманні ігрового результату, адекватного ставлення до аберацій/помилки; проведення підготовчих організаційних заходів, що формують базу уявлень безпечного використання елементів цифровізації, стабільності і умисності манер ігрової поведінки, етикету ігрової комунікації під час власної спонтанної або партнерської ігрової діяльності; швидке реагування на неналежну ігрову поведінку та виправлення ігрових відхилень, налагодження доброзичливо звернення до оточуючих у разі непорозуміння і гальмування дій під час виконання ігрового завдання; забезпечення активної задіяності дорослих у процесі контролю і регуляції релевантності дитячих ігрових дій відповідному шаблону показаної ігрової поведінки, дозування темпу дитячої ігрової діяльності; систематичне підвищення цифрово-ігрової компетентності вихователів щодо упровадження ігрових технологій і створення освітньо-цифрового середовища.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція: 2021). URL: [https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro\\_novu\\_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf) (дата звернення 11.04.2025).

2. Листопад О. А., Мардарова І. К. Модульний курс «Комп'ютерні технології в роботі з дітьми»: навчальний посібник. Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2019. 192 с.
3. Листопад О. А., Мардарова І. К., Гуданич Н. М. Інформаційно-комунікаційні технології в дошкільній освіті: навчальний посібник для студентів зі спеціальності А2 Дошкільна освіта (0112 Training for pre-school teachers). Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. 304 с.
4. Луцан Н. І. І. Формування ігрової компетенції дітей старшого дошкільного віку. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/4180/1/Lutsan.pdf> (дата звернення 12.03.2025).
5. Федорова М. А. Особливості розвитку ігрової компетентності дитини у контексті наступності між дошкільною освітою і початковою школою. *Система підготовки майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи* : монографія / за заг. редакцією В. Є. Литнєва, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун. Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2019. С. 300-314.
6. Цифрове освітнє середовище в закладах освіти / авт. Р. Гуревич, Г. Гордійчук, В. Кобися, Л. Коношевський, О. Коношевський. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. 2023. Випуск 73. С. 7-13.

*Ірина Константинівна Мардарова,  
кандидат педагогічних наук, доцент,  
доцент кафедри дошкільної педагогіки,  
Світлана Василівна Маламен,  
студентка факультету дошкільної педагогіки та психології,  
Державний заклад «Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,  
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса*

## **ФОРМУВАННЯ СТАТЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СЕРЕДЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГОР З ПРАВИЛАМИ**

Формування статевої компетентності дітей середнього дошкільного віку є важливим аспектом загального розвитку особистості, що забезпечує основу для подальшого здорового і гармонійного соціального функціонування. У сучасних умовах зростаючої інформаційної доступності та зміни соціальних норм, питання статевого виховання дітей набуває особливої актуальності. Середній дошкільний вік є критичним періодом, коли діти починають активно освоювати соціальні ролі, зокрема, гендерні. Саме в цей період вони формують первинні уявлення про себе як про представника певної статі, що впливає на їхні майбутні соціальні та міжособистісні відносини.

Проблеми формування статевої компетентності розглядали у дослідженнях такі учені як Грабова Г., Гільдебранд Д., Нежура Т., Собчук А., Олійник Л., Попович Н. та інші. Вони зазначають, що статева компетентність є важливою складовою гармонійного розвитку особистості. У сучасному суспільстві особливого значення набуває питання гендерної соціалізації дітей, оскільки саме в цей період закладаються основи їхнього подальшого світосприйняття та міжособистісної взаємодії.

Одним із ефективних засобів формування статевої компетентності є використання ігор з правилами (Карасьова К., Кочергіна М., Кудикіна Н., Піроженко Т. та інші автори), що дозволяють дітям моделювати та відтворювати різні соціальні ролі, в тому числі і гендерні.

Під поняттям «ігри з правилами» розуміємо ігри, що проводяться за попередньо встановленими правилами, яких учасники повинні суворо дотримуватись, спрямовані на досягнення певного результату. Через ігрову діяльність діти отримують можливість усвідомити й засвоїти основні норми та правила, пов'язані зі статевими відмінностями, що сприяє розвитку їхньої здатності до адекватної взаємодії з іншими людьми. Використання ігор з правилами, які моделюють соціальні ролі, у тому числі й гендерні, є ефективним інструментом, що дозволяє дітям в ігровій формі засвоювати

статеві відмінності та соціальні норми. Ігрова діяльність не лише сприяє розвитку самосвідомості дітей, а й формує їхню здатність до адекватної взаємодії з оточуючими, що підкреслює важливість вивчення цього питання в контексті педагогічної практики.

Поняття «статева компетентність» розглядається у роботах Гільдебранд Д. [1] як сукупність знань, умінь, навичок та установок, що дозволяють індивіду адекватно орієнтуватися у питаннях статевої ідентичності, взаємовідносин статей, відповідних моделей поведінки, а також проявляти відповідну статево-рольову поведінку. Для дітей середнього дошкільного віку (4-5 років) це передбачає не лише формування базових знань про різницю між статями, а й закріплення культурно-обумовлених моделей поведінки та взаємодії з іншими дітьми.

Статева компетентність, на думку Олійник Л. [5], це сукупність знань, умінь та навичок, які дозволяють дитині орієнтуватися у питаннях гендерної ідентичності, усвідомлювати різницю між чоловічими та жіночими ролями, а також будувати взаємодію на основі цих знань. Для дошкільного віку це переважно стосується розвитку уявлень про власну стать, засвоєння поведінкових моделей і норм, що відповідають суспільним очікуванням щодо гендерної ролі.

На думку Нежури Т. та Собчук А. [4] розвиток статевої компетентності дітей середнього дошкільного віку залежить від ряду факторів: 1. Сімейне середовище. Сім'я є первинним джерелом гендерних уявлень для дітей. Спостерігаючи за поведінкою батьків, дитина вчиться розуміти гендерні ролі, прийняті в її культурному середовищі. 2. Вплив соціальних інститутів. Заклад дошкільної освіти, засоби масової інформації та соціальні мережі відіграють значну роль у формуванні уявлень про гендер. Вихователі та педагоги повинні свідомо впливати на закріплення у дитини позитивних і рівноправних моделей взаємодії між статями. 3. Ігрова діяльність. В іграх діти імітують доросле життя, включаючи взаємодію між чоловіками та жінками. Ігрові ситуації, де дитина бере на себе роль представника певної статі, допомагають їй краще розуміти відмінності між хлопчиками і дівчатками.

Спираючись на дослідження Піроженко Т. та Корнєєвої О. [6], визначаємо «ігри з правилами» як ігри, що мають чіткі інструкції та структуру, і можуть бути ефективним засобом для розвитку статевої компетентності.

У дослідженнях Карасьової К. та Піроженко Т. [2] наведені види ігор з правилами, що сприяють формуванню статевої компетентності, а саме: - дидактичні ігри створені з освітньою метою та спрямовані на розвиток когнітивних здібностей дитини. Вони мають чітко визначені правила та завдання, що допомагають розвивати пам'ять, увагу, логіку, мовлення та інші інтелектуальні навички. Дидактичні ігри часто

використовуються в освітньому процесі. Наприклад, можна використовувати такі ігри, як ігри на розвиток мовлення – гра «Знайди пару», де дитині потрібно поєднувати картинки з відповідними словами; логічні ігри, наприклад, головоломки або ігри на класифікацію предметів за певними ознаками; математичні ігри або ігри на рахунок; - рухливі ігри передбачають активну фізичну діяльність. Вони спрямовані на розвиток координації рухів, сиритності, витривалості та швидкості реакції. Правила таких ігор зазвичай прості та базуються на певних фізичних діях. Під час рухливих ігор діти часто ідентифікують себе з певними ролями (наприклад, «мама», «тато», «герой»), що сприяє усвідомленню власної статевої приналежності та соціальних ролей чоловіків і жінок; - народні ігри – це ігри, що передаються з покоління в покоління та мають національно-культурну цінність. Вони відображають традиції, звичаї та ментальність народу. Народні ігри можуть бути як рухливими, так і дидактичними, і містять елементи усної народної творчості, як-от пісні, загадки чи римівки. Народні ігри часто передають уявлення про традиційні ролі хлопчиків і дівчаток. Наприклад, дівчатка виконують ролі, пов'язані з доглядом за родиною (ігри типу «Дочки-матері»), а хлопчики — з фізичною силою або захистом («Козаки-розбійники»).

Дослідження проводилось на базі ЗДО «Дитячий садок» №45 Одеської міської ради. У дослідженні приймали участь 20 дітей середнього дошкільного віку.

Спираючись на дослідження [1; 3; 4; 5] були виокремлені показники сформованості статевої компетентності дітей середнього дошкільного віку: здатність дитини адекватно розпізнавати та відтворювати гендерні ролі в ігрових ситуаціях, а також будувати взаємодію з іншими на основі статевих відмінностей; усвідомлення дитиною основних гендерних характеристик, зокрема, розуміння соціально прийнятних норм поведінки для хлопчиків і дівчаток; інтерес дитини до особливостей статевих відмінностей, активність та бажання дізнаватися більше про гендерні ролі в сім'ї. Ці показники дають змогу комплексно оцінити рівень сформованості статевої компетентності в середньому дошкільному віці.

Для здійснення експерименту були застосовані методи дослідження, зокрема спостереження, бесіди з вихованцями, дидактичні вправи: «Хто я?», «Рятівники», «Одягну свою ляльку» та «Чим схожі наші мами та тата?».

На першому етапі провели моніторинг рівня сформованості статевої компетентності у досліджуваних дошкільників 3-4 років, після чого вони були розподілені на ЕГ та КГ по 10 осіб у кожній. Результати констатувального експерименту виявили загалом низький рівень сформованості статевої компетентності по кожній групі досліджуваних. Результати констатувального експерименту: високий рівень розвитку статевої компетентності встановлено у 20% дітей ЕГ та у 30% учасників КГ.

Середній рівень мають 30% дітей ЕГ та 20% дітей КГ. Низький рівень розвитку виявлено у 50% осіб у кожній з груп.

На формувальному етапі експерименту створили та впровадили систему роботи з формування статевої компетентності дітей середнього дошкільного віку засобами ігор з правилами, до складу якої були віднесені дидактичні ігри з правилами. Ігри на першому етапі мали дидактичний характер та були спрямовані на формування статевої самосвідомості, включаючи: знання про розподіл професій за статтю, а також про жіночі та чоловічі риси батьків.

Ігри на другому етапі формувального експерименту були спрямовані на розвиток фемінних та маскулінних рис у дівчаток і хлопчиків відповідно, а також на формування статевої ідентичності. Це включало ототожнення себе з представником своєї статі, прагнення наслідувати особу своєї статі та бажання гратися з дітьми тієї ж або протилежної статі. Особливістю ігор цього етапу було розділення дітей за статтю та проведення ігор окремо для дівчаток і хлопчиків. Такий підхід дозволяв мінімізувати вплив протилежних характерологічних рис під час ігрового процесу та акцентувати виховний вплив.

Ігри третього етапу дослідження були орієнтовані на міжстатеву взаємодію, практичне застосування отриманих знань і прояв характеристик власної статі. Їх метою було сформувати і закріпити статево-рольову поведінку дітей, що включає: вибір дорослого, який відповідає їх статі, для спільної діяльності; реалізацію статево-ідентичної рольової поведінки у грі з дорослим; вибір ігрової ролі відповідної до їх статі в грі з однолітками; пріоритетний вибір ролі, що відповідає їх статі; а також вибір чоловічих або жіночих еталонів поведінки під час взаємодії з однолітками чи іншими дітьми. До і після проведення ігор з дітьми проводилися настановчі та коригувальні бесіди з метою вдосконалення знань, уточнення цілей і підвищення ефективності системи ігор за правилами.

Третій етап дослідження передбачав повторне оцінювання рівня сформованості статевої компетентності дітей середнього дошкільного віку. Результати показали, що в КГ показники залишилися практично без змін, тоді як в ЕГ відбулося значне покращення. Натомість у КГ більшість дітей залишилися на низькому рівні.

Результати контрольного експерименту довели ефективність запропонованої системи роботи з формування статевої компетентності дітей середнього дошкільного віку засобами ігор з правилами.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Дітріх фон Гільдебранд. Статеве виховання [пер. з англ. Ю. Підлісного]. *Центр Філософських Студій*: веб-сайт. ЛБА:

<http://www.ucu.edu.ua/irpzh/publications/article;2639/> (дата звернення: 14.09.20240)

2. Карасьова К. В., Піроженко Т. О. Світ дитячої гри. Київ: Шк. світ, 2010. 128 с

3. Моніторинг досягнень дітей дошкільного віку згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти. Методичний посібник для педагогів дошкільних закладів. За заг.ред. Т. В. Киричук, О. М. Кулик, Н. М. Шаповал. Тернопіль. Мандрівець, 2016. 272 с.

4. Нежура Т. В., Собчук А. А. Статеве виховання дітей дошкільного віку через призму наступності систем дошкільної та початкової освіти. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 31. Т. 2. 2021. С. 159-162. <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/31-2.33>

5. Олійник Л. Статеве виховання : навчальний посібник з питань здійснення статевого виховання дітей від народження до юнацького віку. Миколаїв: Принт-Експрес, 2009. 112 с.

6. Піроженко Т., Корнєєва О. Гра дитини. Впроваджуємо оновлений Базовий компонент дошкільної освіти. *Дошкільне виховання*. 2021. № 5. С. 3- 13.

*Ірина Костянтинівна Мардарова*  
кандидат педагогічних наук, доцент,  
доцент кафедри дошкільної педагогіки,  
*Анна Владиславівна Тарасенко,*  
студентка факультету дошкільної педагогіки та психології,  
Державний заклад «Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,  
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса

## **РОЗВИТОК ДОСЛІДНИЦЬКИХ НАВИЧОК СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ ПРОЄКТУВАННЯ**

Дослідження розвитку дослідницьких навичок старших дошкільників є надзвичайно актуальним у сучасних умовах реформування освітньої системи. У контексті освітніх реформ, що акцентують увагу на інтеграції практичних навичок і критичного мислення в освітній процес, розвиток дослідницьких компетенцій у дітей дошкільного віку стає ключовим елементом їхнього особистісного і інтелектуального розвитку. Старший дошкільний вік є періодом активного пізнання навколишнього світу, що створює сприятливі умови для розвитку у дітей здатності до самостійного дослідження, аналізу та вирішення проблем. Проектна діяльність, як метод навчання, стимулює дітей до активного включення в процес пізнання, сприяє розвитку креативності, критичного мислення та співпраці в команді. З огляду на це, розробка ефективних методів і форм організації проектної діяльності, спрямованих на розвиток дослідницьких навичок, є важливим завданням сучасної педагогіки.

Мета статті: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити систему роботи з розвитку дослідницьких навичок дітей старшого дошкільного віку у процесі проєктування.

Проблему розвитку дослідницьких навичок старших дошкільників у процесі проєктування досліджували: О. Гаврило, Л. Іщенко, А. Савенков та інші. Проектна діяльність вивчається у роботах Л. Козак, Г. Король, О. Сорочинської, О. Павлюченко та інших, вони зазначають, що вона сприяє формуванню критичного мислення у дітей дошкільного віку, розвитку вмінь аналізувати та систематизувати інформацію, що є важливими складовими успішного навчання і соціалізації в майбутньому.

Як вказано у дослідженнях Л. Іщенко та О. Мельникової, сучасний освітній процес акцентує увагу на розвитку всебічно розвиненої особистості, здатної самостійно здобувати знання та застосовувати їх у різних сферах життя. Особливо важливим є розвиток дослідницьких навичок у дітей дошкільного віку, адже саме в цей період формується основа для майбутнього навчання і самостійної пізнавальної діяльності. У

цьому контексті старші дошкільники мають значний потенціал для розвитку навичок дослідження, які можуть бути реалізовані в умовах закладу дошкільної освіти [6, с. 76].

Зазначимо, що дослідницькі навички старших дошкільників охоплюють ряд умінь і знань, необхідних для самостійного пізнання навколишнього світу. До них Л. Іщенко та О. Мельникова відносять вміння ставити питання, формулювати гіпотези, проводити спостереження, аналізувати результати та робити висновки. Ці навички допомагають дітям не лише отримувати нові знання, але й розвивати критичне мислення, творчість і самостійність [6, с. 76]. Аналіз літературних джерел [3, 6], дозволив зазначити на необхідність створення умов для активного дослідження, де діти можуть експериментувати, ставити запитання і отримувати відповіді.

На думку О. Гаврило, Є. Харькової, О. Шаповалової та С. Парфілової розвиток у дітей дослідницьких навичок є критично важливим для розвитку основ самостійного навчання і дослідницької діяльності. У цьому віці діти мають достатній рівень когнітивного розвитку, що дозволяє їм активно залучатися до процесу дослідження і творчості. О. Гаврило вказує на важливість врахування вікових особливостей при організації освітнього процесу, оскільки діти старшого дошкільного віку вже здатні до більш складних форм пізнання і аналізу [2].

Як зазначають Л. Іщенко та Т. Дука, проектування в дошкільній освіті є потужним інструментом, що сприяє всебічному розвитку дитини. Воно не тільки допомагає дітям дошкільного віку освоїти нові знання та навички, але і відіграє ключову роль у розвитку дослідницьких здібностей, особливо у старших дошкільників. У дослідженнях Л. Іщенко та Т. Дука розглянуто, як проєктна діяльність сприяє розвитку дослідницьких навичок у дітей цього віку. Автори приходять до висновку, що проектування у дошкільному віці – це процес, який включає визначення теми, висування гіпотези, планування діяльності, виконання і оцінювання завдань та результат дослідження. Це може бути як короткостроковий проєкт, так і тривалий, який охоплює різні аспекти навчання. У цьому процесі діти мають можливість проявити власну ініціативу, бути творчими і самостійними, що суттєво впливає на розвиток їхніх дослідницьких навичок [5, с. 49].

Н. Гавриш вказує на те, що проєктна діяльність є важливою частиною організації освітнього процесу і дозволяє дітям самостійно визначати теми для дослідження, планувати та реалізовувати свої ідеї, розвиваючи їх креативність та пізнавальну активність. Автор зазначає, що проєкти можуть бути різноманітними – від дослідження природи до створення простих технічних моделей. Важливим аспектом є забезпечення можливостей для дітей самостійно експериментувати, робити висновки та

представляти результати своєї роботи [3, с. 10].

Отже, під поняттям «дослідницькі навички старших дошкільників» розуміємо сукупність автоматизованих умінь, які забезпечують дітей здатністю самостійно проводити дослідження, формулювати запитання, збирати та аналізувати інформацію, а також робити висновки на основі отриманих даних.

Поняття «проектування» розглядаємо як процес планування та організації освітньо-дослідницької діяльності, спрямований на розвиток інтересів, навичок і здібностей дітей дошкільного віку через інтегровану діяльність, задля доведення окресленої гіпотези пізнання і отримання інноваційного продукту. Воно передбачає розробку проєктів, в яких діти разом із вихователями працюють над певною темою або проблемою, досліджують її, виконують творчі завдання, отримують нові знання та розвивають свої вміння. Такий підхід стимулює пізнавальну активність, навчає взаємодії в команді, сприяє розвитку критичного мислення та формуванню базових соціальних і особистісних компетенцій у дітей, зокрема дослідницької.

Експеримент проводився в ЗДО №67 міста Одеси в старшій групі. До експериментальної роботи було задіяно 30 дітей старшого дошкільного віку, яких було рівномірно розподілено на дві групи: експериментальну та контрольну, по 15 дітей у кожній.

Аналіз літератури [1; 4], дозволив визначити критерії та показники розвитку дослідницьких навичок старших дошкільників:

- критерій – допитливість. Показник: прояв інтересу до нового об'єкту, автоматизовані вміння формулювати правильні запитання;
- критерій – спостережливість. Показник: автоматизовані вміння помічати деталі та зміни в досліджувальному об'єкті;
- критерій – аналіз та висновки. Показник: автоматизовані вміння аналізувати отримані результати дослідження, робити прості висновки.

Методики діагностики (дидактична вправа «Допитливий дослідник», дидактична вправа «Детектив», дидактична вправа «Сортувальник») дозволили визначити три рівні розвитку дослідницьких навичок дітей старшого дошкільного віку.

Високий рівень: дитина проявляє інтерес до нових об'єктів, самостійно формулює чіткі та змістовні запитання, самостійно помічає деталі об'єкта, швидко визначає зміни в досліджувальному об'єкті, формулює логічні, обґрунтовані висновки.

Середній рівень: проявляє помірний інтерес до нових об'єктів, формулює запитання з допомогою дорослого, помічає очевидні характеристики об'єкта, визначає суттєві зміни з допомогою дорослого, частково встановлює причинно-наслідкові зв'язки, робить прості висновки.

Низький рівень: дитина не проявляє інтересу до досліджуваного об'єкту, ставить мало запитань, описує об'єкт не чітко, не може самостійно проаналізувати результати, не може сформулювати висновки.

На констатувальному етапі експерименту отримано такі результати: Більшість дітей контрольної групи на низькому рівні (8 дітей, 53,33%) розвитку дослідницьких навичок, на середньому рівні 5 дітей (33,33%), а на високому лише 2 дітей (13,33%). В експериментальній групі також більшість дітей на низькому рівні розвитку дослідницьких навичок (8 дітей, 53,33%), на середньому рівні 4 дітей (26,67%), на високому всього 3 дітей (20%), що довело необхідність проведення з дітьми систематичної роботи з розвитку дослідницьких навичок.

На формуальному етапі експерименту було впроваджено систему роботи з розвитку дослідницьких навичок старших дошкільників у процесі проєктування. У своїй системі роботи використовували дослідницькі проєкти за технологією Л. Горбуленко та О. Святко. Також був розроблений авторський дослідницький проєкт «Город на підвіконні».

Контрольний експеримент показав наступні результати: у контрольній групі спостерігаються незначні позитивні зміни, кількість дітей з високим рівнем зросла на 6,67%, а з низьким — зменшилась на таку ж величину. Ці зміни можна пояснити природним розвитком дітей. В експериментальній групі зафіксовано суттєві позитивні зрушення: кількість дітей з високим рівнем зросла на 20%, із середнім — на 13,33%, а з низьким рівнем зменшилась на 33,33%. Ці результати свідчать про ефективність впровадженої системи роботи з розвитку дослідницьких навичок старших дошкільників у процесі проєктування.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти: нова редакція та поради для організації освітнього процесу. *Практика управління закладом освіти*. 2021. № 1. URL: <https://ezavdnz.mcfr.ua/book?bid=37876> (дата звернення: 07.09.2024)

2. Гаврило О., Харькова Є., Шаповалова О., Парфілова С. Розвиток дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку у процесі реалізації проєкту. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e9820893-5e8b-43c6-9464-a3bbd5502677/content> (дата звернення: 14.09.2024)

3. Гавриш Н. Проєктна модель організації освітнього процесу. *Дошкільне виховання*. 2009. № 6. С. 9–11.

4. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років. Наук. кер. проєкту В. О. Огнев'юк; наук. редак. Г. В. Беленька, М. А. Машовець; авт. кол. Г. В. Беленька, О. Л. Богиніч, Н. І. Богданець-Білокаленко [та ін.]. МОН України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка,

2016. 304 с. URL: <https://f.osvita.city/file/35/osvitnya-programa-ditina-nmc.pdf> (дата звернення: 09.09.2024)

5. Іщенко Л. В., Дука Т. М. Підготовка майбутніх вихователів до розвитку дослідницької активності дітей старшого дошкільного віку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 77. Т. 1. С. 48-50. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.77-1.8>

6. Іщенко Л. В., Мельникова О. М. Розвиток дослідницьких здібностей у дітей старшого дошкільного віку. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2019. Випуск 2 (45). С. 75-79.

*Ірина Константинівна Мардарова,  
кандидат педагогічних наук, доцент,  
доцент кафедри дошкільної педагогіки,  
Вікторія Вадимівна Шимкова,  
студентка факультету дошкільної педагогіки та психології,  
Державний заклад «Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,  
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса*

## **ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ**

У сучасному світі моральність набуває особливого значення в умовах глобалізації та швидких змін у суспільстві. Виклики, що постають перед людством, вимагають від нас не лише усвідомлення власних моральних орієнтирів, а й здатності до емпатії, терпимості та взаєморозуміння. Виховання моральності стає ключовим завданням для освітніх установ, адже саме в дитячому віці закладаються основи етичної свідомості, які супроводжуватимуть людину протягом усього життя.

Моральна свідомість є основою формування ціннісних орієнтирів, що впливають на поведінку та соціальні взаємодії дитини в суспільстві. У передшкільному віці закладаються основи моральних уявлень і навичок, які в подальшому визначають соціалізацію дитини і її здатність до співіснування у соціумі. Моральність є однією з основоположних складових людського існування, що впливає на формування соціальних відносин і культури. Вона відображає не лише індивідуальні переконання, а й колективні уявлення про добро і зло, справедливість і несправедливість. Моральність сприяє формуванню етичних норм, які регулюють поведінку людей у різних сферах життя.

У вітчизняній віковій та педагогічній психології існує чимало досліджень, що стосуються розвитку моральної свідомості та самосвідомості у дітей передшкільного віку. Зокрема, аналіз даного питання знайшов своє місце у працях І. Бех, А. Богуш, А. Божко, О. Кисельова, І. Княжева, О. Листопад, Л. Лохвицька, О. Монке, В. Москалець, С. Русова, В. Сухомлинський, В. Тугарінов, І. Чеснокова та інші. У зарубіжній психології досліджено проблему формування системи цінностей у дітей (Г. Крайг, Ж. Ж. Руссо, Л. Хоффман та ін.), розроблено моделі для розв'язання різних моральних ситуацій у працях Г. Гілліган, Р. Хевігхерст. Питання розвитку моральної свідомості у ЗДО досліджували І. Бочарова, Н. Гавриш, О. Кисельова, Г. Клокова, Н. Лисенко, І. Непомняща,

Г. Останіна та ін.

Як вказують вчені О. Барабаш, І. Бех, Н. Бордовська, О. Власенко, Л. Волченко, С. Гарькавець, А. Годован, Р. Карпюк, О. Коберник, А. Лопатіна, О. Листопад, О. Максимова педагогічні ситуації, як інструменти для формування моральної свідомості, забезпечують ефективний спосіб навчання дітей базовим моральним нормам через ігрову та освітню діяльність. Вони сприяють не тільки засвоєнню моральних цінностей, але й розвитку критичного мислення, емпатії та соціальних навичок.

Задля вирішення завдань дослідження розглянемо основні поняття «моральна свідомість дітей передшкільного віку», «педагогічні ситуації».

В. Невмержицький [3, с. 158] в свою чергу зазначав, що моральна свідомість є однією з форм суспільної свідомості, що відображається в житті людей і включає цінності, норми та ідеали; моральність проявляється в прагненні до досконалості. Вона функціонує на двох рівнях регуляції людських взаємин: емоційно-чуттєвому та раціонально-теоретичному.

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначається, що освіта – це процес формування моральної свідомості. У освітній лінії зазначається, що дитина повинна усвідомлювати свою індивідуальність через займенник «Я», може порівнювати себе з іншими, розуміти своє ім'я та прізвище як ознаки приналежності до родини. Вона повинна оцінювати свої досягнення і зв'язок з думками інших, мати самооцінку, що базується на реальних результатах. Орієнтуватися у своїх чеснотах і вадах, прагнути утвердитися у своїх моральних якостях і усвідомлювати негативність самовихваляння [1, с. 9].

В. Сухомлинський [6] вважав, що ключовим у формуванні моральної свідомості дітей передшкільного віку є їхнє прагнення бути хорошими. Він підкреслював, що негативні етикетки, такі як «брехун» чи «ледар», лише закріплюють у дитини ці риси, формуючи невпевненість у собі людей. В. Сухомлинський закликав показувати дітям мерзенність так, щоб вони відчували сором за неї, розвиваючи у них справжнє презирство до поганих вчинків.

У свою чергу, С. Русова [8] вважала, що для сформованості моральної свідомості дітей передшкільного віку необхідно формувати їх розум, волю та пам'ять, оскільки ці аспекти координують почуття та емоції, а також стримують примхи. Вона підкреслювала, що соціальна поведінка формується через акомодацию, звички та наслідування, де дитина вчиться уникати негативних переживань і прагне до приємних.

Л. Береженна [5] розглядає поняття «педагогічна ситуація» як важливу складову освітнього процесу і реальності, через яку вихователь здійснює управління освітнім процесом та моральною системою. Вона відображає суть освітнього процесу і системи в їхньому часовому і

просторовому контексті.

У дослідженнях О. Барабаш [2], Л. Береженна [5], І. Осадченко [4, с. 18-21] зазначалось, що роль педагогічних ситуацій у формуванні моральної свідомості дітей передшкільного віку полягає в їхній здатності ефективно впливати на формування їх цінностей, уявлень про норми і правила поведінки дітей через практичні навчальні вправи. Для підготовки вихователів можна використовувати добре описані педагогічні ситуації, які підходять як для занять, зокрема формуванню моральної свідомості.

О. Барабаш [2, с. 12] виділяє п'ять основних критеріїв для оцінки ефективності педагогічних ситуацій: 1. Педагогічна користь. Ситуація повинна чітко виконувати навчальну функцію, вирішувати педагогічні проблеми і моральні ситуації, що виникають в житті дитини. 2. Провокування конфліктів. Ситуація має містити суперечності, які спонукають до обговорення її наслідків для дітей. 3. Необхідність прийняття рішення. Ситуація повинна змушувати дітей приймати моральні рішення, перетворюючи їх з пасивних спостерігачів на активних учасників освітнього процесу. 4. Можливість узагальнення. Ситуація має бути застосовна до широкого кола проблем, дозволяючи виявляти загальні характеристики і моральні принципи. 5. Лаконічність. Обговорення моральних ситуацій повинно підніматися до високого рівня абстракції, щоб зосередитися на основних принципах та аналізі.

Дослідження було проведено у ЗДО №58 м. Одеса, в якому взяли участь 22 дитини, поділені на контрольну та експериментальну групи.

Спираючись на [1; 7] визначили компоненти та показники формування моральної свідомості дітей передшкільного віку: 1. Когнітивний компонент: обізнаність дітей з моральними цінностями (доброта, повага, співчуття), якостями (ввічливість, правдивість, чесність) та нормами (взаємодопомога, повага до інших, турбота про однолітків). 2. Оцінно-рефлексивний компонент: здатність оцінювати моральні вчинки та поведінку однолітків та дорослих. 3. Діяльнісний компонент: уміння співчувати, допомагати однолітками, поважати дорослих, а також вміння взаємодіяти з однолітками та робити моральний вибір.

Були обрані діагностичні методики, які вивчають компоненти та показники моральної свідомості дітей передшкільного віку, які найбільше відповідають віковим особливостям дітей: методика «Бесіда за картинками»; бесіда за оповіданням «Канікули у бабусі» Н. Касьянова; спостереження над поведінкою дітей під час проведення педагогічних ситуацій (картка спостереження).

Дивлячись на результати сформованості моральної свідомості дітей передшкільного віку для контрольної групи (КГ), можемо бачити, що високий рівень сформованості моральної свідомості у дітей при першій методиці (компоненті 1) 18.18%, при другій методиці (компоненті 2) 9.09%,

а при третій методиці (компоненті 3) - 18.18% дітей. Середній рівень у всіх дітей 27.27%. Низький рівень у дітей при першій методиці (компоненті 1) 54.55%, при другій методиці (компоненті 2) 63.64%, а при третій методиці (компоненті 3) - 54.55% дітей.

На формувальному етапі було упроваджено систему роботи з формування моральної свідомості дітей передшкільного віку засобами педагогічних ситуацій, яка складалась з розроблених і проведених педагогічних ситуацій: «Скриня добрих справ», «Скарбничка чесності», «Зернятка доброти», «Хто як вчинить?», «Добрий друг», «Моральний вибір».

Дивлячись на результати сформованості моральної свідомості дітей передшкільного віку для експериментальної групи (ЕГ), можемо бачити, що високий рівень сформованості моральної свідомості у дітей при першій методиці (компоненті 1) 63.64%, при другій методиці (компоненті 2) 54.55%, а при третій методиці (компоненті 3) - 63.64% дітей. Середній рівень у дітей при першій методиці (компоненті 1) 27.27%, при другій методиці (компоненті 2) 36.36%, а при третій методиці (компоненті 3) - 18.18% дітей. Низький рівень у дітей при першій методиці (компоненті 1) 9.09%, при другій методиці (компоненті 2) 9.09%, а при третій методиці (компоненті 3) - 18.18% дітей.

Результати контрольного експерименту довели ефективність запропонованої системи роботи з формування моральної свідомості дітей передшкільного віку засобами педагогічних ситуацій, а саме це сприяло формуванню моральної свідомості.

Отже, результати дослідження підтверджують, що впровадження педагогічних ситуацій у освітній процес є ефективним способом формування моральної свідомості дітей передшкільного віку.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти: державний стандарт дошкільної освіти (нова редакція. Наказ МОН України від 12.01.2021). URL: [https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro\\_novu\\_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf) (дата звернення 16.09.2024).
2. Барабаш О. Д. Педагогічні ситуації як елемент технології розвивального навчання учителів у післядипломній освіті. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Вип. 2(14), 2014. С. 11-15.
3. Невмержицький В. М. Розвиток моральної свідомості особистості. *Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства: матеріали V Міжнародної науковопрактичної конференції* /за заг. ред. Р. А. Калениченка,

О. Г. Льовкіної. Ірпінь: Університет державної фіскальної служби України, 2020. С. 158–161.

4. Осадченко І. Розв'язання педагогічних ситуацій – і наука, і мистецтво. *Учитель початкової школи*. 2017. Вип. 7. С. 16-21

5. Педагогічні ситуації та їх правильне вирішення. URL: <https://vseosvita.ua/blogs/pedahohichni-sytuatsii-ta-ikh-pravylnе-vyrishennya-46060.html> (дата звернення 29.09.2024).

6. Погляди на моральне виховання у педагогічній спадщині В. Сухомлинського. URL: <https://cusu.edu.ua/ua/konferenc-19-20/vyvchennia-i-vprovadzhennia-v-navchalno-vykhovnyi-protses-serednoi-ta-vyshchoi-shkoly-pedahohichnykh-idei-vasylia-sukhomlynskoho-2019-rik/seksiia-4/10226-pohlyady-na-moralne-vykhovannya-u-pedahohichnyi-spadshchyni-v-sukhomlynskoho> (дата звернення 19.10.2024).

7. Сергєєв О. В., Кудрявцева О. А. Теоретичні та практичні аспекти формування моральної свідомості старших дошкільників. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Серія 5. Вип. 92 (1). 2023. С. 64-68.

8. Січкарь А. Д., Русова С., Масєвська К. Про формування моральних цінностей у дітей дошкільного віку: ідеї діяльнісного підходу. URL: [https://eLibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/7049/1/A\\_Sichkar\\_PFMCDV\\_DV\\_12.2012.pdf](https://eLibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/7049/1/A_Sichkar_PFMCDV_DV_12.2012.pdf) (дата звернення: 22.09.2024).

*Тетяна Григорівна Постоян,  
кандидат педагогічних наук, доцент,  
доцент кафедри дошкільної педагогіки,  
Державний заклад «Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,  
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса*

## **ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Актуальність дослідження. У культурній парадигмі освічена людина ХХІ століття повинна володіти професійними компетентностями, високим рівнем розумової гнучкості, здатністю до конструктивного та самостійного прийняття рішень.

Дошкільна освіта є первинною ланкою системи безперервної освіти, що закладає підґрунтя розвитку особистості дитини для її навчання упродовж життя та задає тенденції розвитку всіх наступних ланок освіти. Освітній процес у дошкільній освіті покликаний сформувати у дітей суспільні цінності такі як: правда, справедливість, патріотизм, гуманізм, милосердя, толерантність, повага до честі та гідності людини і результатів її праці, здоровий спосіб життя, екологічна поведінка, цінність постійного пізнання і розвитку. Про що йде мова у частині 4 статті 15 нового Закону Про дошкільну освіту [1].

У статті 5 нового Закону Про дошкільну освіту визначено ключову засаду державної політики в галузі дошкільної освіти та принцип освітньої діяльності закладу дошкільної освіти, а саме дитиноцентризм та особистісно орієнтований підхід до розвитку дитини відповідно до її індивідуальних особливостей, потреб, інтересів, здібностей, обдарувань та свободи вибору [1]. Реалізацію ключових позицій Закону забезпечують управлінці на рівні органів державної влади і органів місцевого самоврядування та на рівні закладу дошкільної освіти – засновники, педагоги і керівник під час провадження освітньої діяльності та приймаючи, реалізуючи управлінські рішення, безпосередньої від яких залежить чи будуть діти щасливі, доглянуті, розвинуті, виховані та навчені.

Мета публікації. Представити результат систематизації ключових соціально-комунікативних навичок, формування яких забезпечує ефективну управлінську діяльність майбутнього керівника закладу дошкільної освіти.

Виклад матеріалу. Відповідно до ст. 26 нового Закону Про дошкільну освіту керівник закладу дошкільної освіти здійснює безпосереднє управління закладом і несе відповідальність за освітню, фінансово-господарську та іншу діяльність закладу освіти [1]. Керівник є

представником закладу освіти у відносинах з державними органами, органами місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами, що передбачає професійне спілкування в ході виконання управлінських функцій. У зв'язку з цим до керівників закладів дошкільної освіти висуваються високі вимоги, оскільки об'єктом управління є педагоги, що працюють з дітьми та членами їхньої родини з одного боку, а з іншого – представники державних органів та органів місцевого самоврядування, громадських організацій, волонтери тощо.

За С. Б. Фурдуєм професійне спілкування – це взаємодія людей, за якої вони пізнають один одного, вступаючи у відносини [4]. Автор наголошує, що саме взаємодія між людьми призводить до взаємопізнання та встановлення стосунків у професійному середовищі. За цією логікою, сутність професійного спілкування полягає у формуванні зв'язків між суб'єктами через їхнє спільне пізнання. Дослідник підкреслює соціальний та психологічний аспекти професійного спілкування (комунікації), його визначальну роль у формуванні професійної взаємодії та досягненні спільних завдань професійної діяльності.

Вочевидь, що сучасним закладам дошкільної освіти потрібні керівники з фаховою управлінською освітою, інноваційним мисленням, креативністю, керівники які вміють працювати у команді, обізнані у методах самопрезентації та з досвідом розробки і впровадження конструктивних рішень. Мова йде про необхідність формування у процесі фахової підготовки майбутніх керівників закладів дошкільної освіти соціально-комунікативних навичок («м'які» навички, іноді «гнучкі» від англ. soft skills).

Соціально-комунікативні навички – це сукупність продуктивних рис особистості, які формують міжособистісні відносини в суспільстві та колективі. Ці навички можуть включати соціальні переваги, комунікативні здібності (використання мовних і позамовних (міміка, жести, рухи), інтонаційних засобів виразності, спілкування у різних професійних ситуаціях, ініціативність спілкування; мовленнєві навички (правильне використання мови у професійній діяльності (висловлювання думок, намірів, прохання тощо); особисті звички, когнітивні або емоційні співпереживання; управління часом (тайм-менеджмент); командна робота та риси лідерства. Водночас, змістовий аспект поняття потребує інтегративного розуміння середовища і особистісного ресурсу.

У 2021 році дослідники університету Східного Кентуккі оприлюднили перелік ключових соціально-комунікативних навичок, а саме:

- ✓ комунікабельність;
- ✓ ввічливість;
- ✓ гнучкість розуму;
- ✓ чесність;

- ✓ навички міжособистісного спілкування;
- ✓ позитивний настрій;
- ✓ професіоналізм;
- ✓ відповідальність;
- ✓ вміння працювати в команді;
- ✓ знання професійної етики [5].

Зазначимо, що до переліку увійшли неспеціалізовані, але важливі для професійного зростання надпрофесійні навички, що відповідають за успішну професійну діяльність фахівця будь-якої галузі і є наскрізними, такими, що не пов'язані з конкретною предметною областю.

За останнє десятиліття вітчизняні науковці та практики, які залучені до розробки державних освітніх та професійних стандартів, запропонували загальні компетентності, що базуються на соціально-комунікативних навичках, необхідних для виконання професійних функцій в умовах ризику, непередбаченості, невизначеності, підвищеного рівня соціальної відповідальності. Так стандарт вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» для другого (магістерського) рівня вищої освіти» передбачає формування загальних компетентностей, що передбачають сформованість соціально-комунікативних навичок, а саме:

- ✓ здатність діяти соціально відповідально та свідомо;
- ✓ здатність генерувати нові ідеї (креативність);
- ✓ здатність працювати в команді;
- ✓ здатність виявляти, ставити й вирішувати проблеми [2].

Професійний стандарт «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти» визначає загальні компетентності, що передбачають сформованість соціально-комунікативних навичок таких як:

- ✓ здатність діяти відповідально та свідомо;
- ✓ здатність до ефективної комунікації і міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня;
- ✓ здатність до усвідомлення, цінування й поваги багатоманітності та мультикультурності у суспільстві, творчого самовираження;
- ✓ здатність до генерування нових ідей, виявлення ініціативи та підприємливості [3].

Узагальнюючи, до соціально-комунікативних навичок, які необхідно сформувані у процесі професійної підготовки майбутніх керівників закладу дошкільної освіти, пропонується віднести такі:

- ✓ комунікативні навички (здатність до ділового співробітництва, готовність до командної роботи, спільної співпраці, терпимість до чужої думки та навички комунікативної взаємодії);

- ✓ креативність (здатність до створення продуктів, що характеризуються новизною, оригінальністю та унікальністю);
- ✓ аналітичне мислення (здатність до використання логіки, аналізуючи інформацію при прийнятті рішень);
- ✓ критичне мислення (здатність ставити під сумнів вихідну інформацію та власні переконання);
- ✓ гнучкість (здатність адаптуватися, пристосовуватися, використовуючи власні творчі здібності, здатність виходити за межі шаблонів мислення та поведінки);
- ✓ прийняття рішень (здатність ідентифікувати альтернативи і приймати рішення з позиції ціннісних засад і переваг);
- ✓ самоконтроль (синтез якостей та здібностей, що дозволяють ефективно здійснювати самоменеджмент, тайм-менеджмент у різних видах діяльності та спілкуванні);
- ✓ планування (здатність оптимально розподіляти ресурси для досягнення поставлених цілей, уміння визначати мету (задачі) та їх реалізовувати).

Зазначимо, що у професійній діяльності керівника закладу дошкільної освіти, виділяють низку службових функцій, що передбачають особисту взаємодію з підлеглими: забезпечення координації дій колективу щодо виконання освітніх, здоров'язберігаючих та ін. завдань конкретної вікової групи та дитячого садка як організації в цілому; вивчення підлеглих і трудового колективу; регулювання соціальних процесів у трудовому колективі, підтримання здорових взаємовідносин, створення умов для формування позитивного соціально-психологічного клімату.

У цьому контексті, сформованість соціально-комунікативних навичок (soft skills) керівника закладу дошкільної освіти необхідно розглядати як ключовий психологічний феномен, що має значення в оптимізації процесу управління – соціально-психологічного впливу, з метою здійснення інтеграції та диференціації групової діяльності та спілкування педагогів, здійснення ефективної спільної освітньої діяльності.

Сформованість соціально-комунікативних навичок (soft skills) керівника закладу дошкільної освіти в продуктивній розгорнутій формі базується, переважно, на взаємодії керівника з підлеглими, а не на його особливих рисах. Соціально-комунікативні навички (soft skills) керівника закладу дошкільної освіти сприяє адекватному контакту з підлеглими, глибині психологічного включення керівника у комунікативну діяльність, відносини та поводження з підлеглими.

**Висновок.** Успішність виконання керівником закладу дошкільної освіти функціональних обов'язків знаходиться у прямій залежності від його готовності до управлінської діяльності, що визначається і рівнем сформованості соціально-комунікативних навичок (soft skills).

## ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України Про дошкільну освіту з змінами, внесеними згідно із Законом № 4059-IX від 19.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text>
2. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» для другого (магістерського) рівня вищої освіти» URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vyshcha/standarty/2020/05/2020-zatverd-standart-012-m.pdf>
3. Про затвердження професійного стандарту «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-kerivnik-direktor-zakladu-doshkilnoyi-osviti>
4. Фурдуй С. Б. Процес підготовки фахівців соціономічної сфери: формування професійних компетентностей. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич : Вид-чий дім «Гельветика», 2020. Вип. 28. Том 4. С. 194-199.
5. Robles, Marcel M. (2012-12). Executive Perceptions of the Top 10 Soft Skills Needed in Today's Workplace. Business Communication Quarterly (англ.). Т. 75, № 4. с. 453—465. doi:10.1177/1080569912460400

*Марія Вікторівна Савченкова,  
асистент кафедри дошкільної педагогіки,  
Єлизавета Сергіївна Алуатська,  
студентка факультету дошкільної педагогіки та психології,  
Державний заклад «Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,  
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса*

## **ПРОФІЛАКТИКА СТРАХІВ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ ЯК СКЛАДОВА ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ**

Формування емоційного здоров'я дитини є ключовим завданням сучасної психології, педагогіки та медицини. Особливої уваги заслуговує вивчення дитячих страхів як одного з найпоширеніших і найбільш чутливих емоційних станів у дошкільному віці. Дослідники сходяться на думці, що дитячі страхи мають як біологічну, так і соціокультурну основу, і є важливим показником емоційного благополуччя дитини.

Упродовж останніх років низка українських вчених досліджувала феноменологію дитячих страхів, їх причини та шляхи подолання. Зокрема, Є. Кремінська у своїх методичних рекомендаціях акцентує увагу на значущості емоційної підтримки дитини з боку дорослих та небезпеці використання страху як засобу виховання. Страхи можуть виникати внаслідок непродуктивних виховних стратегій та браку емоційної безпеки в сімейному середовищі [1].

Важливість розуміння страху як адаптивної емоційної реакції, яка може трансформуватися у дезадаптивну форму за умов хронічного стресу або відсутності підтримки. Страхи, згідно з цією позицією, є важливими індикаторами психологічного стану дитини, що відображають її досвід, сприйняття світу та стосунки з дорослими [2].

Високий рівень стресостійкості, сформований у дитини внаслідок підтримуючої взаємодії з дорослими, істотно знижує ризик розвитку тривожних станів. Сучасна практика акцентує увагу не лише на усуненні страхів як симптомів, а й на формуванні психологічних ресурсів, що дозволяють дитині адаптуватися до стресових ситуацій.

Крім того, Н. Прокопченко звертає увагу на роль символічної репрезентації страхів у дошкільному віці. Дитина часто не здатна вербалізувати свої емоції, однак через образи у казках, іграх або творчості вона виводить внутрішні переживання назовні, що полегшує їх подолання [4].

Особливу увагу до взаємозв'язку між соціальними умовами та страхами приділяє Л. Лановик, яка досліджує дитячі страхи у контексті соціальних і біологічних чинників. Вона зазначає, що у сучасних умовах

війни, економічної нестабільності та порушення звичного способу життя підвищується тривожність дітей, що проявляється, зокрема, у страхах самотності, втрати, темряви або розлуки [3].

Н. Прокопченко у своїй роботі розглядає казкотерапію як один із найбільш ефективних методів подолання страхів у дошкільному віці. Метафорична мова казки сприяє символічному опрацюванню тривожних переживань, допомагає дитині знайти ресурси для подолання внутрішньої напруги [4]. Дослідження Л. Стецюк, присвячене корекційній роботі з дітьми військовослужбовців, демонструє, що цілеспрямовані психологічні програми можуть істотно зменшити рівень страхів та тривожності у дітей, які пережили стресові ситуації [5].

Дитячі страхи слід розглядати не лише як феномен, що підлягає корекції, а як маркер загального емоційного клімату, в якому перебуває дитина. Ефективне профілактичне втручання має базуватися на принципах партнерства, безпечності, емоційної підтримки та диференційованого підходу до особистісних особливостей дошкільника.

З метою вивчення ефективності впровадження цілеспрямованих заходів щодо профілактики дитячих страхів було проведено експериментальне дослідження, що включало три етапи: констатувальний, формувальний та контрольний. Дослідження здійснювалося на базі закладу дошкільної освіти міста з урахуванням різноманітних соціальних характеристик сімей вихованців.

Метою першого етапу було виявлення характеру та інтенсивності дитячих страхів, що переважають у вибраній віковій категорії (5–6 років). Вибірка становила 25 дітей, із них 14 дівчаток і 11 хлопчиків. Для забезпечення валідності дослідження були використані такі методики: методика діагностики дитячих страхів за Л. Павловою; анкетування батьків; картки спостереження педагогів.

Результати засвідчили, що 100% дітей мали щонайменше один домінуючий страх, а у 68% зафіксовано високий рівень тривожності. Найпоширенішими були страхи темряви (72%), розлуки з батьками (56%) та покарання (48%). Значущими виявились також страх самотності (44%) і страх перед тваринами (32%). Статистичний аналіз виявив більшу вираженість страхів у дівчаток, а також у дітей з неповних сімей.

На основі результатів було розроблено профілактичну програму, адаптовану до трьох рівнів тривожності. Програма включала: ігрову терапію: моделювання типових «страшних» ситуацій у формі сюжетно-рольових ігор; казкотерапію: обговорення з дітьми терапевтичних казок, які демонструють позитивний досвід подолання страхів; арт-терапію: зображення страхів через малювання, пластилін та інші творчі форми; психогімнастику: вправи на тілесну релаксацію, дихальні практики; тренінги для батьків: ознайомлення з природою дитячих страхів, навчання

методам підтримки та емоційного реагування.

Формувальний етап тривав три місяці. Результати повторного дослідження засвідчили значне зниження частоти й інтенсивності страхів: страх темряви знизився до 40%, страх розлуки – до 32%, страх покарання – до 28%. Особливо високий ефект виявлено серед дітей з початково високим рівнем тривожності.

Через три місяці після завершення програми було проведено контрольний зріз із використанням тих самих методів діагностики. У більшості дітей позитивна динаміка збереглася, хоча деяке зростання страхів зафіксовано у зв'язку з повторними впливами зовнішніх факторів (зміна сімейної ситуації, соціальні події). Зокрема: страх темряви зріс до 46% (проти 72% на початку); страх розлуки – до 36% (проти 56%); страх покарання – до 30% (проти 48%). Найстабільнішими результатами відзначились діти, які демонстрували активну включеність у заняття, а також ті, чиї батьки брали участь у тренінгах. Отже, ефективність програми безпосередньо залежить від цілісного залучення сім'ї до процесу емоційного розвитку дитини.

Проблема дитячих страхів є складною, багатовимірною та вимагає комплексного підходу. Виявлено, що ключовими чинниками виникнення страхів є емоційна нестабільність у сім'ї, недосконалі виховні впливи, переживання дитиною травматичних подій, а також когнітивна незрілість. Науковці наголошують на необхідності ранньої діагностики страхів, залучення батьків до корекційної роботи, використання арт- та казкотерапевтичних методів, а також міждисциплінарного підходу у профілактиці дитячої тривожності.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Кремінська Є. А. Психологічні чинники виникнення та подолання дитячих страхів: методичні рекомендації. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 36 с.
2. Психологічна основа проявів дитячих страхів. *Соціальні науки*. 2019. №2. С. 45–53.
3. Лановик Л. М. Дитячі страхи як норма і патологія у контексті соціальних та біологічних чинників : матеріали наукової конференції ТНТУ. Тернопіль: ТНТУ, 2023. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/41962> (дата звернення: 20.05.2025).
4. Прокопченко Н. Д. Казкотерапія як засіб корекції дитячих страхів у дошкільному віці. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2023. № 4(52). С. 89–96.
5. Стецюк Л. В. Подолання дитячих страхів та розвиток емоційної стабільності дітей військовослужбовців: корекційно-розвивальна програма. Ізяславський НВК, 2018. 28 с.

*Анастасія Миколаївна Саріна,  
студентка факультету дошкільної педагогіки та психології,  
Державний заклад «Південноукраїнський національний  
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,  
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса*

*Н. к.: Тетяна Григорівна Постоян,  
кандидат пед. н., доцент кафедри дошкільної педагогіки*

## **ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА АКТУАЛЬНІ НАПРЯМКИ**

Актуальність дослідження. Якість дошкільної освіти є фундаментом для всебічного розвитку дитини, формуючи її особистість та закладаючи підвалини для подальшої освіти. Мова йде про цілісний педагогічний процес, що об'єднує в собі процеси навчання, виховання і розвитку в закладі дошкільної освіти, забезпечуючи спільно з сім'єю підготовку особистості до повноцінного життя та творчої праці.

Системотвірною ланкою педагогічного процесу є цілеспрямована педагогічна діяльність, носієм якої є вихователь закладу дошкільної освіти (ЗДО). У цьому контексті, підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗДО набуває першочергового значення.

Підвищення кваліфікації забезпечує формування у вихователів ЗДО актуальних знань, навичок та компетентностей, необхідних для ефективної педагогічної практики в умовах, що постійно змінюються.

Безперервний професійний розвиток сучасного вихователя ЗДО є критично важливим для забезпечення і підвищення якості дошкільної освіти у контексті розвитку професійної компетентності вихователів ЗДО. Концепція професійної компетентності вихователів ЗДО охоплює не лише практичні вміння, а й широкі психолого-педагогічні, загальнокультурні та методичні компетентності, що підкреслює необхідність комплексного підходу до їхнього навчання.

Мета публікації. Представити результат аналізу нормативно-правової бази системи підвищення кваліфікації вихователів закладів дошкільної освіти в Україні, тематичні напрямки та типові програми підвищення кваліфікації, затверджені Міністерством освіти і науки України.

Виклад матеріалу. Нормативно-правова база системи підвищення кваліфікації вихователів закладів дошкільної освіти в Україні ґрунтується на розгалуженій нормативно-правовій базі, що визначає обов'язковість, періодичність та обсяг підвищення кваліфікації. Ця база є динамічною та відображає постійні зусилля держави щодо модернізації та покращення

якості освіти.

Засадничими документами, що регулюють підвищення кваліфікації вихователів закладів дошкільної освіти, є Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту». Закон України «Про освіту» (від 05.09.2017 № 2145-VIII) встановлює загальні принципи безперервного професійного розвитку для всіх педагогічних працівників освітньої галузі. Згідно з цим законом, кожен педагог зобов'язаний постійно підвищувати кваліфікацію, що підкреслює фундаментальне значення безперервного навчання для підтримки високих стандартів освіти. Закон України «Про дошкільну освіту», зокрема його нова редакція (Закон № 3788-IX від 06.06.2024; вступив в дію 01 січня 2025 р.), деталізує вимоги до фахівців дошкільної освіти. Стаття 46 цього Закону окреслює засадничі принципи підвищення кваліфікації для працівників ЗДО. Важливою нормою є також стаття 21, яка зобов'язує педагогічних працівників систематично проходити підвищення кваліфікації, не рідше одного разу на п'ять років [3].

Постійне оновлення законодавчої бази, включно з новим Законом «Про дошкільну освіту», свідчить про те, що українська освітня система активно реагує на нові виклики та педагогічні парадигми. У зв'язку з чим правове поле не є статичним і відображає прагнення до модернізації та підвищення якості дошкільної освіти. За таких умов педагоги повинні слідувати за змінами та адаптувати власні програми професійного розвитку, щоб програми залишалися актуальними та відповідали сучасним вимогам. Така адаптивність є запорукою безперервного вдосконалення освітніх послуг.

Постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» (далі – Порядок), є ключовим документом, що деталізує процедуру підвищення кваліфікації. Ця Постанова визначає процедуру, види, форми, обсяг (тривалість), періодичність та умови підвищення кваліфікації, а також механізми оплати та визнання результатів. Постанова визначає обов'язковість безперервного професійного розвитку педагогів.

Особливістю цього Порядку є надання педагогічним працівникам права самостійно обирати конкретні форми, види, напрямки та суб'єкти надання освітніх послуг з підвищення кваліфікації, що сприяє більшій автономії та персоналізації професійного розвитку вихователя ЗДО. Така децентралізація дозволяє вихователям ЗДО обирати форму, вид підвищення кваліфікації, що відповідає їхнім індивідуальним потребам та кар'єрним цілям. Це призводить до підвищення мотивації та залученості педагогів до процесу підвищення кваліфікації, водночас, покладаючи на вихователів ЗДО більшу відповідальність за власне професійне зростання.

Для реалізації автономії та персоналізації професійного розвитку вихователя ЗДО потрібні надійні інформаційні системи та консультаційна

підтримка, що допоможе вихователям ЗДО зробити обґрунтований вибір серед розмаїття провайдерів та програм. За таких умов роль керівництва ЗДО трансформується з контролюючої функції на фасилітативну, спрямовану на підтримку та консультування вихователів ЗДО.

Вихователям ЗДО пропонуються такі форми підвищення кваліфікації:

- ✓ інституційна: може бути очною (денною, вечірньою), заочною, дистанційною або мережевою;
- ✓ дуальна: поєднує теоретичне навчання з практичною підготовкою на робочому місці;
- ✓ на робочому місці.

Важливою особливістю є можливість поєднання різних форм підвищення кваліфікації, що забезпечує гнучкість та адаптивність процесу підвищення кваліфікації до умов та потреб вихователя ЗДО.

Основними видами підвищення кваліфікації є :

- ✓ навчання за програмою підвищення кваліфікації, що може включати участь у семінарах, практикумах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо;
- ✓ стажування;
- ✓ інформальна освіта (самоосвіта).

Диверсифікація форм і видів підвищення кваліфікації є ключовою для підтримки безперервного професійного розвитку вихователів ЗДО, що дозволяє педагогам обирати методи, які найкраще відповідають їхньому стилю навчання, графіку та професійним цілям. Наприклад, дистанційні та мережеві форми набули особливої актуальності в умовах сучасних викликів, забезпечуючи доступ до підвищення кваліфікації незалежно від географічного розташування чи інших обмежень.

Підвищення кваліфікації є необхідною умовою для проходження атестації вихователів ЗДО. Регуляторним документом атестації є Наказ Міністерство освіти і науки України від 09.09.2022 № 805 «Про затвердження Положення про атестацію педагогічних працівників». Положення визначає загальний обсяг годин підвищення кваліфікації, що для вихователів ЗДО за останні п'ять років перед атестацією сумарно повинно складати 120 годин, незалежно від суб'єкта, виду, форми чи напрямку підвищення кваліфікації.

У Положенні визначено форми, види та вимоги до програм професійного розвитку вихователів ЗДО, а також актуальні напрямки за якими здійснюється їхнє підвищення кваліфікації.

Зміст програм підвищення кваліфікації відображає сучасні виклики та пріоритети дошкільної освіти в Україні. Серед найбільш актуальних напрямків, що пропонуються суб'єктам підвищення кваліфікації виділяють:

1. *Психологічна підтримка та ментальне здоров'я.* В умовах

воєнного стану, особлива увага приділяється наданню психологічної допомоги та підтримки дітям, батькам та педагогам. Програми включають ознайомлення з поняттям стресу, його впливом на дитячий розвиток, а також ефективними стратегіями та техніками подолання стресу для підтримки здорового психологічного клімату. Це відображає глибоке розуміння того, що психологічне благополуччя є критично важливим для всіх учасників освітнього процесу, особливо в кризові періоди.

2. *Інклюзивна освіта.* Цей напрям є обов'язковим для підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Програми зосереджені на створенні безпечного та інклюзивного освітнього середовища, особливостях інклюзивної освіти та наданні додаткової підтримки дітям з особливими освітніми потребами. Це підкреслює прагнення до забезпечення рівних можливостей для всіх дітей та необхідність формування відповідних компетенцій у педагогів.

3. *Цифрова компетентність.* Розвиток цифрових навичок педагогів є одним з обов'язкових напрямів. Програми включають використання інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій в освітньому процесі, електронне навчання, інформаційну та кібербезпеку. Це відповідає глобальним тенденціям цифровізації освіти та необхідності підготовки педагогів до роботи в сучасному інформаційному просторі.

4. *Впровадження оновлених стандартів та методик.* Програми спрямовані на ознайомлення педагогів із сучасними підходами щодо варіативності організації освітнього процесу згідно з вимогами чинного законодавства, включаючи впровадження оновленого Базового компонента дошкільної освіти. Також акцентується увага на провідних ідеях Нової української школи, таких як педагогіка партнерства та формування ключових компетентностей.

5. *Безпека дітей.* Надання домедичної допомоги та забезпечення безпеки дітей є обов'язковими напрямками підвищення кваліфікації. Це відображає пріоритетність фізичної безпеки та здоров'я дошкільнят.

Ці тематичні напрямки свідчать про комплексний підхід до професійного розвитку, що враховує не лише педагогічні, а й психологічні, соціальні та технологічні аспекти роботи вихователя ЗДО. Це дозволяє формувати у вихователя багатовимірну компетентність, необхідну для ефективної роботи в сучасному ЗДО.

За тематичними напрямками Міністерство освіти і науки України затвердило Типові програми підвищення кваліфікації, зокрема:

✓ Впровадження оновленого Базового компонента дошкільної освіти» (Наказ МОН від 31.03.2021 №397).

✓ Розвиток цифрової компетентності педагогів (Наказ МОН від 10.12.2021 №1340);

✓ Організація роботи з психологічною травмою, обумовленою воєнним станом (Наказ МОН від 15.05.2023 №560);

✓ Забезпечення безперервності навчання та розвитку дітей дошкільного віку (Наказ МОН від 07.06.2023 №702);

✓ Організація безпечного освітнього простору в закладі дошкільної освіти (Наказ МОН від 22.05.2023 №619);

✓ Психолого-педагогічна підтримка дітей, батьків та педагогів в умовах надзвичайної ситуації (Наказ від 21.04.2023 №461).

Ці типові програми відображають актуальні потреби та виклики, що стоять перед українською дошкільною освітою, зокрема в умовах воєнного стану.

Водночас підвищення кваліфікації вихователів ЗДО має бути спрямованим на формування та вдосконалення професійних компетентностей визначених Професійним стандартом «Вихователь закладу дошкільної освіти». Цим нормативом затверджені кваліфікаційні вимоги до професійних компетентностей вихователів закладів дошкільної освіти, що оцінюються під час атестації.

Одним із структурних елементів професійного стандарту є опис трудових функцій (організація, забезпечення та реалізація освітнього процесу; участь у створенні, підтримці та розвитку здорового, безпечного, розвивального, інклюзивного середовища; партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу; професійний розвиток та самовдосконалення); професійних компетентностей; предметів та засобів праці; вимог до знань, умінь і навичок вихователя [2].

Підвищення кваліфікації вихователів ЗДО, що регулюється нормами нового Закону «Про дошкільну освіту», спрямовано на вдосконалення професійних компетентностей, визначених Професійним стандартом «Вихователь закладу дошкільної освіти». З метою імплементації нового Закону «Про дошкільну освіту» наказами Міністерства освіти і науки затверджено Типові програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів дошкільної освіти, а саме:

✓ Надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу» (наказ МОН від 15.01.2025 №46). Програма спрямована на розвиток та вдосконалення професійних компетентностей педагогів ЗДО щодо надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу.

✓ Типи організації освітньої діяльності у сфері дошкільної освіти» (наказ МОН від 15.01.2025 №45). Програма спрямована на ознайомлення педагогів з варіативністю організації освітнього процесу та можливостями здобуття дітьми якісної дошкільної освіти в діапазоні різних типів ЗДО [1].

На основі пропозицій вихователів та інших педагогів ЗДО, з урахуванням типових програм підвищення кваліфікації педагогічних

працівників закладів дошкільної освіти, педагогічна рада закладу освіти формує та затверджує річний план підвищення кваліфікації, в якому визначається вид, форма, установа де підвищують кваліфікацію, кількість годин та терміни підвищення кваліфікації. Цей план оприлюднюється на офіційному вебсайті ЗДО.

Незважаючи на значні досягнення, існують виклики, пов'язані з повноцінним впровадженням отриманих результатів підвищення кваліфікації в освітню практику. Це може бути зумовлено недостатніми умовами для самоосвіти, невідповідністю ресурсів та відсутність позитивного психологічного клімату у ЗДО. Для подальшого вдосконалення системи підвищення кваліфікації вихователів ЗДО необхідно не лише розширювати спектр якісних програм, а й активно працювати над створенням сприятливого середовища, що стимулюватиме вихователів ЗДО до безперервного професійного зростання. Забезпечення належної підтримки, ресурсів та формування культури постійного розвитку є ключовими для максимального впливу підвищення кваліфікації вихователів ЗДО на якість дошкільної освіти в Україні.

**Висновки.** Підвищення кваліфікації вихователів ЗДО спрямоване на формування та вдосконалення їхніх професійних компетентностей. Професійна компетентність вихователів ЗДО є сукупністю психолого-педагогічних, загальнокультурних та методичних компетентностей. Очікувані результати підвищення кваліфікації вихователів ЗДО передбачають набуття таких умінь і навичок, як: розуміння сучасних тенденцій розвитку дошкільної освіти, соціально-правових засад, законодавчих актів, а також особливостей організації освітнього процесу у закладах дошкільної освіти різного типу.

## **ЛІТЕРАТУРА**

1. Закон України Про дошкільну освіту з змінами, внесеними згідно із Законом № 4059-IX від 19.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text>
2. Огляд Професійного стандарту вихователя закладу дошкільної освіти URL: <https://naurok.com.ua/post/oglyad-profesiynogo-standartu-vihovatelya-zakladu-doshkilno-osviti>
3. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів дошкільної освіти URL: <https://naurok.com.ua/post/pidvischennya-kvalifikaci-pedagogichnih-pracivnikov-zakladiv-doshkilno-osviti>

## ЗМІСТ

|                                                                                                                    |    |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Oleksii Lystopad                                                                                                   | 3  |
| <b>GAMIFICATION, ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND BIG DATA IN THE FORMATION OF RESEARCH COMPETENCE OF STUDENTS</b>      |    |
| Булгакова О. Ю., Гурко Є. Є.                                                                                       | 7  |
| <b>РОЗВИТОК ПАМ'ЯТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНИХ ІГОР</b>                                     |    |
| Гуданич Н. М.                                                                                                      | 10 |
| <b>РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ ІНІЦІАТИВНОСТІ У СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ</b> |    |
| Зозуляк-Случик Р. В.                                                                                               | 15 |
| <b>ОБДАРОВАНІСТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО</b>              |    |
| Колесник О. І.                                                                                                     | 19 |
| <b>ОСОБЛИВОСТІ СЕНСОРНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА</b>        |    |
| Коргун Л. М., Бритвин О. О.                                                                                        | 23 |
| <b>КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ</b>                                                      |    |
| Кудрявцева О. А., Білоус В. Є.                                                                                     | 27 |
| <b>ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ПРО УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ТРАДИЦІЇ</b>                                    |    |
| Кудрявцева О. А., Катрюк М. К.                                                                                     | 32 |
| <b>РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ З МАЛЮВАННЯ</b>                     |    |
| Кудрявцева О. А., Книшова К. В.                                                                                    | 37 |
| <b>РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ РЕЖИСЕРСЬКИХ ІГОР</b>                             |    |
| Кудрявцева О. А., Мушук М. О.                                                                                      | 42 |
| <b>РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ НАСТІЛЬНО-ДРУКОВАНИХ ІГОР</b>                    |    |
| Кудрявцева О. А., Немець К. О.                                                                                     | 47 |
| <b>СЕНСОРНИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ІГОР З МОЗАЇКОЮ</b>                                           |    |

|                                                                                                                                                   |    |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Кудрявцева О. А., Палій І. М.                                                                                                                     | 52 |
| <b>РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ СТАРШИХ<br/>ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ БУДІВЕЛЬНО-<br/>КОНСТРУКЦІЙНИХ ІГОР</b>                                                |    |
| Кудрявцева О. А., Прохода М. О.                                                                                                                   | 57 |
| <b>ОЗНАЙОМЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ<br/>СУЧАСНИМИ ПРОФЕСІЯМИ ЗАСОБАМИ СЮЖЕТНО-<br/>РОЛЬОВИХ ІГОР</b>                                          |    |
| Кудрявцева О. А., Сердюкова В. А.                                                                                                                 | 62 |
| <b>ФОРМУВАННЯ ЗНАНЬ ПРО ПРЕКРАСНЕ У ЖИТТІ,<br/>ПРИРОДІ, ВЧИНКАХ ЛЮДЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО<br/>ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ</b>                                   |    |
| Кудрявцева О. А., Симанчук Т. Р.                                                                                                                  | 67 |
| <b>ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО<br/>ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ГАРТУВАЛЬНИХ<br/>ПРОЦЕДУР</b>                                                |    |
| Листопад Н. Л.                                                                                                                                    | 72 |
| <b>ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВИХ<br/>ТЕХНОЛОГІЙ В РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ<br/>ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ<br/>СЕРЕДОВИЩІ ЗДО</b> |    |
| Листопад О. А., Болек Л. О.                                                                                                                       | 77 |
| <b>ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ В ДІТЕЙ<br/>ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ УЯВЛЕНЬ ПРО МИНУЛЕ<br/>ПРЕДМЕТНОГО СВІТУ</b>                               |    |
| Листопад О. А., Дімова Н. Д.                                                                                                                      | 82 |
| <b>ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО<br/>ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ</b>                                                                             |    |
| Листопад О. А., Мутавчи В. І.                                                                                                                     | 87 |
| <b>ВИХОВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО<br/>ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ГРИ</b>                                                                 |    |
| Листопад О. А., Трембовецька Д. В.                                                                                                                | 91 |
| <b>РОЗВИТОК ЕСТЕТИЧНИХ ПЕРЕЖИВАНЬ ДІТЕЙ<br/>ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ СПРИЙНЯТТЯ<br/>ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ</b>                                 |    |
| Мардарова І. К.                                                                                                                                   | 96 |
| <b>ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ<br/>ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ПІДХОДУ В<br/>ДОШКІЛЬНОМУ ВІСІ: СПАДЩИНА ДЖ. ЛОККА</b>                                         |    |

|                                                                                                                                                 |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Мардарова І. К., Корепанова К. В.                                                                                                               | 101 |
| <b>ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ РУХОВОЇ<br/>КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ В<br/>УМОВАХ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ПРОСТОРУ</b>                      |     |
| Мардарова І. К., Максимова І. С.                                                                                                                | 106 |
| <b>ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ІГРОВОЇ<br/>КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ<br/>ЗАСОБАМИ ОСВІТНЬО-ЦИФРОВОГО СЕРЕДОВИЩА</b>                         |     |
| Мардарова І. К., Маламен С. В.                                                                                                                  | 111 |
| <b>ФОРМУВАННЯ СТАТЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ<br/>СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГОР З<br/>ПРАВИЛАМИ</b>                                   |     |
| Мардарова І. К., Тарасенко А. В.                                                                                                                | 116 |
| <b>РОЗВИТОК ДОСЛІДНИЦЬКИХ НАВИЧОК СТАРШИХ<br/>ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ ПРОЄКТУВАННЯ</b>                                                           |     |
| Мардарова І. К., Шимкова В. В.                                                                                                                  | 121 |
| <b>ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ДІТЕЙ<br/>ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ПЕДАГОГІЧНИХ<br/>СИТУАЦІЙ</b>                                         |     |
| Постоян Т. Г.                                                                                                                                   | 126 |
| <b>ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИХ<br/>НАВИЧОК У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ<br/>МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ<br/>ОСВІТИ</b> |     |
| Савченкова М. В., Алуатська Є. С.                                                                                                               | 131 |
| <b>ПРОФІЛАКТИКА СТРАХІВ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ ЯК<br/>СКЛАДОВА ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ</b>                                                       |     |
| Саріна А. М.                                                                                                                                    | 134 |
| <b>ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВИХОВАТЕЛІВ<br/>ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ<br/>ЗАСАДИ ТА АКТУАЛЬНІ НАПРЯМКИ</b>                  |     |

Наукове видання

**«ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ:  
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ»**

збірник наукових статей  
за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної  
конференції молодих учених

Підп. до друку 30.10.2025. Формат 60х90/16. Папір офсетний.

Гарн. «Times» Друк цифровий. Ум. друк. арк. 8,4.

Наклад 300 пр.

Видавець Букаєв Вадим Вікторович

вул. Пантелеймонівська 34, м. Одеса, 65012.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2783 від 02.03.2007 р.

Тел. 0949464393, 0487431393 email - 7431393@gmail.com